

HAASTE

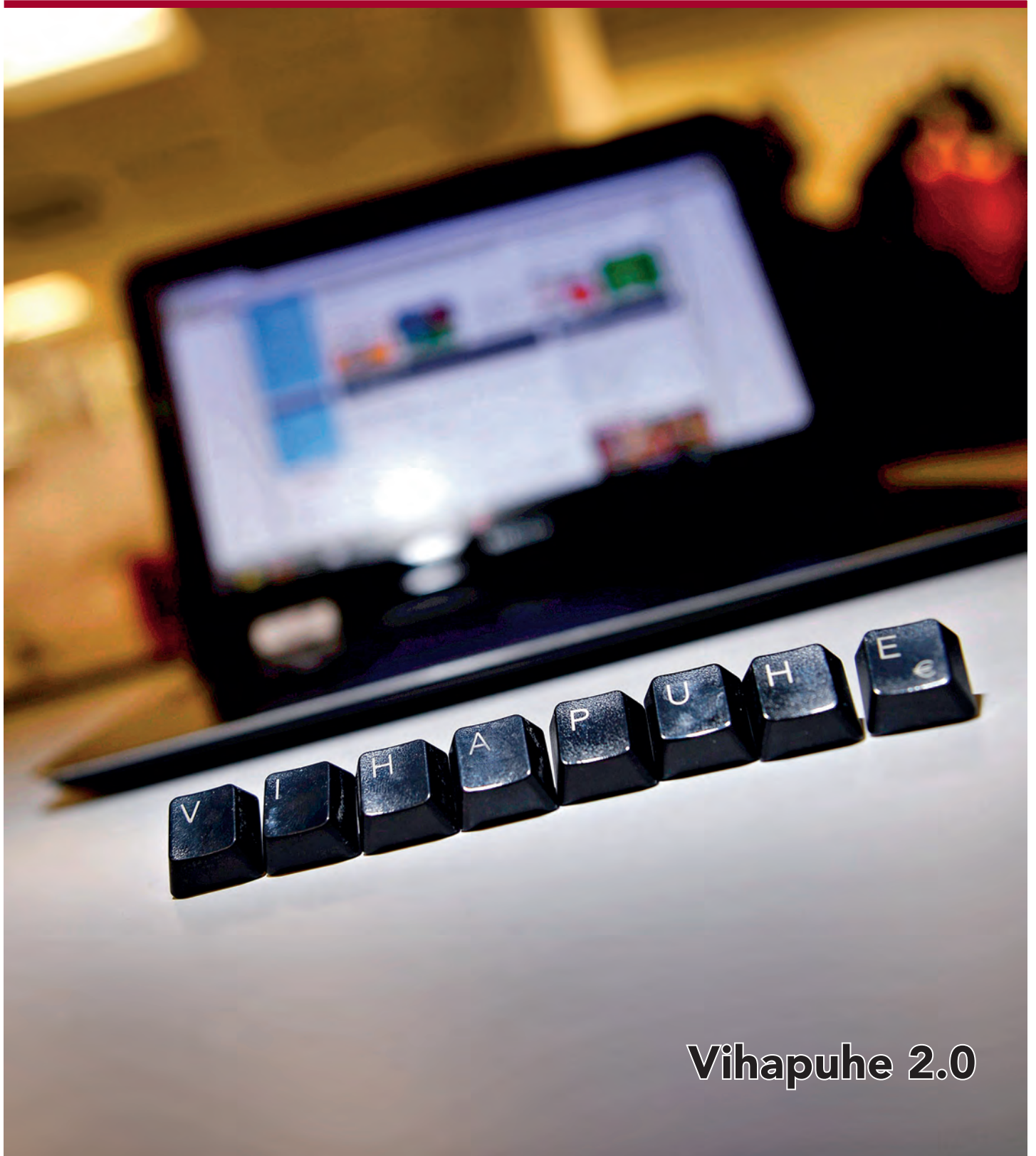
Haastateltavana Kari Mäkinen **s.4**

Verkkoviha koskettaa kaikkia **s.8**

Vihapuhe ja sananvapaus **s.14**

Viha vallassa **s.16**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Vihapuhe 2.0

4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA Sanallista väkivaltaa ei pidä hyväksyä *Riikka Kostiainen*

Haastateltavana on emeritusarkkipiispa **Kari Mäkinen**. Hänen mukaansa on tärkeä ymmärtää, millaista inhimillistä ja yhteiskunnallista vahinkoa vihapuhe voi aiheuttaa. Vihapuhe on tuhoisaa uhrin lisäksi koko demokraattiselle yhteiskunnalle, oikeusvaltiolle ja sananvapaudelle.

8 Verkkoviha koskettaa kaikkia *Atte Oksanen*

Verkkovihasta on tullut hyvin yleistä. Taustalla on sosiaalisen median nousu. Verkkoviha on sekä yksittäisille uhreille että yhteiskunnille vahingollinen ilmiö, jolla on monia negatiivisia pitkäkestoisia seurauksia. Yhteiskunnallisesti on tärkeää löytää tapoja säädellä ja ehkäistä sosiaalisen median haitallisia ilmiöitä.

11 Rikosoikeudelliset keinot reagoida vihapuheeseen *Tatu Hyttinen*

Demokraattisessa oikeusvaltiossa on välttämätöntä reagoida ihmisarvoa loukkaavaan vihapuheeseen. Rangaistavaksi vihapuheeksi ei kuitenkaan tule määritellä kaikkia vihanilmauksia.

14 Vihapuheen sääntely sananvapauden turvaaja ja rajoittaja *Riku Neuvonen*

Vihapuheen sääntely on sananvapauden rajoittamista, mutta myös sananvapauden turvaamista estämällä äänekkäimpiä ja aggressiivisimpia viemästä kaikkea puhetilaa.

16 Demokratian uhka, rangaittava teko vai melua tyhjästä? *Saresma, Kosonen & Knuutila*

Poliittiset päättäjät kohtaavat vihapuhetta henkilökohtaisesti ja välillisesti huolestuttavan paljon. Vihapuheen

laajuus selvisi tutkimuksesta Viha vallassa – Yhteiskunnalliseen päätöksentekoon vaikuttamaan pyrkivä vihapuhe.

18 Vihapuhe verkossa ja verkkoalustan ylläpitäjän vastuu *Minna Kimpimäki*

Silloin, kun lainvastaista sisältöä on jaettu verkon kautta, arvioitavaksi tulee kirjoituksen kirjoittaneen tai tiedoston jakaneen henkilön vastuun ohella kuitenkin myös se, missä määrin rikosoikeudellinen vastuu koskee myös verkkoalustan ylläpitäjää.

20 Viharikosten ja vihapuheen vastaista työtä tehostetaan *Milla Aaltonen*

Oikeusministeriön koordinoimassa Against Hate -hankkeessa on kehitetty työkaluja viharikosten tunnistamiseen, niihin puuttumiseen ja niiden ennaltaehkäisyyn sekä lisätty koordinaatiota ja yhteistyötä eri toimijoiden kesken.

22 Oikeusviranomaisten maalittaminen lisääntynyt *Riikka Kostiainen*

Maalittamisella pyritään vaikuttamaan kohteen toimintaan esimerkiksi solvaamalla, levittämällä perätöntä tietoa tai uhkailemalla häntä. Eri kyselyjen mukaan tällaista toimintaa kohdistuu paljon oikeusviranomaisiin.

24 Väkivalta asiakkaiden taholta on yleistä kuntatyössä *Ervasti, Kalavainen & Oksanen*

Väkivalta- ja uhkatilanteet ovat yleisiä kunta-alan työssä ja niiden raportoiminen on lisääntynyt tasaisesti. Vuonna 2018 tehdyssä Kunta10-kyselyssä 46 % kuntatyöntekijöistä oli kokenut väkivalta- tai uhkatilanteita asiakkaiden taholta viimeisen 12 kuukauden aikana.

26 Väkivalta leimaa vartiointityötä *Jyri Paasonen*

Artikkelissa käsitellään vartioihin ja järjestyksenvalvojiin kohdistunutta väkivaltaa, joka on tilastotiedon perusteella varsin yleistä. Lisäksi kerrotaan uudesta tutkimuksesta, joka valaisee heidän tekemäänsä väkivaltaa.

29 Väkivallan ennalta torjunta perustuu uhka-arviointiin *Jonna Turunen*

Artikkelissa tarkastellaan uhka-arvioinnin käyttöä ja sen haasteita erityisesti radikalisoitumisprosessin kuvaamisessa. Rikostutkinnan painopiste on yhä enenevässä määrin siirtymässä rikosten selvittämisestä niiden ennalta estämiseen ja torjuntaan.

32 Vangin lapsi tarvitsee monenlaista tukea *Pirjo Kotkamo ym.*

Suomessa on 8000–12 500 alaikäistä lasta, jonka vanhempi on vankilassa. Ensi- ja turvakotien liiton Vanhempi vankilan portilla -hankkeessa on selvitetty, miten rikosseuraamusasiakkaan lapsen arki on erilaista ja mitä erityistä turvaa lapsi tarvitsee, kun hänen vanhempansa on vankilassa.

34 Luvattomiin poissaoloihin puuttuminen lapsen etu *Sami Isoniemi*

Sijaishuoltopaikasta poistutaan luvatta vuosittain yli 3000 kertaa. Erityisen pitkät sekä toistuvat poissaolot erottuvat riskiryhmänä. Toistuvasti ajautuvat poistuvat lapset esimerkiksi ajautuvat muita herkemmin rikosten uhreiksi ja tekijöiksi.

36 RIKOKSENTORJUNTA *Saija Sambou: Rikoskierteen katkaisu vaatii tukea ja tietoa nuoren tarpeista*

38 KRIMINOLOGIA *Tiina Malin: Uusien medioiden seuraaminen yhteydessä rikoskäsityksiin*

40 AJASSA

43 KYBERRIKOKSET *Mikael Albrecht: Sosiaalisen median rooli vihapuheen torjunnassa*

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikoksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikoksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Elsa Saarikkomäki
Turun yliopisto

Toimitussihteeri

Riikka Kostiainen

Yhteystiedot

Osoite: Eteläesplanadi 10,
PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Puhelin: 02951 50252
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.haaste.om.fi

Toimitusneuvosto

Minna Kimpimäki (pj.)
Lapin yliopisto

Jyrki Aho
Poliisihallitus

Ilppo Alatalo
Rikosseuraamuslaitos

Mikael Albrecht
Svenska Handelshögskolan

Juha-Mikko Hämäläinen
Helsingin syyttäjänvirasto

Satu Laukkanen
Espoon kaupunki

Anna Liakka
Kymsote

Jussi Matikkala
Oikeusministeriö

Elina Pekkarinen
Nuorisotutkimusverkosto

Minna Piispa
Rikoksentorjuntaneuvosto

Sanna Sunikka
Kriminaalihuollon tukisäätiö

Karoliina Suonpää
KRIMO / Helsingin yliopisto

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Antti Aimo-Koivisto / Lehtikuva

Osoitteenmuutokset

Sähköposti: haaste@om.fi
Lomakkeet: www.haaste.om.fi

Painopaikka

Painotalo Plus Digital

19. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkolehti)

Lehden kirjoitukset ovat kirjoitajiensa kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

■ E L S A S A A R I K K O M Ä K I

Vihapuhe 2.0 – Ilmiön muutokset ja siihen reagointi

Vihapuhe on teema, joka ansaitsee toisen tulemisen Haaste-lehdessä. Teemaa käsiteltiin numerossa 1/2012, mutta ilmiön viimeaikaisten muutosten takia se nostetaan uudelleen esiin. Vihapuheen lisääntymisen syynä on nähty muun muassa populististen puolueiden nousu ja turvapaikanhakijoiden määrän kasvu Euroopassa. Etniset vähemmistöryhmät ovat erityisesti joutuneet vihapuheen kohteeksi niin julkisessa tilassa kuin internetissä. Ilmiö on saanut lisää näkyvyyttä sosiaalisen median käytön yleistymisen myötä. Huolestuttava havainto on, että suurin osa internetin käyttäjistä on kohdannut materiaalia, jolla hyökätään toisia ihmisiä tai ihmisryhmiä vastaan, mikä käy ilmi **Atte Oksasen** artikkelista. Rikoksenehkäisy verkossa on haasteellista ja tässä numerossa keskustellaankin verkkoalustojen ylläpitäjän vastuusta.

Karkeasti jaettuna vihapuheeseen tuntuu olevan kaksi ääripäistä reagoitintapaa. Osa pitää sitä olemattomana ilmiönä ja siihen reagointia liiallisena, kuten tulee esiin **Tuija Saresman** ym. artikkelissa. Vihapuheelle tyypillisiä piirteitä nähdään poliittisten tahojen levittämänä ja hyväksyminä. Esimerkiksi Yhdysvaltain presidentin Twitter-kirjoitukset ovat herättäneet keskustelua rasistisesta vihapuheesta (HS 17.7.2019). Toisaalta vihapuheesta puhutaan yhä aktiivisemmin ja sitä on tutkittu enemmän. Lehdessä esitellään emeritusarkkipiispa **Kari Mäkisen** johtaman työryhmän ehdotuksia vihapuheeseen puuttumiseen. Mäkisen mukaan vihapuheesta on haittaa paitsi sen kohteelle myös koko demokraattiselle yhteiskunnalle, oikeusvaltiolle ja sananvapaudelle.

Yksi tämän lehden kiinnostavista keskustelunavauksista käydään sen välillä, miten vihapuhetta tulisi kontrolloida ja mikä on sen suhde sananvapauteen. Kirjoittajien mukaan kaikkea ei voi sallia sananvapauden nimissä ja on huomioitava, että vihapuhe voi rajoittaa uhrien sananvapautta (ks. Hyttisen, Mäkisen sekä Neuvosen artikkelit). Esimerkiksi rikosoikeusjärjestelmän ammattilaiset, poliitikot, tutkijat ja toimittajat voivat ajautua välttelemään tiettyjä aiheita (ks. Aaltosen sekä Saresman ym. artikkelit).

Vihapuheessa ja viharikoksissa kyse ei ole yksittäisestä teosta vaan teko määritellään rakenteellisena kohdistuessaan koko ryhmään. Vihapuheen torjuminen on tärkeää, sillä vihapuhe ja viharikokset heikentävät vähemmistöryhmien asemaa ja aiheuttavat monenlaisia haittoja uhreille. Vihapuhe ja viharikokset eivät useinkaan tule rikosoikeusjärjestelmän piiriin. Jos vihapuhetta normalisoidaan, se voi korottaa vähemmistöjen tai ammatissaan toimivien kynnystä ilmoittaa asiasta viranomaisille. Ilmiön moninaisuudesta johtuen on tarve tarkastaa, ovatko oikeudellinen kontrolli ja yhteiskunnan instituutiot ajan tasalla määriteltessä, ennaltaehkäisemässä ja puuttuessa vihapuheeseen ja viharikoksiin.

Sanallista väkivaltaa ei pidä hyväksyä

Arkkipiispa emeritus **Kari Mäkinen** sanoo, että on tärkeä ymmärtää, millaista inhimillistä ja yhteiskunnallista vahinkoa vihapuhe voi aiheuttaa. Vihapuhe on tuhoisaa uhrin lisäksi koko demokraattiselle yhteiskunnalle, oikeusvaltiolle ja sananvapaudelle.

Arkkipiispa emeritus Kari Mäkinen toimi toukokuussa raportinsa jättäneen vihapuhetyöryhmän puheenjohtajana. Sisäministeriön, oikeusministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman riippumattoman asiantuntijatyöryhmän tehtävänä oli pohtia keinoja rangaistavan vihapuheen ja lailla kielletyn häirinnän tehokkaammaksi kitkemiseksi. Työryhmä esitti raportissaan yhteensä 13 suositusta vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisen toimien tehostamiseksi. Se ehdotti mm. vihapuheen vastaisen toimintaohjelman laatimista, osaamiskeskuksen perustamista sekä muutoksia

lainsäädäntöön.

Työryhmä tarkasteli vihapuheena kaikkia sellaisia ilmaisumuotoja, jotka levittävät, lietsovat, edistävät tai oikeuttavat etnistä vihaa, ulkomaalaisvastaisuutta, antisemitismiä tai muuta vihaa, joka pohjautuu suvaitsemattomuuteen. Vihapuheeseen liittyvät myös muut vaikutuskeinot, kuten valeutiset ja maalittaminen.

HISTORIA VAROITTA VIHAPUHEEN VOIMASTA

Kari Mäkinen huomauttaa, että vaikka vihapuheesta on alettu puhua tällä vuosituonnilla, ilmiönä se ei ole mikään uusi asia.

– Ilmiö näkyy läpi historian

viholliskuvien rakentamisena ja oman identiteetin vahvistamisena toisia henkilöitä tai ryhmiä mitätöimällä. Usein se on kohdistunut vähemmistöihin ja ylipäänsä erilaisiin. Vihapuhe on vallankäyttöä.

Hän nostaa esimerkkejä historiasta: Keskiaikaisessa ympäristössä vihapuhe levisi saarnojen ja toritapahtumien kautta. Euroopan 30-vuotisen sodan aikana 1600-luvulla levitettiin painotuotteita, joissa toiseen uskonnolliseen taustaan liittyvää kuvattiin halveksuvasti. 1800- ja 1900-luvuilla vastaava ilmiö haki väylänsä sanomalehdistä ja sittemmin radiosta. Suomessa ennen sisällissotaa, sisällissodan aikana ja kauan sen jälkeen

toisista käytetyt ilmaisut saavat nykyisen vihapuheen vaikuttamaan jopa miedolta. Viholliskuvien luominen oli kummassakin maailmansodassa keskeisessä roolissa ja vihapuhe huipussaan 1930- ja -40-lukujen Saksassa, jolloin se kohdistui erityisesti juutalaisiin, seksuaalivähemmistöihin ja vammaisiin.

Mäkinen summaa, että vihapuhe on aina hyödyntänyt käytettävissä olevia ja uusia viestintävälineitä, ja nykyään se painottuu internetiin ja sosiaaliseen mediaan monesta syystä. Internet on kaikkien helposti käytettävissä, nopea ja viestit voidaan levittää laajalle ja se on myös paikasta riippumaton. Lisäksi interne-

Vihapuhe aina avaa ikkunan pinnanalaisiin pelkoihin, jännityksiin ja valtarakenteisiin, sanoo emeritusarkkipiispa Kari Mäkinen.

→ ja häpeää, voimattomuutta ja myös pelkoa siitä, että jos teen tästä rikosilmoituksen, kuinka paljon lisää samankaltaista vyöryä se aiheuttaa.

Toisenlainen keino vihapuheen ehkäisemiseen on vahvistaa median ja sosiaalisen median lukutaitoa sekä aikuisilla että nuorilla. Siinä on paljon työtä.

Mäkinen tähdentää, että vihapuhe on kansainvälinen ilmiö. Myös poliittisessa ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen tarkoituksessa se on osittain kansainvälisesti ohjattua toimintaa.

– Vihapuheen yhteiskunnalliset vaikutukset voivat koostua yhtäältä siitä, että se herättää epävarmuuden ja uhan kokemuksia varsinkin vähemmistöjen edustajilla ja toisaalta siinä, että se tiettyihin yhteiskunnan avaintoimijoihin kohdistuvana ohjaa tai kahlitsee näiden toimintaa. Näitä avainryhmiä ovat esimerkiksi poliisi, oikeuslaitoksen toimijat, tutkijat ja median edustajat. Molemmat vaikuttimet rapaattavat demokraattisen yhteiskunnan järjestäytyntä toimintaa ja oikeusvaltion perustoja.

KOKONAISNÄKEMYSTÄ TARVITAAN VIHAPUHEEN TORJUNNASSA

Mäkinen pitää hyvänä, että vihapuhetyöryhmän ehdotukset huomioitiin julkisuudessa. Raportti julkistettiin keväällä hallitusohjelman teon aikaan ja toivottiin ehdotusten näkyvän siellä.

– Hallitusohjelmassa on

kyllä rasmin vastainen toimintaohjelma, joka linkittyy vihapuheeseen osittain. Jää nähtäväksi, saadaanko aikaan myös vihapuheen vastainen toimintaohjelma ja poikkihallinnollinen osamiskeskus, vaikka niitä ei hallitusohjelmassa mainita. Toisaalta työryhmämme perusviesti oli se, että ensisijaisesti vihapuhetta ehkäistään yhteiskuntapolitiikan keinoin. Siten monet hallitusohjelman kirjaukset voivat vaikuttaa vihapuheen taustasyihin. Tämän kokonaisarviointi on kuitenkin perusteellisemman työn asia.

Mäkinen kertoo, että työryhmätyön aikana havaittiin, että viranomaiset ja järjestöt tekevät jo nyt tavattoman paljon kaikenlaista, jonka tavoitteena on puuttua vihapuheeseen ja nettikiusaamiseen.

– Kenttä on kuitenkin kovin pirstaleinen ja kokonaiskoordinaatio puuttuu. Vihapuheproblematiikka jakaantuu eri hallinnonaloille ja työryhmämmekin oli kolmen ministeriön yhteinen. Juuri tämän vuoksi tarvittaisiin yhteistä koordinoitua ohjelmaa tai vastaavaa työtä.

Mäkinen huomauttaa, että myös tutkimustieto on pirstaleista. Tarvittaisiin ylipäätään enemmän tietoa, mistä vihapuheessa on oikeastaan kysymys, mikä on siihen osallistuvien ja sen kohteeksi joutuvien ihmisten tilanne ja miten he sen kokevat sekä miten uudet viestintäalustat vaikuttavat. Erityi-

sen tärkeää on saada tietoa siitä, millaisesta ympäristöstä ja epävarmuudesta vihapuhe nousee.

VIHAPUHEEN UHRIEN KOKEMUKSET RANKKOJA

Emeritusarkkipiispa Kari Mäkinen kertoo, ettei hänelle itselleen tullut juurikaan vihapalautetta työryhmäraportin vuoksi. Arkkipiispan tehtävässä sellaista tuli ajoittain. Silloin avustajakunta ja kirkon viestintä moderoivat viran puolesta olleita Facebook- ja Twitter-tilejä. Hän pitääkin julkisessa tehtävässä olevalle ensiarvoisen tärkeänä saada tiettyä etäisyyttä tunne- ja vaikutusviesteihin, jotta ne eivät pääse ihon alle ja niiden kanssa pystyy olemaan ja toimimaan.

– Monet työtehtävissä olevat ihmiset joutuvat silti kokemaan ja suoraan tekemisiin vihapuheen kanssa. He voivat joutua jopa maalittamisen ja vihakampanjoiden kohteeksi. Tiedän, kuinka kovaa organisoitu, koordinoitu ja henkilöön menevä viestintä saattaa olla. Lisäksi myös meidän raportissamme tuli esille se, että vihapuheen kohteena olemisessa sukupuolella on merkitystä. Näyttää siltä, että naisiin kohdistuvana se on joutuenkin julmempaa.

Mäkisellä ei ole selitystä siihen, miksi vihapuhe kohdistuu paljon naisiin, mutta vihapuhe aina avaa ikkunan pinnanalaisiin pelkoihin, jännityksiin ja valtarakenteisiin. Hän otaksuu, että vihapuheessa purkautuu myös su-

kupuoleen liittyviä asenteita, joita pinnalta tasa-arvoisuudessa yhteiskunnassa on kuitenkin olemassa. Kirkon piirissä niiden olemassaolon tunnisti kyllä. Sukupuolten tasa-arvon eteen on siis edelleen tehtävä töitä.

Mäkinen näkee silti, että vihapuheen tuottamiseen ja levittämiseen internetin alustoilla osallistuvat eivät aina tee sitä kovinkaan tietoisesti. Heillä saattaa olla taustallaan henkilökohtaista turhautumista, sivuun jäämistä, ulkopuolisuuden kokemista, vihastumista ja epävarmuutta.

– Vihapuhe antaa heille ikään kuin väylän ja mallin turhauman purkamiseen, mutta samaan aikaan heitä saatetaan käyttää hyväksi. Toimijoissa on myös niitä, joita tavallaan voi pitää joidenkin toisten yhteiskunnallisten vaikuttamispyrkimysten uhreina. Vihapuhe on tällä hetkellä sellainen ikkuna, josta pitäisi pystyä näkemään myös yhteiskunnan pinnanalaiseen sivullisuuteen, pelkoon ja vihaan. ■

ECRI antaa Suomelle suosituksia vihapuheen torjuntaan

Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI) julkaisi syyskuussa Suomea koskevan viidennen raporttinsa. ECRI antaa Suomelle tunnustusta monista jo tehdyistä ja meneillään olevista toimenpiteistä. Esimerkiksi viharikosten osalta komissio kiittää poliisin vihapuheen tutkintaryhmän perustamista, poliisin viharikosten ehkäisy- ja torjuntakoulutusta, etnisen profiloinnin kieltämistä ja monia teemaan puretuvia hankkeita ja viranomaisten toimia.

Samalla ECRI esittää Suomelle 20 suositusta rasismien ja suvaitsemattomuuden torjumiseksi. Vihapuheen ja viharikosten osalta ECRI suosittelee mm. kattavan tiedonkeruujärjestelmän luomista koskien rasistisia ja homo- tai transfobisia vihapuhe- ja viharikostapauksia. Tietojen pitäisi olla eritelty rikos-

tyypin, vihamotivaatiotyypin ja kohde-ryhmän mukaan ja järjestelmän sisältää myös tiedot oikeudellisesta seurannasta ja tuloksista. Lisäksi tietojen tulisi olla yleisesti saatavilla.

Komissio haluaisi Suomeen myös kattavan strategian rasistiseen ja homo- tai transfobiseen vihapuheongelmaan puuttumiseksi. Lisäksi se suosittelee, että viranomaiset rohkaisevat julkisuuden henkilöitä ja etenkin poliitikkoja reagoimaan nopeasti sekä tuomitsemaan rasistisen puheen.

Vihapuheen ja viharikosten osalta lainvalvontaviranomaisten ja oikeuslaitoksen koulutusta tulee laajentaa sekä vahvistaa näiden rikosten tutkintaa. ECRI suosittelee, että poliisi- ja syyttäjälaitos tutkivat perusteellisesti kaikki oletetut viharikostapaukset ja varmistuvat siitä, että mahdollisen ennakkoluulon

pohjautuvan syrjäntäperusteen olemassaolo otetaan yhdenmukaisesti huomioon rikosilmoituksissa ja tutkinnoissa sekä mahdollisissa oikeudellisissa jatkotoimissa. Rikosilmoitusten tekemättä jättämisen ongelmaan puuttumiseksi viranomaisten tulisi vahvistaa poliisin ja haavoittuvassa olevien ryhmien välistä yhteistyötä.

Lisäksi ECRI esimerkiksi toistaa suosituksensa poliisista ja syyttäjäviranomaisista riippumattoman elimen perustamiseksi tutkimaan väitetyjä rotusyrjäntä- ja poliisin väärinkäytöstapauksia. Poliisin monimuotoisuutta tulisi lisätä heijastamaan paremmin väestön monimuotoisuutta. ■

Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastaisen komission verkkosivut www.coe.int/ecri

Vihapuheen kohtaamiseen työpaikalla koottu neuvoja

Työpaikoilla monet ihmiset joutuvat kokemaan tai ainakin todistamaan vihapuhetta ja epäasiallista käytöstä. Työyhteisön sisälläkin voi joutua häirinnän ja kiusaamisen kohteeksi. Monissa Työsuojelurahaston tukemissa hankkeissa on pohdittu, miten vihapuhetta ja epäasiallista käytöstä voidaan ehkäistä työpaikoilla ja miten sen kohteeksi joutunutta työntekijää voidaan tukea. Hankkeiden pohjalta on luotu verkkosivusto **häiritseväpalaute.fi**.

Osuskunta Mediakollektiivin ja TJS Opintokeskuksen tuottama sivusto on laaja tietopaketti, joka opastaa ilmiön kohtaamiseen ja käsittelyyn asiantuntijatyössä. Sivustoa voi käyttää ennakkointiin,

ensiapuun ja koulutukseen. Pääviesti on, että vihapuhe ei ole vain yksilön ongelmaa vaan koskee koko työyhteisöä. Vihapuhe tai häirintä voi pahimmillaan täyttää rikoksen tunnusmerkit, ja siksikin on tärkeää, etteivät uhrin jäädä tilanteesta yksin.

Häiritseväpalaute.fi-sivusto tarjoaa perustietoa ja ratkaisuneuvoja asiantuntijalle, hänen esimiehelleen ja työyhteisölleen sekä maineen näkökulmasta koko organisaatiolle. Lisäksi sivustolle on koottu esimerkkejä epäasiallisen palautteen ja vihapuheen kohteeksi joutumisesta ja tilanteiden ratkaisukeinoista. Sivusto palvelee mm. poliiseja, tutkijoita, lääkäreitä, sosiaalityöntekijöitä, opettajia ja toimittajia.

ENSIAPU TYÖNTEKIJÄLLE

1. Henkilökohtaisuuksiin menevä vihapuhe ei ole milloinkaan oikeutettua.
2. Tallenna viestit ja arvioi tilanteen vakavuus. Jos viesteistä välittyy väkivallan uhkaa, ota välittömästi yhteyttä poliisiin ja organisaatiosi turvallisuudesta vastaavaan tahoon.
3. Häiritsevää palaute iskee tunteisiin. Älä jää yksin. Kerro esimiehelle ja pohtikaa, keitä muita olisi informoitava heti tai pian: työsuojelupäällikkö, organisaation johto, viestintävastaavat?
4. Älä provosoidu. Vastaa viesteihin, jos vastaat ollenkaan, rauhassa, lyhyesti ja kohteliaasti ja mielellään laatimanne toimintasuunnitelman mukaan. ■

■ ATTE OKSANEN

Verkkoviha koskettaa kaikkia

Verkkovihasta on tullut hyvin yleistä. Taustalla on sosiaalisen median nousu. Verkkoviha on sekä yksittäisille uhreille että yhteiskunnille vahingollinen ilmiö, jolla on monia negatiivisia pitkäkestoisia seurauksia. Yhteiskunnallisesti on tärkeää löytää tapoja säädellä ja ehkäistä sosiaalisen median haitallisia ilmiöitä.

Tunteet kuumentuvat helposti internetissä ja sosiaalisessa mediassa. Verkkoviha tai nettiviha (englanniksi cyberhate tai online hate) on ilmiö, jossa toisia ihmisiä tai ihmisryhmiä vastaan hyökätään erilaisilla loukkauksilla tavoilla. Monimuotoista

ilmiötä kutsutaan myös internetin vihapuheeksi.

Oikeudellisesti rikoslaki säätelee verkossa ilmeneviä vihan purkauksia eri tavoin, esimerkiksi kunnianloukkaus, laiton uhkaus ja kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Monia rikoslaisissa määriteltyjä kohtia

voidaan myös soveltaa verkko-kontekstiin.

Verkossa tapahtuvat vihan purkaukset vaihtelevat laajalla skaalalla yksittäisistä loukkauksista pitkäkestoiseen ja kohdennettuun maalittamiseen, joka voi pitää sisällään vakavia uhkauksia. Pahimmillaan

verkkoviha kannustaa väkivaltaan tai on väkivaltaa itsessään, esimerkkinä Isiksen kurkunleikkausvideot YouTubessa vuosina 2014–2017.

Artikkeli perustuu tutkimushankkeideni tuloksiin vuosilta 2013–2019. Hankkeissa on tutkittu eri näkö-

Nuoret väestöryhmät kohtaavat verkkovihaa vanhempia väestöryhmiä yleisemmin.

kulmista sosiaalisen median käyttöä, ja verkkoviha on ollut joko pää- tai sivuteemana. Hankkeita ovat rahoittaneet muun muassa Koneen Säätiö (2013–2016), Alkoholitutkimussäätiö (2017–2019), Työsuojelurahasto (2019–2020) ja Norjan tutkimusneuvosto (2015–2017). Tutkimusten tulokset on raportoitu useissa kansainvälisissä artikkeleissa ja kirjoissa.

VERKKOVIHAN ARKIPÄIVÄISTYMINEN

Vihaa ja aggressiota on esiintynyt verkossa ja tietokonevälitteisessä viestinnässä aina. Ensimmäiset sosiaalipsykologiset huomioidut tietokoneita käyttävien ihmisen laittamista vihaviesteistä on tehty jo 1980-luvun alussa. Yhdysvalloissa erilaiset organisoituneet viharyhmät käyttivät esimerkiksi purkkeja (BBS eli Bulletin Board System) jo 1980-luvulla ja ottivat sittemmin internetin käyttöön. Ennen sosiaalista mediaa verkkoviha rajoittui kuitenkin yksittäisiin kotisivuihin.

Sosiaalinen media on mulistanut maailmaa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Facebook ja vastaavat sosiaalisen median alustavat ovat tarjonneet ihmisille nopean kanavan tavoittaa uusia ystäviä ja ryhmäytyä. Sosiaalisessa mediassa kaveriverkostot välittävät viestejä eteenpäin ilman moderointia tai sensuuria. Sosiaalinen media on yksittäiselle käyttäjälle valtava megafoni, jolla omaa aatemaailmaa tai elämäntyyliä voidaan levit-

tää taukoamatta.

Suurin osa internetin käyttäjistä on kohdannut materiaalia, jolla hyökätään toisia ihmisiä tai ihmisryhmiä vastaan. Kyselytutkimusten mukaan viha ottaa eri muotoja ja koskee esimerkiksi ulkonäköä, sukupuolta, uskonnollista tai poliittista ideologiaa, seksuaalista suuntautumista ja etnisyyttä tai kansallisuutta. Ilmiö on moniulotteinen eikä se pelkisty esimerkiksi rasismiin. Yhteiskunnallinen tilanne vaikuttaa verkkovihan ilmenemismuotoihin.

Koneen säätiön rahoittamassa Hate Communities -hankkeessa teimme huomion siitä, että suomalaiset 15–30-vuotiaat nuoret ja nuoret aikuiset kohtasivat verkkovihaa 2013 lähes yhtä paljon kuin yhdysvaltalaiset nuoret ja paljon enemmän kuin esimerkiksi saksalaiset ja englantilaiset nuoret. Sama havainto on toistunut myöhemmin. Yksiselitteistä selitystä on vaikea löytää, mutta historiallisista syistä esimerkiksi Saksassa on puuttunut lainsäädännöllisesti tiukemmin verkkovihaan.

Tutkimustemme mukaan verkkoviha yleistyi Suomessa 2015 vuoden maahanmuuttokriisin jälkeen ja on pysynyt sen jälkeisissä kyselyissä korkealla tasolla. Nuoret väestöryhmät kohtaavat verkkovihaa vanhempia väestöryhmiä yleisemmin.

Verkkoviha ulottuu lisäksi myös eri yhteiskunnan sektoreille. Olemme uudessa hankkeessa tutkineet työpaikkiausamasta somealustoilla.

Työkontekstissa suomalaisesta työväestöstä vajaa viidennes (17 %) on joutunut vähintään kuukausittain kiusaamisen uhriksi. Pahimmat kiusaamisen muodot koskevat suoraa uhkailua tai loukkaavien viestien lähettämistä: viidelle prosentille on lähetetty vähintään kuukausittain perhettä tai ystäviä uhkaavia viestejä ja kahdesta prosentista on julkaistu kuukausittain loukkaavia kuvia tai videoita sosiaalisessa mediassa.

VIHAN TAUSTALLA ON HENKILÖKOHTAISIA ONGELMIA

Miehet lähettävät vihamielisiä ja aggressiivisia viestejä naisia useammin. Tutkimuksemme osallistuneet 15–30-vuotiaat vihaviestijät raportoivat muita nuoria useammin psyykkisiä ongelmia ja impulsiivisuutta. He kokevat verkkoyhteisöt läheisiksi itselleen ja pitävät verkkoviiteryhmän tukea tärkeänä. Sen sijaan perinteisissä kasvokkaisissa vuorovaikutussuhteissa on potentiaalisia ongelmia.

Tuloksemme verkkovihajista on samansuuntainen kuin tutkimusnäyttö nettitrolleista, joilla on todettu psykopaattisia ja narsistisia persoonallisuuden piirteitä. Vihaajilla on ongelmia psykologisesti ja sosiaalisesti ja he purkavat pahanolon netissä kiusaamalla ja häiriköimällä muita.

Voimakkaasti ideologisesti tai uskonnollisesti suuntautuvat henkilöt kertovat vihaviestivänsä muita useammin. Tulos on toistunut useammassa

eri maassa, eri ajankohdissa ja eri aineistoilla. Tulokset antavat perusteen todeta, että toisia ihmisiä loukataan myös uskonnon tai poliittisen ideologian varjolla.

Verkkovihajajat raportoivat muita useammin uhrikokemuksista. Ilmiö on tuttu kriminologisesta tutkimuksesta, josta käy usein ilmi, että esimerkiksi väkivaltarikolliset ovat usein itsekkin uhreja. Netissä vihaajat saattavat kommenteillaan altistaa ja ärsyttää toisia henkilöitä ja joutuvat lopulta loukatuiksi.

Verkkovihan nuorilla uhreilla on yhteisiä piirteitä, jotka toistuvat eri maista kerätyissä aineistoissa. He käyttävät runsaasti erilaisia verkkopalveluita ja he kokevat tiivistä yhteisöllisyyttä verkko-yhteisöihin. Heillä on erilaisia häirinnän ja väkivallan uhrikokemuksia, jotka eivät rajoitu verkkoon. Erilaiset riskikokemukset näyttäisivätkin kasaantuvan samoille nuorille. Näyttö koskee toistaiseksi vain 15–30-vuotiaita ja olisi tärkeää tietää lisää verkkovihan uhreista väestössä yleensä.

VIHA VAHINGOITTA YKSILÖITÄ JA YHTEISÖJÄ

Verkkoviha on kohteilleen ahdistavaa. Pahimmillaan erilainen viha, häirintä ja uhkailu on päivittäistä ja pitkäkestoista. Vihaajien pyrkimyksenä on usein tarkoituksellisesti loukata uhreja, joten hyökkäykset ovat myös hyvin henkilökohtaisia. Nuoret naiset arvioivat kohtaamansa verkkovihan miehiä häiritsevämmäksi ja →

Yhteiskunnallisesti verkkoviha lietsoo pelkoja ja haurastuttaa luottamusta toisiin ihmisiin.

→ heihin kohdistetaan enemmän yksilöivää vihaa, kuten loukkauksia ulkonäöstä.

Tutkimuksessamme nuoret verkkovihan uhrit raportoivat matalampaa itsetuntoa, onnellisuutta ja luottamusta kuin nuoret, jotka eivät ole olleet vihan uhreina. Viha ja häirintä jättävät jälkensä uhreihin, kuten mikä tahansa vastaava kiusaamisen tai väkivallan muoto. Viha vaikuttaa lisäksi erilaisiin asiantuntijatehtäviä tekeviin ihmisiin, kuten toimittajiin, tutkijoihin ja virkamiehiin.

Yhteiskunnallisesti verkkoviha lietsoo pelkoja ja haurastuttaa luottamusta toisiin ihmisiin. Vain kuukausi Pariisin 2015 terroristi-iskujen jälkeen toteutetussa kansainvälisessä vertailussa verkkovihan seurauksena olivat näkyvissä. Verkkovihaa kohdanneet suomalaiset, norjalaiset, amerikkalaiset, espanjalaiset ja ranskalaiset kokivat muita useammin, että heidän yhteiskuntaansa leimaa pelon ilmapiiri.

Erilaiset tunnetilat tarttuvat tutkimusten mukaan sosiaalisessa mediassa, joka yhdistää ihmisiä ja mahdollistaa erilaisten tunteiden välittämisen. Myönteisten tunteiden lisäksi myös kielteiset pelon ja vihan tunteet tarttuvat, ja negatiiviset tunteet toimivat verkkokeskusteluiden polttoaineena. Globaalisti verkkovihaan on myös vaikea tarttua, koska erilaisille vihaa lietsoville yhteisöille avautuu uusia alustoja, vaikka heidät suljettaisiin pois jostain yksittäisestä sosiaalisen median palvelusta.

OIKEUDELLISET JA YHTEISKUNNALLISET RATKAISUT TARPEEN

Verkkoviha on yleistynyt nopeasti. Negatiivinen viestintä on normalisoitunut osaksi käyttäjäkulttuuria ja osa isoista teknologiarytyksistä, kuten Facebook, on vasta viime aikoina alkanut kohdistaa toimia vihaongelman ratkaisuun osin vasta kansainvälisen painostuksen jälkeen.

Saksassa astui 2018 alussa voimaan laki, joka velvoittaa sosiaalisen median jättiläiset poistamaan lainvastaiset viestit 24 tunnissa. Viimeksi myös Ranska seurasi Saksan esimerkki vihapuhelainsäädännössä. Sakkorangaistukset sosiaalisen median jäteille ovat erityisen suuria.

Verkkovihan ongelmakenttä on kuitenkin laaja eikä pelkisty yksinomaan vihaviestien näkyvyyteen. Lainsäädännöllisesti ja oikeustieteellisesti olisi tärkeä tutkia, miten nykyinen lainsäädäntö suojelee yksilöitä. Häirinnän, uhkailun ja vihan muotoja on paljon. Vihapuheeseen puuttuminen on mainittu pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelmassa, mutta saa nähdä seuraako asiasta käytännön toimenpiteitä.

Verkkovihan oikeudellista, yhteiskunnallista ja kansainvälistä säätelyä koskeva keskustelu on kesken ja erityisesti oikeustieteellistä ja yhteiskuntatieteellistä otetta yhdistäviä tutkimuksia tarvittaisiin aiheesta lisää. ■

Kirjoittaja on Tampereen yliopiston sosiaalipsykologian professori.

VALIKOIDUT LÄHTEET:

Hawdon, J., Oksanen, A., & Räsänen, P. (2017). Exposure to online hate in four nations: A Cross-National Consideration. *Deviant Behavior, 38*(3), 254–266. DOI: 10.1080/01639625.2016.1196985.

Kaakinen, M., Oksanen, A. & Räsänen, P. (2018). Did the Risk of Exposure to Online Hate Increase After the November 2015 Paris Attacks? A Group Relations Approach. *Computers in Human Behavior, 78*(January), 90–97. DOI: 10.1016/j.chb.2017.09.022.

Keipi, T., Näsi, M., Oksanen, A., & Räsänen, P. (2017). Online Hate and Harmful Content: Cross-National Perspectives. Abingdon & New York: Routledge.

Näsi, M., Räsänen, P., Hawdon, J., Holkeri, E., & Oksanen, A. (2015). Exposure to online hate material and social trust among Finnish youth. *Information Technology & People, 28*(3), 607–628. DOI: 10.1108/ITP-09-2014-0198.

Oksanen, A., Kaakinen, M., Minkinen, J., Räsänen, P., Enjolras, B., & Steen-Johnsen, K. (2018). Perceived societal fear and cyberhate after the November 2015 Paris Terrorist Attacks. *Terrorism & Political Violence, DOI: 10.1080/09546553.2018.1442329.*

Räsänen, P., Hawdon, J., Holkeri, E., Näsi, M., Keipi, T., & Oksanen, A. (2016). Targets of online hate: Examining determinants of victimization among Young Finnish Facebook Users. *Violence & Victims, 31*(4), 708–726. DOI: 10.1891/0886-6708.VV-D-14-00079.

AIHETTA KÄSITTELEVÄT JA SIVUAVAT HANKKEET:

Oksanen, Atte: Vihan ja väkivallan verkko? Kartoituksia virtuaalisesta sukupolvesta ja nuorisokulttuurisesta muutoksesta 2010-luvun Suomessa (Nuoret ja sukupolvet -tutkimusohjelma, Nuorisotutkimusverkosto/Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012–2013).

Oksanen, Atte & Räsänen, Pekka: Hate Communities: A Cross-National Comparison (Koneen säätiö 2013–2016).

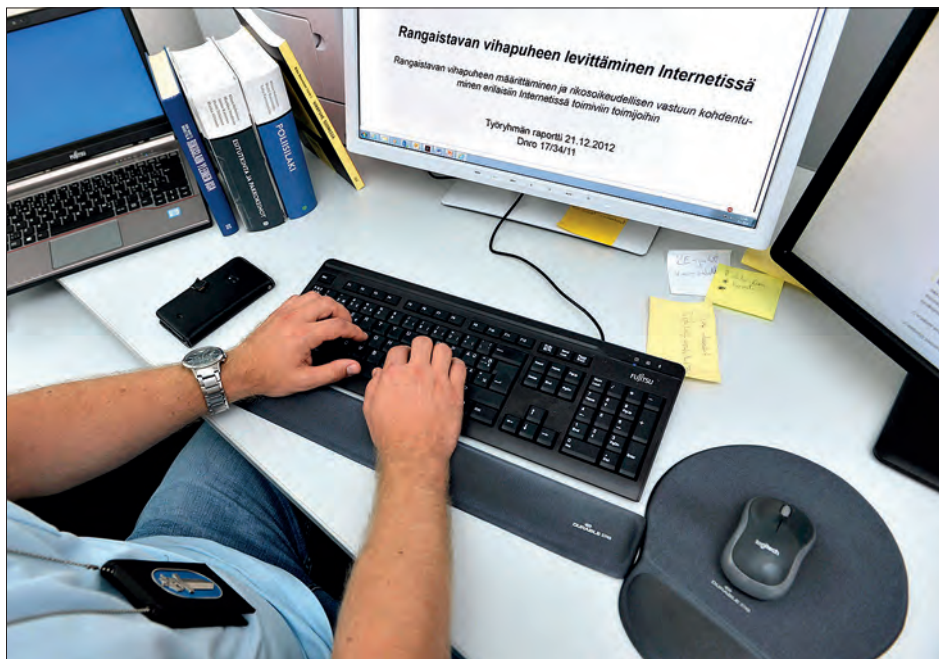
Oksanen, Atte: Vihan verkko: Äärimmäiset nettiyhteisöt tutkimuksen ja tutkivan journalismin valossa (Koneen säätiö, Jakautuuko Suomi? -ohjelma, 2014–2015).

Oksanen, Atte: Disruption, Social Capital and Resilience: A Longitudinal and Comparative Approach (yhteishanke Institute for Social Researchin kanssa; rahoitus Norjan tutkimusneuvosto 2015–2017).

Oksanen, Atte: Rahapeli-ongelmat ja verkkoyhteisöt: sosiaalipsykologinen tutkimus nuorten toiminnasta sosiaalisen median peliyhteisöissä (Alkoholitutkimussäätiö 2017–2019).

Hawdon, James; Ryan, John; Oksanen, Atte; Räsänen, Pekka; Blaya, Catherine; Llorent, Vincent & Zych, Izabela: Online Extremism in a Cross-National Context: Risk, Exposure and Participation. (Institute for Society, Culture and Environment, Yhdysvallat 2018–2019).

Oksanen, Atte: Ammatillinen sosiaalisen median käyttö ja nuorten aikuisten työn imu (Työsuojelurahasto 2018–2020).

ONNII OJALA / LEHTIKUVA

■ TATU HYTINEN

Rikosoikeudelliset keinot reagoida vihapuheeseen

Demokraattisessa oikeusvaltiossa on välttämätöntä reagoida ihmisarvoa loukkaavaan vihapuheeseen. Rangaistavaksi vihapuheeksi ei kuitenkaan tule määritellä kaikkia vihanilmauksia.

Vihapuhe on muodostunut pirulliseksi yhteiskunnalliseksi ilmiöksi. Ilmiön selitykseksi on tarjottu pakolaiskriisejä sekä ihmisten psykologista taipumusta demonisoida kaikki vieras, kuten vieraammista kulttuureista tulevat ihmiset. Toisten mielestä osoittava sormi on kohdistettava kansallismielisyyttään korostaviin populisteihin, jotka ovat saaneet kaikupohjaa eri maissa. Joidenkin poliitikkojen on väitetty lisänneen vihamielistä keskustelua hyödyntämällä ihmisten taipumusta nähdä vähemmistöryhmään

identifioituva henkilö ryhmänsä edustajana. Esimerkiksi seksuaalirikosten kohdalla vähemmistöryhmiä on syyllistetty yksilön tekemistä rikoksista. Vihapuhetta on selitetty myös sosiaalisella medialla, joka on tarjonnut alustan anonyymille vihalle.

Vihapuheen vähentämiseksi on tärkeää pyrkiä analysoimaan niitä tekijöitä, joista vihapuhe kumpuaa. Samalla on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, kuinka vihapuhetta pitäisi oikeudellisesti kontrolloida. Tämä kysymys on tärkeä, koska vihapuhe on kääntänyt aikaisemman sananvapaus-

keskustelun päälaelleen. Siinä missä aikaisemmin sananvapauden rikosoikeudelliset rajoitukset koettiin ensisijaisesti uhaksi demokraattiselle yhteiskunnalle, nykyisin rajoitukset on alettu kokea välttämättömäksi. Tämä perustuu ensinnäkin siihen, että osallistavassa demokratiassa ei voi olla ihmisiä ja ihmisryhmiä, jotka marginalisoidaan viemällä heiltä ihmisarvo. Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa jokaisella on oltava yhtäläiset mahdollisuudet elää ja osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon riippumatta syntyperästä, uskonnos- ➔

Vihapuheen määrittelyminen suppeasti ei kavenna muun tyyppisen vihaisen puheen rangaistavuutta.

→ ta, ihonväristä, sukupuoli-identiteetistä tai muusta vastaavasta tekijästä. Lisäksi vihapuhe ruokkii yhteiskunnallista segregatiota ollen kasvualusta syrjäytymiselle ja radikalisoitumiselle, jopa terrorismille, kuten valtakunnansyyttäjä **Raija Toivainen** on huomauttanut. On kuitenkin huomattava, että termi ”vihapuhe” on nimenomaan yhteiskunnallista ilmiötä kuvaava käsite, eikä rikoslakiin sisältyvä rikostunnusmerkistö.

VIHAPUHEEN RIKOSOIKEUDELLINEN MÄÄRITELMÄ

Monia rikoslaissa kiellettyjä ilmauksia voidaan selittää vihalla. Poliitikko voi syyllistyä kunnianloukkaukseen, jos hän solvaa kollegaansa. Rikosasian vastaaja voi syyllistyä laittomaan uhkaukseen uhkaamalla oikeudenkäynnin aikana syyttäjän henkeä. Someaktiivi voi syyllistyä julkiseen kehoittamiseen rikokseen, jos hän internetissä kehottaa vainoamaan epämiellyttäväksi kokemaansa toimittajaa. Vaikka monia rikoksia voidaan selittää vihamotiivilla, vihapuheeksi ei ole syytä määritellä kaikki ilmaisurikoksia, joiden motiivina on ollut viha. Liian lavean vihapuhemääritelmän ongelma on se, että se vie terän vihapuheen erityiseltä paheksuttavuudelta.

Rikosoikeudellisesti on perusteltua määritellä vihapuhe ilmauksiksi, joiden vaikuttimina on ollut suvaitsemattomuuden perustuva syrjivä viha. Tämä määritelmä vastaa Euroopan neuvoston ministerikomitean antamaa suositusta (R 97 20), jonka mukaan vihapuheena on pidettävä ilmaisumuotoja, jotka ”– – oikeuttavat etnistä vihaa, ulkomaalaisvastaisuutta, antisemitismistä tai muuta vihaa, joka pohjaa suvaitsemattomuuteen.” Suosituksen mukaan määritelmä koskee ”– – niin suvaitsemattontaa kansallismielisyyttä kuin vähemmistöjen, siirtolaisten ja siirtolaistaustaisten ihmisten syrjintää ja vihamielisyyttä heitä kohtaan. Huomionarvoista on, että suosituksen mukaan epäterveeseen kansallismielisyyteen perustuvaa re-

toriikkaa on myös pidettävä vihapuheena. Kannanotto on merkittävä, koska se vie hapen suvaitsemattomalta ja toisia ihmisiä syrjivältä poliittiselta retoriikalta, vaikka ilmaukset pyrittäisiin oikeuttamaan kielenkäyttäjän kansallismielisyydellä. Kiellettyä on kuitenkin lähinnä sentyyppinen poliittinen vihapuhe, joka on luonteeltaan uhkaavaa ja väkivaltaan yllyttävää. Tämä perustuu siihen, että demokraattisessa yhteiskunnassa on oltava tilaa häiritseville, kiistanalaisille, epäkonventionaalisille ja provokatiivisille mielipiteille, kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuimella on useasti todennut.

Vihapuheen määrittelyminen suppeasti ei kavenna muun tyyppisen vihaisen puheen rangaistavuutta. Syyttäjän henkeä uhkaava rikosasian vastaaja voidaan tuomita laittomasta uhkauksesta ja kollegaansa solvaava työntekijä kunnianloukkauksesta, vaikka heidän tekonsa ei täytä vihapuheen määritelmällisiä kriteereitä. Tästä herää kysymys, miksi on tarvetta tehdä ero rangaistavan vihapuheen ja rangaistavan vihaisen puheen välillä. Tähän kysymykseen voidaan vastata kahdella tavalla.

Ensinnäkin rikoksesta tuomittua rangaistusta voidaan rikoslain 6 luvun 5 §:n 4 kohdan nojalla koventaa, jos teko on allokoitavissa vihapuheeksi. Esimerkiksi, jos henkilöä solvataan etnisen taustansa vuoksi, teko voi täyttää kunnianloukkauksen rikostunnusmerkistön. Jos rikoksen vaikuttimena on lisäksi ollut suvaitsemattomuudesta kumpuava syrjivä viha, kunnianloukkauksesta voidaan tuomita normaalia rangaistuskäytäntöä ankarampi rangaistus.

Toiseksi vihapuheen suppea määritelmä mahdollistaa tulkinnan, jonka mukaan rikoslaki sisältää erityisiä vihapuhekriminalisointeja, vaikka tämä ei ilmene rikostunnusmerkistöjen rubrisoinnista. Tyyppiesimerkki on kiihottaminen kansaryhmää vastaan (RL 11:10). Kiihottamisrikokseen syyllistyy se, joka asettaa yleisön saataville tai muutoin yleisön keskuuteen

levittää tai pitää yleisön saatavilla tiedon, mielipiteen tai muun viestin, jossa uhaataan, panetellaan tai solvataan jotakin ryhmää rodun, ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella taikka niihin rinnastettavalla muulla perusteella. Kuten tunnusmerkistön sanamuoto ilmentää, syrjivä viha on sisäänkirjoitettu rikostunnusmerkistöön. Myös uskonrauhan rikkominen (RL 17:10) voidaan luokitella erityiseksi vihapuheerikokseksi.

VÄHEMMISTÖT VIHAPUHEEN KOHTEENA

Määriteltäessä vihapuhe syrjiviksi ja suvaitsemattomuutta edistäviksi ilmauksiksi keskeinen kysymys kuuluu, voiko vihapuhe kohdistua enemmistöryhmän edustajiin, kuten Suomessa evankelisluterilaisiin, vai onko perustellumpaa tarjota korotettua rikosoikeudellista suojaa vain vähemmistöryhmille, kuten juutalaisille tai homoseksuaaleille. Tämä kysymys on huomionarvoinen, koska liian suppea uhrimääritelmä voi olla ongelmallinen rikosoikeudessa korostuneen yhdenvertaisuuden valossa. Argumenttien on oltava poikkeuksellisen kestäviä, jos tiettyihin ihmisiin tai ihmisryhmiin (kuten arabeihin) kohdistuneet vihanilmaukset luokitellaan rikosoikeudellisesti paheksuttavammaksi kuin toisiin ihmisryhmiin (kuten kantasuomalaisiin) kohdistetut vihanilmaukset, vaikka ilmaukset olisivat asiasisällöltään täsmälleen saman sisältöisiä. Toisaalta yhdenvertaisuutta painottava näkökulma on yhtä lailla ongelmallinen. Mikäli kaikille ihmisille ja ihmisryhmille (kuten poliittisen puolueen jäsenille) tarjottaisiin potentiaalista vihapuheuhristatusta, lopulta yhdelläkään ryhmällä ei katsottaisi olevan erityistä suojelun tarvetta. Tämä vesittäisi vihapuheen erityisen paheksuttavuuden.

Mitä pidempään olen asiaa miettinyt, sitä vakuuttuneemmaksi olen tullut, että erityistä vihapuhesuojaa on tarjottava

Voi olla, että tuomioistuimet ovat alkaneet 2010-luvulla kokea välttämättömäksi rajoittaa sananvapautta eri tavalla kuin vuosikymmen aikaisemmin.

vähemmistöryhmille, kuten etsinisiin, uskonnollisiin, seksuaalisiin tai muihin vastaaviin vähemmistöryhmiin kuuluville henkilöille. Tämä perustuu ensinäkin siihen, että vähemmistöjen suoja on ymmärrettävä pikemminkin yhdenvertaisuutta turvaavaksi positiiviseksi syrjinnäksi kuin ihmisten tasapuolista kohtelua heikentäväksi negatiiviseksi syrjinnäksi. Myös kansainvälisen syrjinnän vastaisten sopimusten sekä kansainvälisen vertailuaineiston perusteella rikosoikeudellista erityissuojaa on tarjottava nimenomaan haavoittuvimmille vähemmistöryhmille.

VIHAPUHE EI NAUTI SANANVAPAUDEN SUOJASTA

Julkisissa puheenvuoroissa on tyypillistä pohtia sitä, missä menee sallitun ja rangaistavan vihapuheen välinen raja. Vastaavasti vihapuheoikeudenkäynneissä on tavanmukaista, että vastaaja vetoaa esittämiensä ilmausten olevan sallittuja sananvapauden perusteella. Myös vihapuhetapauksia ratkaisevat tuomioistuimet argumentoivat sananvapaudella ja tarkastelevat ilmausten sallittavuutta sananvapauden rajoitusperusteiden valossa. Tässä ei ole mitään väärää tai ongelmallista. Jos ihmisryhmiä herjaavat ilmaukset ovat luonteeltaan esimerkiksi uskontoon kohdistuvaa kritiikkiä tai ivallista arvostelua, kysymys voi olla täysin sallituista ilmauksista, vaikka ilmaukset olisivat tyylyttömiä ja mauttomia. Vastaavasti kontekstilla ja ilmauksen esittäjän henkilöllä voi olla merkitystä arvioitaessa sitä, onko kysymys rangaistavasta vihapuheesta vai sananvapauden sallitusta käytöstä. Esimerkiksi kolumnistille sallitaan enemmän kuin virkaa tekeväälle poliisille.

Usein vihapuhekeskustelussa kuitenkin unohdetaan, ettei sananvapaus ole muiden perusoikeuksien yläpuolella oleva superperusoikeus. Merkille pantavaa on, että myös ihmisoikeustuomioistuimen pidempiaikaista ratkaisukäytäntöä tarkastelemalla vaikuttaa siltä, että sananva-

pauden rajoitusperusteisiin suhtaudutaan sallivammin kuin vielä viime vuosikymmenellä. Sama tendenssi on havaittavissa kotimaisessa oikeuskäytännössä, jossa tuomiot esimerkiksi kiihottamisesta kansanryhmää vastaan ovat arkipäiväistyneet. Voi olla, että tuomioistuimet ovat alkaneet 2010-luvulla kokea välttämättömäksi rajoittaa sananvapautta eri tavalla kuin vuosikymmen aikaisemmin, jolloin yhteiskunnallista keskustelua ohjasivat lähinnä journalistin eettisiin ohjeisiin sitoutuneet ammattitoimittajat, eivätkä yksittäiset blogikirjoittajat ja sosiaalisen median aktiivit.

Sallitun ja rangaistavan vihapuheen välisestä dikotomiasta puhuminen ei kuitenkaan ole ongelmattonta, koska se viestii, että olemassa on myös sananvapauden perusteella sallittua vihapuhetta. Tämä konnotaatio on omiaan ruokkimaan käsitystä, jonka mukaan vihapuhe on osa demokraattista keskustelua. Yksi vaihtoehto vastata tähän problematiikkaan on alkaa korostaa oikeuksien väärinkäytön kieltoa, joka on turvattu muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa. Sopimus ei anna millekään valtiolle, ryhmälle tai henkilölle oikeutta ryhtyä sellaiseen toimintaan tai tehdä sellaista tekoa, jonka tarkoituksena on tehdä tyhjäksi jokin tunnustettu oikeus tai vapaus tai rajoittaa niitä perusteettomasti. Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöstä löytyy myös ratkaisuja, joissa on katsottu rangaistavan vihapuheen olevan sananvapauden perustuvanlaatuista väärinkäyttöä. Näin ollen olisi mahdollista, että myös kotimaiset tuomioistuimet alkaisivat vedota oikeuksien väärinkäytön kieltoon pyrkimättä legitimoimaan vihapuheesta rankaisemisen hyväksyttävyyttä sananvapauden rajoitusperusteisiin vetoamalla. Tällöin tuomioistuimet voisivat soveltaa rikoslakia, kuten kiihottamisrikostunnusmerkistöä, välittämättä sananvapaudesta ja sananvapauden rajoitusperusteista.

Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisu-

käytännön perusteella oikeuksien väärinkäytön kieltoon vetoaminen olisi mahdollista lähinnä silloin, kun kysymyksessä on uhkaava ja väkivaltaan yllyttävä vihapuhe. Vakavimman vihapuheen sulkeminen sananvapauskeskustelun ulkopuolelle lähettäisi kuitenkin selkeän viestin, ettei tämänkaltaisen vihapuheen ole missään tilanteessa sallittua. Siksi olisi toivottavaa, että kotimaiset tuomioistuimet alkaisivat vakavimmissa vihapuhetapauksissa argumentoida oikeuksien väärinkäytön kiellolla. ■

Kirjoittaja työskentelee rikosoikeuden yliopistonlehtorina Itä-Suomen yliopistossa.

LÄHTEET:

Hannula, Ilari: *Vihapuhe ja sananvapaus rikoslakiin vuonna 2011 tehtyjen muutosten valmistelussa*, teoksessa Riku Neuvonen (toim.), *Vihapuhe Suomessa*, Edita 2016 s. 165–190.

Heinze, Eric: *Hate Speech and Democratic Citizenship*, Oxford university Press 2016.

Howard, Erica: *Freedom of Expression and Religious Hate Speech in Europa*, Routledge 2018.

Hyttinen, Tatu: *Vihapuhe ja oikeuksien väärinkäytön kieltö*, teoksessa Dan Frände – Dan Helenius – Heli Korkka – Raimo Lahti – Tapio Lappi-Seppälä – Sakari Melander (toim.), *Juhlajulkaisu Kimmo Nuotio 1959 – 18/4 – 2019*, Unigrafia 2019 s. 89–111.

Ilman, Mika: *Hets mot folkkrupp*, Suomalainen Lakimiesyhdistys 2005.

Nuotio, Kimmo: *Vihapuheen rikosoikeudellinen sääntely*, teoksessa Riku Neuvonen (toim.), *Vihapuhe Suomessa*, Edita 2015 s. 139–164.

Waldron, Jeremy: *The Harm in Hate Speech*, Harvard University Press 2012.

Vihapuheen sääntely on sananvapauden turvaaja ja rajoittaja

Vihapuheilmiö on noussut osaksi yhteiskunnallista keskustelua. Oikeustieteen kannalta käsite on ongelmallinen, sillä lainsäädännössä vihapuhetta ei ole määritelty. Lainsäädäntö ei edes tunne vihaa käsitteenä. Yleispuheessa vihapuhe kattaa useita erilaisia ilmaisuja. Vihapuheen sääntely on sananvapauden rajoittamista, mutta myös sananvapauden turvaamista estämällä äänekäimpiä ja aggressiivisimpia viemästä kaikkea puhetilaa. Vihapuhekeskustelussa on kysymys nykyaikaisen ihmis- ja perusoikeuksiin nojautuvan demokraattisen oikeusvaltion luonteesta ja rajoista.

Vihapuheeseen on 2010-luvun aikana liittynyt paljon yhteiskunnallista keskustelua. Samalla ilmiö on tuonut esiin ajankohtaisille ilmiöille tyypilliset sivuilmiöt. Yksi on poliittinen halu tehdä vihapuheelle jotain. Tämä on tarkoittanut työryhmän tai hankkeen perustamista. Akateemisessa maailmassa vihapuheen eri muotojen ja osa-alueiden tutkimukselle on annettu verraten paljon rahaa. Vihapuheesta on paljon tutkimusta, raportteja ja hankkeita, mutta ei koordinaatiota. Näin ollen vihapuhe on edelleen

hyvin epämääräinen käsite ja ilmiö, johon voidaan ladata erilaisia painotuksia riippuen siitä, mitä asioita halutaan edistää tai vastustaa.

VIHAPUHELAINSÄÄDÄNTÖ TÄLLÄ HETKELLÄ

Rikoslaissa vihapuheeksi voidaan katsoa kiihottaminen kansanryhmää vastaan, uskonrauhan rikkominen, laitton uhkaus tai kunnianloukkaus. Tähän piiriin kuuluu myös motiivi koventamisperusteena. Samaan kastiin liittyvät myös syrjintärikokset. Nykypäivänä monet näistä teoista toteutuvat sosiaalisessa mediassa.

Vihapuheeksi luokiteltavien tekojen suhde sananvapauteen on moninainen. Suomen rikoslaissa kriminalisoinnit ovat pääosin eduskunnan perustuslakivaliokunnan hyväksymiä. Monet säännökset perustuvat kansainvälisiin sopimuksiin. Näistä keskeinen on YK:n vuonna 1965 hyväksymä sopimus kaikkinaisen rotusyrjinnän kieltämisestä, jonka Suomi ratifioi vuonna 1970. Samassa yhteydessä rikoslakiin säädettiin säännökset kiihottamisrikoksesta ja syrjinnästä. Näitä säännöksiä on sittemmin muutettua useaan otteeseen. Laajemmin taustalla on yleinen YK:n ihmisoikeus-

keussopimukseen, Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja länsimaiseen demokratiaan rakentuva ihmisarvon käsite, jonka loukkaamisen rangaistavaksi tekeminen on sallittu sananvapauden rajoite.

Ihmis- ja perusoikeusnäkökulmasta vihapuhetta koskevat säännökset on saatettu voimaan hyväksyttävällä tavalla ja ne perustuvat laajempaan ihmisoikeuskäsitykseen. Vihapuheen ja erityisesti rasismiin vastaisia sopimuksia on tehty useita Euroopan neuvoston piirissä ja EU on antanut asiasta puitepäätöksiä. Euroopan ihmisoikeussopimusta valvova Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on myös katsonut monet vihapuheen muodot sananvapaussuojan ulkopuolelle jääviksi ilmaisuiksi.

Pääpaino vihapuhetapaüksissa asettuu näin ollen lainsoveltamiseen eli siihen, koska tällaisia tekoja tutkitaan, teoista syytetään ja miten näistä teoista annetaan tuomioita. Toistaiseksi aihepiiristä on annettu yksi KKO:n tuomio vuonna 2012. Vihapuheen sääntelyssä oikeudellisesta näkökulmasta kyse selkeimmin säännösten tulkinnasta, joiden perusteella tehdään tulkinta kohteena olevasta ilmaisusta. Tähän yhdistyy yleisen elä-

mänkokenemuksen ja prosessin aikana kertyvä kuva tekijän aikomuksista. Tähän kuvaan liittyy olennaisesti käytetty kieli ja sen synnyttämät mielleyhtymät. Tällöin liikutaan sananvapauden perusalueella. Kyse on mitä ja miten asioita voidaan ilmaista niin, että ei loukata muita oikeuksia.

VIHAPUHE SANANVAPAUDEN VÄÄRINKÄYTTÖNÄ

Vihapuhetta koskevassa kokonaisuudessa on kolme erilaista linjaa. Yksi linjoista on motiivi, jolloin rangaistusta kovenetaan, koska teolla on pyritty tietyn ihmisryhmän edustajan tai edustajien oikeuksien loukkaamiseen. Toisena linjana on yleinen syrjinnän kieltö ja yhdenvertaisuuden edistäminen. Sananvapauden näkökulmasta merkittävin on kolmas, joka on yksilöiden, ihmisryhmien ja yhteiskuntarauhan suojelu ilmauksilta, jotka halventavat ihmisarvoa tai kehottavat rikollisiin tekoihin.

Rikoslaissa vihapuheen kovan ytimen muodostavat kiihottamisrikos ja uskonrauhan rikkominen. Jälkimmäinen on hyvin kiistanalainen. Tekohan voi kohdistua uskonnollisen ryhmän lisäksi uskonnollisiin arvoihin ja itse Jumalaan.

Vihapuhekeskustelussa on kysymys nykyaikaisen ihmis- ja perusoikeuksiin nojautuvan demokraattisen oikeusvaltion luonteesta ja rajoista.

KKO:n vuoden 2012 tuomio olikin tämän teon osalta eräänlainen haudasta nosto ja on osaltaan vaikuttanut tapausten kasvuun. Itse jumalanpilkkaa on yritetty poistaa rikoslaista yli sata vuotta. Uskonnollisten ryhmien ja arvojen suojelu puolestaan on monelta osin päällekkäistä sääntelyä kiihottamisriksen kanssa, joten nämä kriminalisoinnit voitaisiin hyvin yhdistää.

Kiihottamisrikos on keskeisin vihapuheen sääntelykeino. Ihmisryhmien halventaminen ja suoranainen väkivaltaan kehottaminen on teko, joka Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja EU:n perusoikeuskirjan mukaan ei nauti sananvapauden suojaa. Tällöin kysymys on oikeuden väärinkäytöstä, jolla tarkoitetaan ihmisoikeuden käyttöä ihmisoikeusjärjestelmän perusteiden vastaisesti. Ajattelutapa on vahvimmissaan Saksassa, jossa ihmisarvo on valtiosäännön perustava oikeus ja demokraattinen valtiosääntö on Saksan niin sanotun militantin demokratia perusta. Militantilla demokratialla tarkoitetaan itseään aktiivisesti puolustavaa demokratiaa. Näin ollen tässä ajattelumallissa ja oikeuden väärinkäytön kiellossa on kysymys siitä, että demokratia ja ihmis- ja perusoikeusjärjestelmä eivät voi hyväksyä niiden kumoamista tai merkittävää rajoittamista. Suomen järjestelmä on tältä osin paljon avoimempi, koska lähtökohtaisesti eduskunta käyttää ylintä valtaa. KKO on todennut vihapuheeksi laskettavat ilmaisut sananvapaus-

suojan ulkopuolelle jääviksi ja perustuslakivaliokunta on tulkinnut lainsäätämisvaiheessa samoin, mutta valiokunta voi muuttaa tulkintaansa tuomioistuimia sitovalla tavalla. Pallo on näin koko ajan lainsäätäjillä.

Vihapuhe sananvapauden väärinkäyttönä on eurooppalainen ilmiö, joka liittyy toisen maailmansodan tapahtumiin ja pidemmällä aikavälillä kolonialismiin. Vastaavasti esimerkiksi Yhdysvalloissa tunnustetaan viharikokset. Sen sijaan sananvapauden vahva asema on tarkoittanut sitä, että ilmaisuja ei Yhdysvalloissa säännellä, ainoastaan tekoja. Eurooppalainen ajattelumalli huomioi sen, että sanoista voi seurata tekoja.

VIHAPUHEÄÄNTELYN HAASTEET

Säänneltäessä ilmaisuja ja sanoja on aina tehtävä tulkintaa. Oikeudellisen tekstin tulkinta on juristille perustyötä. Sen sijaan tekstin ja muiden ilmaisumuotojen tarkoituksen, merkityssisällön ja vastaanoton ymmärtäminen on haasteellisempää. KKO:n tuomiota tarkastellut suomen kielen tutkija **Elina Vitikka** katsoi tuomioistuimen tulkinneen tapausta kielellisesti oikein, joten tältä osin ylin oikeusaste selvisi kunnialla. Tutkimis- ja syyttämisvaiheen ja alempien oikeusasteiden käytäntö kaipaasi tältä osin myös perkaamista. Miten ymmärretään uhkaus, panettelu tai solvaus, saati sitten ihmisryhmän muodostuminen.

Ihmisryhmän osalta kesällä

2019 keskusteltiin siitä, voiko puolue olla ihmisryhmä. Vihapuhesäännöstöä vuonna 2011 uudistaneessa työryhmässä asiasta keskusteltiin ja lähtökohta oli, että puolue toiminta on demokraattisen yhteiskunnan peruspilareita ja näin sitä koskevan kommentoinnin rajoitusten tulee olla suppeita ja tarkkarajaisia. Kiihottamisrikos ei siis sovellu puolue toiminnan arvosteluun. Toisekseen kiihottamisrikoksesta on yritetty luoda mielikuva tekona, jolla suojellaan vain erilaisia vähemmistöjä. Periaatteessa valtaväestökin voisi olla suojan piirissä alueittain ja tilanteittain, mutta tämä edellyttää pitkälle menevää tulkintaa.

Kansainvälisesti vihapuheen erityismuotoja ovat holokaustin kielto ja historiallinen revisionismi. Jälkimmäisen ongelma on, mitä katsotaan kansanmurhiksi ja kuinka esimerkiksi siirtomaa-aikaan tai orjuuteen suhtaudutaan. Laajempi jakolinja on yleisemmän natsi-Saksan toimien puolustelun kielto ja kommunismin toimien puolustelun kiellon välillä. Suomi ja muut Pohjoismaat ovat pysyneet tästä kehityksestä sivussa jättämällä varauman sopimuksiin, joissa näitä tekoja vaaditaan kriminalisoitaviksi. Varaumat on perusteltu laajalla sananvapauskäsitteellä.

Internet ja erityisesti sosiaalinen media ovat nostaneet vihapuheen marginaaleista kaikkien näkyville. Toki huutelua ja baarinpöydässä jupiseamista on ollut aina. Tieto-

verkot ovat antaneet puheelle kaikukammion, jonka kautta on mahdollista luoda verkostoja, perustaa niin sanottuja valemedioita ja etsiä globaaleja vaikutteita. Kaikukammiossa äänekäs ja aggressiivinen joukko näyttää kokoaan suuremmalta. Tämä puolestaan pakottaa reagoimaan. Vaarana onkin, että rikoslain soveltamisessa ei puututa räikeimpiin ihmisarvon loukkauksiin ja suoranaisiin kehotuksiin siirtyä fyysisiin tekoihin, vaan kriminalisointeja käytetään arvostelijoiden esittämällä tavalla tietynlaisen puhutavan kitkemiseen. Tämän välttäminen ja samalla ilmiön ottaminen vakavasti edellyttäisi parempaa koordinaatiota eri toimijoiden kesken ja tutkimusta siitä, ketkä ovat vihapuheen takana, millä tavoin vihapuhetta levitetään ja kuinka viranomaiset siihen puuttuvat ja rikoslain säännöksiä tulkitsevat. Tällä hetkellä vihapuhe on kuin saippuapala, joka pakenee määrittelyjä ja tulkintoja, antaen mahdollisuuden tahallisille tai tahattomille tulkintaerimielisyyksille. ■

OTT Riku Neuvonen työskentelee julkisoikeuden yliopistonlehtorina Tampereen yliopistossa.

Vihapuhe – demokratian uhka, rangaistava teko vai melua tyhjästä?

Poliittiset päättäjät kohtaavat vihapuhetta henkilökohtaisesti ja välillisesti huolestuttavan paljon. Vihapuheen laajuus selvisi tutkimuksesta Viha vallassa – Yhteiskunnalliseen päätöksentekoon vaikuttamaan pyrkivä vihapuhe.

Selvityksessä kartoitettiin yhteiskunnalliseen päätöksentekoon vaikuttavaa vihapuhetta. Tällaisen vihapuheen kohteena ovat viranomaiset, poliittiset päättäjät sekä julkiseen keskusteluun osallistuvien ammattiryhmien edustajat, kuten toimittajat ja tutkijat. Selvityksen perusteella vihapuheen salliva yhteiskunnallinen ilmapiiri rajoittaa demokratiaan kuuluvaa poliittista toimintaa monin eri tavoin.

Yksilöön tai ihmisryhmiin kohdistuva vihapuhe voi täyttää rikoksen tunnusmerkit, vaikka Suomen lainsäädännössä ei ole määritelty rikosta, jonka rikosnimike olisi ”vihapuhe”. Rikosnimikkeenä voi tällöin olla kiihottaminen kansanryhmää vastaan, kunnianloukkaus tai laitton uhkaus.

Käyttämämme vihapuheen määritelmä kattaa myös puheen, joka ei ole laitonta tai rangaistavaa. Vihapuheella tarkoitamme halventavia, uhkaavia tai leimaavia ilmaisuja. Ne voivat liittyä puheen kohteen henkilökohtaisiin ominaisuuksiin tai ryhmän ominaisuuksiin, kuten kieleen, poliittiseen tai uskonnolliseen vakaumukseen, sukupuoleen etniseen taustaan tai vammaisuuteen. Usein niitä motivoi suvaitsemattomuus.

Vihapuhe voi olla asiaton tai vahingollista, mutta kuitenkin lain näkökulmas-

ta sallittua. Tutkimuksessa emme tarkoita vihapuheella pelkästään rangaistavaa tai kiellettyä puhetta. Kaikkia vihapuheen muotoja ei ole erityisesti kielletty. Ne voivat siitä huolimatta olla vahingollisia. Julkishallinnon tai kansalaisyhteiskunnan pyrkimys onkin ehkäistä myös sallittuja vihapuheen muotoja demokratian turvaamiseksi.

VIHA VALLASSA -HANKE SELVITTI VIHAPUHEEN VAIKUTUSTA

Viha vallassa -tutkimuksessa tarkastellaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon vaikuttavaa vihapuhetta. Tutkimuksen on tilannut Valtioneuvoston kanslia. Siinä selvitetään vihapuheen laajuutta, luonnetta ja vaikutuksia verkkokyselyn, teemahaastattelujen ja Twitter-aineiston analyysin avulla. Kiinnostus ei kohdistu niinkään vihapuheen rangaistavuuteen vaan siihen, miten se vaikuttaa valtakunnan- ja kunnallistason politiikan toimijoihin.

Vihapuhetta levittävät yksittäiset ihmiset, mutta sitä myös tehtaillaan systemaattisesti tiettyjen tahojen hiljentämiseksi. Vihapuheella pyritään yhteiskunnallisen ilmapiirin kärjistämiseen ja demokratian puitteissa toimivien toimijuuden rajoittamiseen. Tutkimuksen perusteella voi sanoa, että tässä on jossakin määrin onnistuttu.

Vihapuhe vaikuttaa päätöksentekoon suoraan silloin kun se on osoitettu päättäjille henkilökohtaisesti esimerkiksi sähköpostissa tai julkisessa viestissä, jossa nimetään ja leimataan henkilö tai ryhmä. Vaikutus voi olla myös epäsuora. Näin on esimerkiksi silloin, kun vihapuhe kohdistuu päättäjien läheisiin tai kun pelkkä sen uhka pelottaa tai estää ihmisiä osallistumasta politiikkaan.

Päättäjien kohtaaman vihapuheen yleisyys tai sen laaja vaikutus ei yllätä. Yllättävää on, kuinka tomerasti osa tutkimukseen osallistuneista vastaajista kieltää vihapuheen olemassaolon tai väheksyy sitä. Näitä näkemyksiä oli selvästi vähemmän kuin vihapuheen haitoista kertovia vastauksia. Siitä huolimatta on huolestuttavaa, että osa vastaajista kokee vihapuheesta puhumisen ja sen tutkimisen turhana ja jopa vihapuhetta tuottavana toimintana. Myös lainsäädännön näkökulmasta vihapuheen olemassaolon kieltäminen on hankalaa.

KOKEMUKSIA JA NÄKEMYKSIÄ VIHAPUHEESTA

Kyselimme suhtautumista vihapuheeseen verkkolomakkeessa. Kuntavastaajilta tuli toteuttamaamme kyselyyn avovastauksia lähes 20 000 sanaa, mikä

Lyhyt katsauksemme verkkokyselyn avovastauksiin kuvastaa vihapuheeseen suhtautumisen polarisoituneen yhteiskunnassa.

tarkoittaa noin 100 sivua tekstiä. Useissa vastauksissa kiiteltiin tutkimuksen tärkeyttä ja annettiin ohjeita vihapuheen kitkemiseen. Yllättävän paljon oli kuitenkin myös niitä, jotka kyseenalaistivat vihapuheen vaikutukset ja jopa koko ilmiön olemassaolon.

Useampikin kyselyyn vastannut pitää tärkeänä tuoda esiin näkemystään vihapuheen olemattomuudesta: ”En koe vihapuhetta olevan olemassakaan. On ainoastaan kaikesta herneen nenään vetäviä ihmisiä nykyään liikaa.” Jonkun mielestä keskustelu vihapuheesta on ”turha höpötystä. Ei sitä oikeasti ole”. Yksi vastaajista väittää vihapuhetta liioiteltavan: ”täysin keksittyjä juttuja”. Toinen ei kiellä vihapuheen olemassaoloa, mutta esittää, että ”vihateot ovat huomattavasti vakavampia kuin puhe, siihen tulisi keskittyä”.

Eräs vastaaja huomauttaa: ”Vihapuhe on terminä lakinäkökulmasta huono.” Hän olettaa, että vihapuhe käsitteenä kattaisi vain tietyt ihmisryhmät: ”Vihapuheen käsitettä pitäisi laajentaa koskemaan kaikkia ihmisiä ja järjestöjä, ei vain tiettyjä.” Toinen vastaaja huomauttaa: ”Sellaista kuin vihapuhe ei käsittäkseni ole olemassa, ja on jännää, että kyseisen termin varjolla annetaan jopa rikostuomioita.” Kolmannen mielestä ”vihapuhe on täysin poliittinen, tarkoitushakuinen ja turha termi”.

Vihapuheen kieltäjät vetoavat toistuvasti sananvapauden menettämiseen. Esimerkkinä yksi pitkähäkö avovastaus kokonaisuudessaan:

Vihapuhe tematiikkaa väärinkäytetään aivan liian usein epämieluisan keskustelun vaientamiseksi ja sananvapauden kahlitsemiseksi. Sananvapauden pitäisi olla loukkaamaton perusoikeus. Enemmän pelottaa sanoa mielipidettä vihapuheen puhujaksi leimaamisen pelosta. ”Vihapuhepoliisit” ovat usein kaikkein suvaitsemattomampia. Aito verbaalinen vä-

kivalta tai aito uhkailu ovat toki asia erikseen.

Vastauksissa kuvataan verbaalista väkivaltaa ja uhkailua, myös fyysistä uhkaa. Vastaajat kertovat kokeneensa ”kiristykseen yritystä ja uhkailua, epäasiallista kielenkäyttöä ja pitkäkestoista häirintää”, ”vihapuhetta mm. maahanmuuttajiin sekä omaan puolueeseen kohdistuen”, ”haukkumista ja nimittelyä!”, ”uhkailua” ja ”halveksuntaa”, ”some-häiriköintiä”, mutta jopa ”tappouhkauksia”.

Poliittisiin päättäjiin kohdistetun vihapuheen yleisyys tarkoittaa myös sitä, että politiikassa toimiakseen pitää omata tiettyjä luonteenpiirteitä tai kasvattaa paksu nahka. Eräs vastaaja kuvaa, minkälainen olisi oltava, jotta jaksaisi poliittisissa luottamustehtävissä:

Omien kantojen esiintuojilla, millä tahansa nettifoorumilla, täytyy olla todella vahva itsetunto, koska yrittäjä sinne miten neutraalia ja asiallista tahansa, paskaa sataa niskaan. Kummallinen tämä nykyihmisen käsitys siitä, että mitkä tahansa solvaukset ja asiattomuudet kuuluvat sananvapauden piiriin.

Henkilökohtaisesti koetun henkisen paineen ja stressin, jopa haitallisesti terveyteen vaikuttamisen lisäksi vihapuhe haittaa vastausten mukaan läheisten elämää, ihmissuhteita ja perhe-elämää.

Myös vihapuheen pelotevaikutus on merkittävä. Se toimii esimerkiksi näin:

Itselleni kyse on enemmänkin epäsuorasta vaikutuksesta sen kautta, että on todistanut itselle läheisiin asioihin kantaa ottaneiden henkilöiden joutumista vaihtelevissa määrin organisoidun häirinnän kohteeksi.

HAASTE LAINSÄÄDÄNNÖLLE

Väheksyvä suhtautuminen vihapuheeseen asettuu vahvasti vastakkain avovastauksien hurjienkin kuvausten kanssa. Niiden pohjalta näyttää siltä, että ankarammin vihapuhetta suitsivaa lainsäädäntöä

todellakin tarvittaisiin.

Lyhyt katsauksemme verkkokyselyn avovastauksiin kuvastaa vihapuheeseen suhtautumisen polarisoituneen yhteiskunnassa. Yhtäältä lisääntyvä vihapuhe ja sitä myötä viharikokset tuntuvat edellyttävän oikeustoimia. Toisaalta vastustus vihapuheen lailliseen rajoittamiseen on äänekkästä ja siitä tehdään helposti sananvapauskysymys. Tämä on haaste lainsäädännölle.

Onkin mietittävä, kuinka oikeusvaltiossa voidaan lain keinoin pyrkiä suitsimaan vihapuhetta ilman, että kajottaisiin sananvapauteen. Sananvapaus on demokratian oleellinen osa ja jokaisen kansalaisoikeus.

Sananvapautta ei kuitenkaan pidä käyttää keppihevosenä vihapuheen sallimiseksi. Vihapuheella on vaikutusta yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Pelotevaikutus on todellinen ongelma, joka rajoittaa ihmisten toimintaa demokraattisessa, edustuksellisuuteen perustuvasa poliittisessa järjestelmässä. Jos tietyt ihmiset tai ihmisryhmät onnistutaan vaientamaan vihapuheella tai sen uhkalla, demokratia jää tyngäksi. ■

FT, dosentti Tuija Saresma ja FM Heidi Kosonen työskentelevät Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimuskeskuksessa. FT Aleks Knuutila työskentelee Open Knowledge Finlandissa.

Tutkimusraportti ”Viha vallassa: Vihapuheen vaikutukset yhteiskunnalliseen päätöksentekoon” (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta) julkaistaan 4.10.

Vihapuhe verkossa ja verkkoalustan ylläpitäjän vastuu

Vihapuhetta ei ole Suomessa erikseen kriminalisoitu, mutta vihapuheeksi katsottava toiminta voi tulla rangaistavaksi esimerkiksi kiihottamisena kansanryhmää vastaan, uskonrauhan rikkomisena, yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä, kunnianloukkauksena tai laittomana uhkauksena. Kaikki nämä rikokset ovat sellaisia, että ne on mahdollista toteuttaa verkon välityksellä siinä missä reaali maailmassakin. Verkon välityksellä tehtyjen rikosten tutkintaan liittyy omia haasteita, mutta lähtökohteisesti rikosoikeudellisen vastuun kannalta ei ole ratkaisevaa, onko rikos tehty kasvotusten vai verkon välityksellä. Silloin, kun lainvastaista sisältöä on jaettu verkon kautta, arvioitavaksi tulee kirjoituksen kirjoittaneen tai tiedoston jakaneen henkilön vastuun ohella kuitenkin myös se, missä määrin rikosoikeudellinen vastuu koskee myös verkkoalustan ylläpitäjää.

TUOMITSEMISKÄYTÄNTÖ VASTUUN RAJOISTA

Verkkoalustan ylläpitäjän rikosoikeudellisen vastuun rajoja on haastavaa määrittää,

sillä tässä tarkastelussa yhdistyvät rikosoikeuden yleisiin oppeihin liittyvät kysymykset, tunnusmerkistöjen tulkinta ja sähköisten palvelujen tarjoajia koskevat vastuunrajoitussäännökset. Korkein oikeus on ottanut kantaa verkkopalvelun ylläpitäjän vastuuseen tekijänoikeusloukkauksia käsitelleessä Finreactor-tapauksessa (KKO 2010:47). Alemmissa oikeusasteissa alustantarjoajan vastuuta on pohdittu esimerkiksi tapauksessa, jossa oli kyse Magneettimedia-aikakauslehdessä ja sen verkkoversiossa julkaistuista juutalaisvastaisista kirjoituksista (Ylivieska-Raahan KO R 13/587, Rovaniemen HO R 14/66), MV-lehteä ja Uber Uutiset -sivustoa koskeneessa tapauksessa (Helsingin KO R 18/4821, ei lainvoimainen) sekä tapauksessa, joka koski TOR-verkkoon luodulla Sipilikanavalla käytyä huume kauppaa (Itä-Uudenmaan KO R 18/3115/766, ei lainvoimainen).

Kaikissa näissä tapauksissa vastaajat tuomittiin rikoksista. Finreactor-tapauksessa vertaisverkon ylläpitäjien toimien katsottiin täyttävän tekijänoi-

keusrikkomuksen tunnusmerkistön ja vastaajat tuomittiin osallistumisensa asteesta riippuen joko tekijänoikeusrikkomuksesta tai avunannosta siihen. Magneettimedia-tapauksessa julkaisun päätoimittajana ja julkaisua julkaisseen yhtiön toimitusjohtajana toiminut henkilö tuomittiin kiihottamisesta kansanryhmää vastaan ja MV-lehteä koskeneessa tapauksessa vastaaja, jonka tuomioistuin katsoi olleen kyseessä olleiden verkkojulkaisujen omistaja, tosiasiallinen päätoimittaja, vastaava toimittaja ja julkaisujen sisällöstä vastannut henkilö, tuomittiin useista julkaisujen välityksellä tehdyistä rikoksista, esimerkiksi törkeistä kunnianloukkauksista, kiihottamisista kansanryhmää vastaan, tekijänoikeusrikoksista ja rahankeräysrikoksista. Sipilikanava-tapauksessa käräjäoikeus katsoi, etteivät vastaajan ilmoitusten julkaisemiseen ja alustan ylläpitoon liittyneet toimet täyttäneet huumausainerikossäännöksen välittämistunnusmerkkiä, mutta tuomitsi vastaajan 11 avunannosta huumausainerikokseen ja seitsemästä avunannosta törkeään huumausainerikokseen.

RIKOSOIKEUDELLINEN VASTUU RAJATTU JOISSAKIN TILANTEISSA

Verkkoalustan ylläpitäjä ei kuitenkaan ole rikosoikeudellisessa vastuussa kaikesta alustan välityksellä harjoitetusta lainvastaaisesta toiminnasta. Verkkoalustan ylläpitäjän vastuu voi perustua esimerkiksi siihen, että palvelun ylläpitäjä osallistuu lainvastaaisen sisällön tuottamiseen tai toimii yhteistyössä sisällön tuottajan kanssa tarkoituksenaan edistää tai toteuttaa lainvastaista toimintaa. Tulkinnanvaraisempi kysymys on sen sijaan se, missä määrin vastuun perustana voi olla alustan ylläpitäjän laiminlyönti valvoa tai poistaa alustalla olevaa aineistoa. Kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevan säännöksen soveltamisalaa laajentaa tässä suhteessa se, että rikoksen tekemuodoksi on yleisön saataville asettamisen ohella otettu myös yleisön saatavilla pitäminen, mikä nimenomaan kattaa tilanteet, joissa tekijä ei ole itse asettanut aineistoa saataville, mutta sallii sen saatavilla olon ylläpitämällään alustalla. Alustan ylläpitäjä voikin joutua ri-

Olennaista on, milloin palvelun tarjoajalla tai ylläpitäjällä on sellainen tietoisuus laittomasta sisällöstä, että tahallisuus täyttyy.

kosoikeudelliseen vastuuseen esimerkiksi tilanteessa, jossa ylläpitäjän huomiota kiinnitetään sivustolla olevaan lainvastaiseen aineistoon, mutta ylläpitäjä tästä huolimatta tietoisesti sallii aineiston pitämisen sivustollaan, eikä ryhdy toimenpiteisiin sen poistamiseksi.

Eräissä tilanteissa sähköisen palvelun tarjoajan vastuuta verkkoalustan välityksellä tehdyistä rikoksista on rajattu. Sähköisten palvelujen kehittämistä on pyritty edistämään rajaamalla vastuuta silloin, kun palvelun tarjoaja on puhtaasti teknisessä roolissa, eikä siksi tunne alustan välityksellä tarjottua sisällöntuottajan tuottamaa sisältöä. Sähköisen viestinnän palveluista annetussa laissa (917/2014) säädetään palveluntarjoajan vastuuvapaudesta silloin, kun kyse on tiedonsiirto- ja verkkoyhteyspalvelujen tarjoamisesta, tietojen tallentamisesta välimuistiin tai tietojen tallennuspalvelujen tarjoamisesta. Vastuuvapaus säännökset tulevat sovellettavaksi silloin, kun palvelun tarjoajan toiminta rajoittuu erillisen sisällön tuottajan tuottamien tietojen tekniseen välittämiseen tietoverkossa tai verkkoyhteyden tekniseen toteuttamiseen, eikä palvelun tarjoaja itse osallistu tietosisällön tuottamiseen tai muokkaamiseen. Aina ei kuitenkaan ole yksinkertaista sanoa, onko verkkopalvelussa kyse vastuuvapaus säännösten alaan kuuluvasta siirto- tai tallennuspal-

velun tarjoamisesta vai myös sisällön tuottamisesta.

Silloin kun kyse ei ole vastuuvapauden alaan kuuluvasta toiminnasta, rikosoikeudellinen vastuu tulee kyseeseen edellyttäen, että sen yleiset edellytykset täyttyvät. Rikosoikeudellisen vastuun keskeisenä edellytyksenä on syyksiluettavuus eli teon tahallisuus tai eräissä tapauksissa tuottamuksellisuus. Olennaista on, milloin palvelun tarjoajalla tai ylläpitäjällä on sellainen tietoisuus laittomasta sisällöstä, että tahallisuus täyttyy. Tällainen tietoisuus voi perustua esimerkiksi palvelun tarjoajan omaan valvontaan, viranomaisilta tai tekijänoikeuden haltijalta saatuihin ilmoituksiin taikka muilta tahoilta saatuihin riittävän täsmällisiin ja luotettaviin ilmoituksiin. Silloin, jos tarjottu palvelu olennaisilta osin perustuu lainvastaiseen toimintaan, tahallisuus on helpommin osoitettavissa. Esimerkiksi laittoman toiminnan luonne ja laajamittaisuus voivat viitata siihen, että alustan ylläpitäjällä on ollut tahallisuuden edellyttämä tietoisuus toiminnan laittomasta luonteesta.

Jos rikosoikeudellisen vastuun edellytykset täyttyvät, palvelun teknisellä toteutustavalla ei ole suurta merkitystä vastuun kannalta. Edellä mainitussa Finreactor-tapauksessa oli kyse niin sanotusta vertaisverkko toiminnasta, jossa tiedostoja ladanneet käyttäjät samanaikaisesti jakoivat niitä

omilta koneiltaan toisille käyttäjille. Tapauksen ratkaisheet tuomioistuimet eivät pitäneet rikosoikeudellisen vastuun kannalta ratkaisevana sitä, että sisältötiedostojen vaihto oli tapahtunut suoraan palveluun liittyneiden koneiden välillä, kun Finreactor-palvelu ja sen ylläpito oli ollut välitön ja välttämätön osa rangaistavaa toimintaa. Myös linkin perustaminen voi olla rangaistavaa aineiston levittämistä tai yleisön saataville asettamista edellyttäen, että linkin perustaja oli tietoinen linkitettyllä sivustolla olevan aineiston lainvastaisesta luonteesta. Rikosoikeudellista vastuuta ei voi kiertää myöskään sillä, että palvelu sijoitetaan ulkomailla sijaitsevalle serverille. Rikoksen tekopaikka nimittäin määritellään rikoslaissa laajasti, joten suomalaisille markkinoille suunnatun verkkopalvelun yhteydessä tehty rikos voidaan monissa tapauksissa katsoa Suomessa tehdyksi. Lisäksi Suomen rikoslain soveltamisala ulottuu monissa tapauksissa myös ulkomailla tehtyihin tekoihin.

TAVOITTEET RISTIRIITAISIA

Kun määritellään verkkopalvelujen tarjoajien rikosoikeudellisen vastuun rajoja, huomiota pitää ottaa osin keskenään ristiriitaisia tavoitteita. Verkossa tarjottavien palvelujen kehittämistä on syytä tukea ja edistää. Myös sananvapaus on keskeinen perus- ja ihmisoikeus, jonka toteutumista tulee

pyrkä edistämään. Verkkopalvelujen tarjoajille ei siksi tule asettaa liian pitkälle meneviä vastuita ja velvollisuuksia. Verkosta ei kuitenkaan saa muodostua muusta yhteiskunnasta erillistä saarekettä, johon rikosoikeudellinen vastuu ei ulotu. Ensimmäinen vastuu verkon välityksellä tehdystä rikoksesta on rikoksen varsinaisella tekijällä, esimerkiksi laittoman sisällön tuottajalla tai lataajalla. Verkkosivuston ja sen ylläpitäjän rooli rikoksen toteuttamisessa voi kuitenkin olla niin suuri, että myös tällainen henkilö on perusteltua katsoa rikoksen tekijäksi tai avunantajaksi. Rikosoikeudellinen vastuu voi perustua myös palvelun tarjoajan laiminlyöntiin poistaa muiden lataamaa lainvastaista aineistoa palvelusta, mutta käytännössä tällainen vastuu tulee kyseeseen lähinnä tapauksissa, joissa lainvastainen toiminta on keskeinen osa alustan toimintaa. ■

Tämä teksti perustuu laajempaan artikkeliin, joka julkaistaan teoksessa *Jakamistalousjuridiikan käsikirja*. Jenna Päläs ja Kalle Määttä (toim.). Alma Talent 2019.

Kirjoittaja on rikosoikeuden professori Lapin yliopistossa.

Viharikosten ja vihapuheen vastaista työtä tehostetaan

Vihapuhe ja viharikokset ovat yhteiskuntaamme vaivaava ongelma monista toimista huolimatta. Oikeusministeriön koordinoimassa Against Hate -hankkeessa on kehitetty työkaluja tunnistamiseen, puuttumiseen ja ennaltaehkäisyyn sekä lisätty koordinaatiota ja yhteistyötä eri toimijoiden kesken.

Viharikoksissa uhri ei joutu teon kohteeksi sattumalta, vaan valikoituu uhriksi oman henkilökohtaisen ominaisuutensa vuoksi. Viharikokset ovat erityisen vahingollisia, koska yksittäinen teko toimii viestinä koko ryhmälle, johon teko kohdistuu. Viharikoksilla ja vihapuheella on tämän vuoksi laajoja vaikutuksia. Selvitysten mukaan viharikosten uhreiksi joutuvat usein etenkin sellaiset ryhmät, jotka erottuvat ulkonäöltään ja ominaisuuksiltaan väestön enemmistöstä.

Poliisin jo yli 20 vuotta toteuttama vuosittainen viharikosraportti on tärkeä tiedon lähde viharikosten ja vihapuheen ehkäisemiseksi ja niihin puuttumiseksi. Raportti perustuu poliisin rikosilmoitustietoihin. Tuoreimman raportin mukaan poliisille tehtiin vuonna 2017 yhteensä 1 165 rikosilmoitusta epäillyistä vi-

harikoksista. Tämä on noin 8 prosenttia enemmän kuin edellisellä vuonna. Suurin osa ilmoituksista sisälsi etniseen tai kansalliseen taustaan kohdistuvia piirteitä, ja yleisin rikosnimike oli pahoinpitely. Eri selvitysten mukaan viharikokset jäävät kuitenkin usein raportoimatta poliisille.

Syrjinnän seurantarayhmä julkaisi vuonna 2016 selvityksen vihapuheen vaikutuksista. Selvityksen mukaan vihapuhetta ja häirintää kohdataan erityisesti kaduilla, parkkipaikoilla, puistossa ja muissa julkisissa paikoissa. Toiseksi yleisin paikka oli internet, erityisesti yleiset keskustelupalstat ja sosiaalinen media. Kolmanneksi yleisimpiä tapahtumapaikkoja olivat kahvilat, ravintolat ja baarit ja neljänneksi yleisimpänä olivat julkiset kulkuneuvot.

Suurin osa häirintää ja vihapuhetta kokeneista ei ollut

ilmoittanut tapahtumista, sillä he eivät uskoneet, että asialle olisi tehty mitään tai että asialle olisi voitu tehdä mitään.

Selvityksen mukaan vihapuhe ja häirintä ovat vaikuttaneet vahvimmin yleiseen turvallisuuden tunteeseen ja psyykkiseen terveyteen. Lähes kolmanneksella ne ovat vaikuttaneet myös viranomaisluottamukseen. Yli puolet tutkimukseen osallistuneista kertoi välttävänsä joitain paikkoja siinä pelossa, että joutuu häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia.

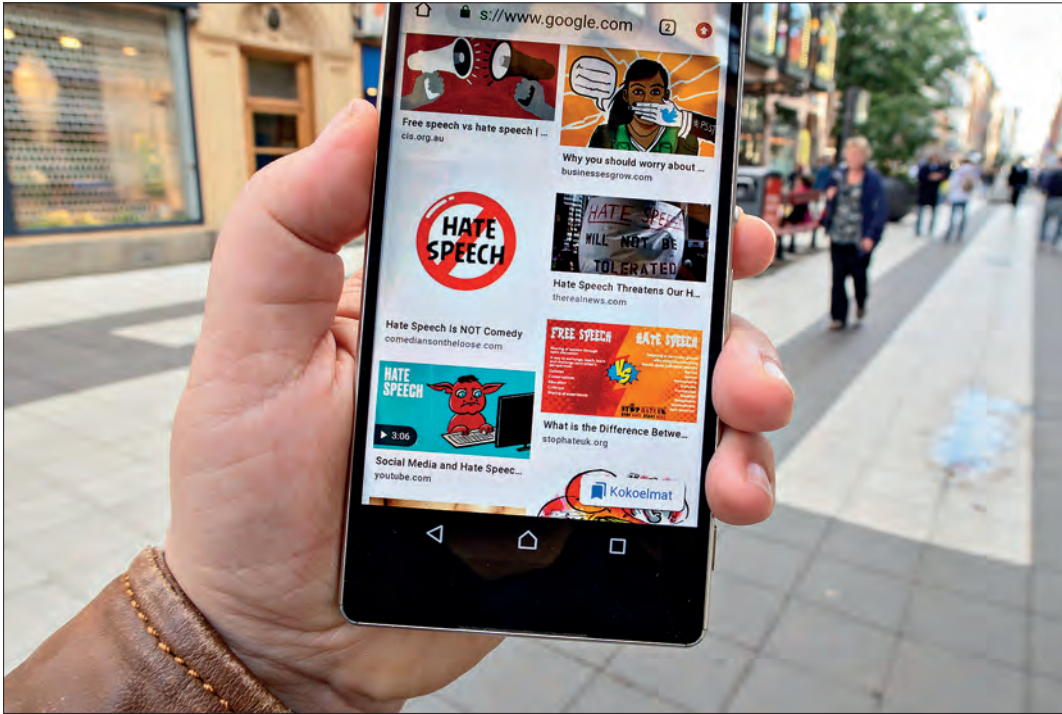
AGAINST HATE -HANKE LISÄÄ KOORDINAATIOTA JA YHTEISTYÖTÄ

Oikeusministeriö koordinoi Against hate -hanketta, jonka tavoitteena on viharikosten ja vihapuheen vastaisen työn tehostaminen. Hanke keskittyy viharikosraportoinnin kehittä-

miseen sekä viranomaisten, erityisesti poliisin, syyttäjän, tuomareiden viharikosten ja vihapuheen vastaisten toimintavalmiuksien vahvistamiseen sekä viharikosten uhrien tukemiseen.

Eri toimijoiden välinen yhteistyö on usein tehokkain keino viharikosten ja vihapuheen ehkäisemiseen, tunnistamiseen ja niihin puuttumiseen. Yhteistyötä on hankkeessa lisätty perustamalla verkosto, jonka tehtävänä on kartoittaa viharikosten ja vihapuheen vastaisia toimia ja työn aukkoja sekä tehdä kartoituksen pohjalta ehdotuksia viharikosten ja vihapuheen vastaisen työn tehostamiseksi. Tietoisuus muiden tekemästä työstä voi auttaa kohdentamaan omaa työtään paremmin.

Verkostossa on mukana eri toimijoita, sekä viranomaisia että järjestöjä. Ministeriöistä ovat oikeusministeriön lisäksi

mukana sisäministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö ja liikenne- ja viestintäministeriö. Lisäksi verkostoon kuuluvat mm. tasa-arvovaltuutettu, yhdenvertaisuusvaltuutettu, Valtakunnansyyttäjänvirasto, Poliisihallitus, Poliisiammattikorkeakoulu, Euroopan kriminaalipoliitiikan instituutti HEUNI, Rikosuhripäivystys, Suomen Nuorisoyhteistyö Alianssi ja Kansallinen audiovisuaalinen instituutti KAVI.

Kartoitus vihapuheen ja viharikosten vastaisista toimista julkaistiin lokakuussa 2018. Kartoituksen mukaan viharikoksiin ja vihapuheeseen liittyvä toiminta on monimuotoista. Viharikosten ehkäisemiseksi, tunnistamiseksi ja niihin puuttumiseksi tehdään monia toimia, mutta kokonaiskoordinaatio puuttuu, eikä näiden toimien vaikuttavuutta ole arvioitu.

Kartoituksen ja hankkeen muiden toimintojen pohjalta annetaan suosituksia viharikosten ja vihapuheen vastai-

seen työhön. Suositukset on tarkoitettu tuottamaan tietoa nyt käynnissä oleviin prosesseihin viharikoksista ja vihapuheesta ja mahdollisista ratkaisukeinoista. Suosituksia voidaan käyttää hyväksi esimerkiksi hallitusohjelmaan sisältyvän rasmin ja syrjinnän vastaisen toimintaohjelman laatimisessa.

KOULUTUSTA, KESKUSTELUTILAISUUKSIA, TYÖVÄLINEITÄ JA SELVITYKSIÄ

Viharikosten ja vihapuheen ehkäisemiseksi, tunnistamiseksi ja niihin puuttumiseksi on hankkeessa koulutettu poliiseja, syyttäjiä ja tuomareita. Koulutuksia on järjestetty ammattilaisille sekä yhdessä että erikseen. Erityisen hyvää palautetta saimme poliiseille, syyttäjiä ja tuomareille järjestetyistä yhteisistä koulutuksista, jotka järjestettiin toukuussa 2019 viidellä eri paikakunnalla (Oulu, Joensuu, Mikkeli, Helsinki ja Tampere). Näiden koulutusten pohjalta

tehty materiaali julkaistaan loppuvuodesta.

Viharikosten vastaisen työn tehostamiseksi on tärkeää kuulla eri alojen ammattilaisten ja eri taustaisten henkilöiden näkemyksiä. Hankkeessa on järjestetty monelle eri kohderyhmälle keskustelutilaisuuksia, joissa on pohdittu eri näkökulmista ennaltaehkäisevän työn mahdollisuuksia ja viharikosten tunnistamista. Esimerkiksi syyttäjiä järjestetyssä tilaisuudessa keskusteltiin mm. maalittamiselta suojautumisesta ja siihen puuttumisesta. Tutkijoille järjestetyssä tilaisuudessa keskusteltiin mm. siitä, miten luodaan ja tuetaan rakentavaa keskustelua verkossa.

Keskustelutilaisuuksia järjestettiin myös viharikoksista sukupuolittuneena ilmiönä sekä erilliset tilaisuudet romaneihin, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin sekä vammaisiin henkilöihin kohdistuvista viharikoksista. Näissä tilaisuuksissa tuli eri-

tyisesti esiin tarve kohdentaa viestintää tarkemmin eri väestöryhmille, jotta se tavoittaa ja puhuttelee kohderyhmää. Viestinnässä pitäisi erikseen mainita eri väestö- ja vähemmistöryhmiä sen sijaan että todetaan palveluiden olevan kaikille avoimia. Viestinnän lisäksi palveluiden toteuttamisessa pitäisi olla sensitiivinen.

Osa toimittajista kertoo joutuvansa vihapuheen ja vihakampanjoiden uhriksi työnsä vuoksi. Erityisen usein ns. maalittamisen kohteena ovat vähemmistöihin kuuluvat tai tiettyjen teemojen kanssa työskentelevät, kuten maahanmuutosta tai tasa-arvosta kirjoittavat toimittajat. Hankkeessa on tuotettu materiaalia journalistille siitä, miten toimia, jos joutuu vihakampanjan uhriksi.

Suuren yleisön tavoittamiseksi kampanjoimme alkuvuonna 2019. Monissa vihapuhekampanjoissa on painotettu rakentavaa vuorovaikutusta. Halusimme omalla kampanjallamme tuoda esiin, että verkossa pätevät samat lait kuin muuallakin ja vihapuhe voi olla myös rangaistavaa. Kampanjalla haluttiin lisätä tietoisuutta siitä, millainen sisältö on rangaistavaa vihapuhetta. Kampanjaan liittyvät videot näkyivät sosiaalisen median lisäksi myös Ylen kanavilla, ja ne näki 1,6 miljoonaa katsojaa viikon aikana.

Hankkeessa on kehitetty viharikosraportointia syyttäjän ja tuomioistuinten osalta, ja julkaistu tietoa viharikosseurannan nykytilasta ja haasteista, vuosina 2013–2018 tuomioistuimissa käsitellyistä viharikoksista sekä tiivistelmiä tuomioista. Ensi vuoden alussa Poliisiammattikorkeakoulu aloittaa pilottitutkimuksen, jossa seurataan vuonna 2017 poliisille viharikoksista tehtyjä →

→ rikosilmoituksia syyttäjälle ja tuomioistuimiin.

Lisäksi osana hanketta on julkaistu raportti, jota varten on kerätty uhrien kokemuksia viharikoksista. Tämä raportointi tarjoaa virallisille tilastoille täydentävää, laadullista tietoa kokemuksista. ”Uhrien kokemuksia viharikoksista Suomessa vuosina 2014–2018” -raportista selviää, että vain pieni osa vastaajista oli ilmoittanut tapahtumasta poliisille. Merkittävimpänä syynä olla ilmoittamatta poliisille esiintyi epäily poliisin toimintaa kohtaan viharikostapauksissa. Monissa vastauksissa näkyi myös turhautuminen ja turtuminen sekä pelko ja ahdistus.

Hankkeen päättyessä eri viranomaisilla on enemmän tietoa viharikoksista ja vihapuheesta ja parempia välineitä niihin puuttumiseksi.

TYÖTÄ TARVITAAN JATKOSSAKIN

Against Hate -hankkeen lisäksi monia toimia viharikosten ja vihapuheen vastaisen työn vahvistamiseksi on parhailaan käynnissä. Esimerkiksi hallitusohjelmaan on kirjattu monia viharikoksiin ja vihapuheeseen liittyviä toimia, kuten poikkihallinnolliset toimenpiteet järjestelmälliseen häirintään, uhkailuun ja maalittamiseen puuttumiseksi, syrjintä- ja viharikostilanteen seurannan edistäminen ja rasismin ja syrjinnän vastaisen toimintaohjelman laatiminen.

Lisäksi sisäministeriön, oikeusministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön asettama työryhmä esitti toukokuussa 2019 julkaistussa raportissa yhteensä 13 suositusta vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostamiseksi.

Työryhmän näkemys oli, että vihapuhe on niin vaka-

va ongelma, että se edellyttää hallitusohjelman taseisia linjauksia ja vihapuheen vastaisen toimintaohjelman laatimista.

Työ jatkuu myös uuden hankkeen muodossa. Joulukuussa 2019 alkavassa jatkohankkeessa kehitetään edelleen viharikosraportointia ja paikallistason yhteistyötä. Hankkeessa luodaan järjestöverkostot Suomessa, Irlannissa ja Kroatiassa varjoraportoinnin toteuttamiseksi. Lisäksi annetaan tietoa potentiaalisille uhreille. Tässä keskitytään erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin ja vammaisiin henkilöihin, jotka raportoivat viharikoksista poliisille harvoin verrattuna uhritutkimuksista saatuihin tietoihin. Lisäksi hankkeessa koulutetaan paikallispoliitikkoja vihapuheesta ennen kunnallisvaaleja.

Vaikka hankkeessa on lisätty tietoisuutta viharikosten ja vihapuheen ennaltaehkäisyyn keinoista ja tehostettu puuttumisen keinoja, myös tekemistä jää. Edelleen tarvitaan monia eri keinoja viharikosten ja vihapuheen vastaisen työn vahvistamiseksi, kuten tietoisuuden lisäämistä viharikoksista ja vihapuheesta sekä ammattilaisten koulutusta. ■

Kirjoittaja työskentelee hankepäällikkönä oikeusministeriössä.

AGAINST HATE

Hankkeessa on kumppaneina Rikosuhripäivystys sekä kolme kroatialaista kansalaisjärjestöä. Hanke on saanut rahoitusta Euroopan Unionin perusoikeus-, tasa-arvo- ja kansalaisuus -ohjelmasta (2014–2020). Kaksivuotinen hanke päättyy 30.11.2019.

Kaikki hankkeen materiaalit löytyvät <https://yhdenvertaisuus.fi/against-hate>

■ R I I K K A K O S T I A I N E N

Oikeusviranomais

Virkamiehiin kohdistuva maalittaminen on eri kyselyiden mukaan yleistynyt selvästi viime vuosina. Maalittamisella tarkoitetaan järjestelmällistä toimintaa, jossa virkamiehestä tai hänen läheisistään kaivetaan eri lähteistä tietoja ja pyritään niitä hyödyntämällä epäasiallisesti vaikuttamaan viranomaisen toimintaan. Maalittamisella pyritään vaikuttamaan kohteen toimintaan esimerkiksi solvaamalla, levittämällä perätöntä tietoa tai uhkailemalla häntä. Tavoitteena voi esimerkiksi olla, että oikeudenhoidon ammattilaiset, toimittajat tai tutkijat luopuvat tietyn tyyppisten asioiden käsittelystä häiriköinnin seurauksena.

Suomen Tuomariliiton keväällä tekemän kyselyn mukaan kaksi kolmesta tuomarista on joutunut työtehtävissään epäasiallisen käytöksen ja vaikuttamisen kohteiksi. Pahimmillaan kyse on järjestäytyneestä ja aggressiivisesta vainoamisesta. Häirintä ulottuu myös muihin oikeudenhoidon ammattilaisiin. Vastauksissa tuotiin esiin, että epäasiallista vaikuttamista, käytöstä ja maalittamista tapahtuu pääasiassa internetissä, sosiaalisessa mediassa, sähköpostitse ja puhelimitse istuntokäsittelyssä tapahtuvien asioiden lisäksi. Ajallisesti sitä esiintyy tuomioistuinkäsittelyn eri vaiheissa sekä ratkaisun antamisen jälkeen. Osa vastanneista oli saanut epäasiallisia yhteydenottoja vielä pitkään senkin jälkeen, kun asian käsittely oli jo päättynyt.

Kysymyksiin vastanneita oli yritetty painostaa, mustamaalattu, leimattu asenteelliseksi tai epäpäteviksi. Epäasiallinen kielenkäyttö eri tilanteissa oli käsittännyt muun muassa huutamista, erilaista herjaamista, huorittelua ja solvaamista.

sten maalittaminen lisääntynyt

Osa vastanneista oli kohdannut työssään seksuaalissävyytteistä käyttäytymistä. Vakavimmissa tapauksissa osa vastanneista oli saanut tappouhkauksen ja osaa oli muulla tavoin uhattu väkivallalla tai muutoin epäsuorasti.

Syyttäjien jäsenyhdistyksen kyselyssä syksyllä 2018 saatiin samankaltaisia tuloksia. Kyselyyn vastanneista sadasta syyttäjistä 40 oli joutunut työnsä vuoksi epäasiallisen käytöksen kohteeksi. Toisiin syyttäjiin kohdistunutta vihapuhetta ja maalittamista oli havainnut yli puolet vastaajista.

Sekä tuomari- että syyttäjäkyselyyn vastasi reilu kolmannes yhdistysten jäsenistä.

ILMIÖN KRIMINALISOINTI SAA MONELTA TAHOLTA KANNATUSTA

Rinteen hallitusohjelman mukaan hallituskauden aikana toteutetaan poik-kihallinnollisesti toimenpiteitä, joilla puututaan nykyistä vahvemmin järjestelmälliseen häirintään, uhkailuun ja maalittamiseen, joka uhkaa sananvapautta, viranomaistoimintaa, tutkimusta ja tiedonvälitystä. Lisäksi näiden rikosten torjuntaan ja tutkintaan luvataan turvata resurssit ja osaaminen.

Maalittamisesta on keskusteltu paljon kevään ja kesän mittaan. Asiantuntijat ovat olleet erimielisiä siitä, missä määrin nykyinen rikoslaki mahdollistaa ilmiöön puuttumisen vai tarvitaanko uusia lainsäädännöllisiä keinoja. Poliisihallitus, Valtakunnansyyttäjänvirasto ja käräjäoikeuksien laamannit jättivät kesäkuussa oikeusministeriölle maalittamisen kriminalisoinniksi lakiesityksen, jota poliisien ja oikeushallinnon henkilöstöjärjestöt asettuivat tukemaan. Lainsäädäntöesityksen mukaan erillinen maalittamisen

kriminalisoiva lisäys tehtäisiin rikoslain 16:een lukuun, ja se kattaisi maalittamisen eri ilmenemistavat, kuten joukkovoiman käytön sosiaalisessa mediassa tai virtuaalisen alustan tarjoamisen maalittamiselle.

Lakiesityksen mukaan nykylainsäädäntö ei suojaa riittävästi maalittamiselta. Tällä hetkellä maalittamistapaukset käsitellään rikosoikeudellisesti esimerkiksi kunnianloukkauksena, laittomana uhkauksena tai yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisenä. Monet maalittamiseen soveltuvat rikosnimikkeet ovat asianomistajarikoksia, jolloin yksittäisen virkamiehen kynnys rikosilmoituksen tekemiseen on korkea. Esityksen mukaan soveltamisalaltaan yleisten, maalittamiseen soveltuvien asianomistajarikosten kriminalisoinnit muutettaisiin viralliseen syytteen alaisiksi rikoksiksi tilanteissa, joissa henkilö joutuu rikoksen kohteeksi omien tai läheisensä työ- tai virkatehtävien vuoksi. Tällöin asian eteenpäin vieminen ei jäisi uhrin vastuulle, vaan myös työnantajalla olisi mahdollisuus käynnistää prosessi.

Esimerkiksi Suomen Lakimiesliitto huomauttaa, että tuomioistuimissa ja syyttäjälaitoksessa on oltava selkeät toimintamallit siitä, miten syyttäjiä ja tuomareita rohkaistaan tuomaan kokemansa vainoaminen heti esille, miten asiasta tehdään työnantajan tuella rikosilmoitus ja millaista muuta tukea työntekijälle tarjotaan asian käsittelemiseksi.

– Tärkeintä on kuitenkin tämän lisääntyvän ilmiön tunnistaminen ja välittömän tuen antaminen häirinnän kohteeksi joutuville. Tässä avainasemassa ovat työyhteisöt, toteaa Lakimiesliiton hallituksen puheenjohtaja **Antero Rytkölä**.

MAALITTAMINEN PYRKII VAIKUTTAMAAN VIRANOMAISEEN

Poliisihallituksen mukaan virkamiehiin kohdistuva maalittaminen voi uhata muun muassa rikosvastuun toteutumista ja päätöksenteon lainmukaisuutta, nopeutta, oikeusvarmuutta sekä viranomaisen riippumattomuutta. Vainoamisella voidaan pyrkiä vaikuttamaan siihen, miten rikosten tai muiden asioiden käsittely etenee oikeuskoneistossa ja ketkä tuomarit, syyttäjät tai asianajajat juttuja hoitavat. Järjestöt puolestaan painottavat, että demokraattiseen yhteiskuntaan kuuluva oikeus kritisoida virkamiehen tai viranomaisen toimintaa on eri asia kuin yksittäiseen virkamieheen kohdistuva häirintä. Tarkoituksellisesti loukkaavaa tai häiritsevää toimintaa ei tule sallia missään tilanteessa eikä missään muodossa.

Järjestöt pitävät tärkeänä, että maalittaminen ilmiönä erotetaan vihapuheesta. Maalittaminen voi olla kielteisen julkisuuden avulla tai sillä uhkaamalla tapahtuvaa epäasiallista vaikuttamista viranomaistoiminta. Maalittaminen ei kuitenkaan välttämättä ole julkista.

– Maalittamisella ei tarkoiteta yksittäisiä vihanpurkauksia sosiaalisessa mediassa, saati poliisipartion keikka-paikalla saamaa välitöntä asiakaspalautetta. Oleellista on, että maalittamisen tarkoituksena on vaikuttaa viranomaisen kykyyn tai haluun hoitaa virkatehtäväänsä tai tulevia virkatehtäviä, korostaa Suomen Poliisijärjestöjen liiton puheenjohtaja **Jonne Rinne**.

Väkivalta asiakkaiden taholta on yleistä kuntatyössä

Väkivalta- ja uhkatilanteet ovat yleisiä kunta-alan työssä ja niiden raportointi on lisääntynyt tasaisesti. Erityisen paljon väkivalta- ja uhkatilanteita raportoivat nuoret kuntatyöntekijät (Kuvio 1). Ikäryhmien eroja voivat selittää erot työkokemuksessa ja työtehtävissä. Kuntatyöntekijöiden nuorin ryhmä työskentelee usein ammateissa, joissa väkivallan kokeminen on yleistä, kuten lähihoitajina, kodinhoitajina ja kouluavustajina.

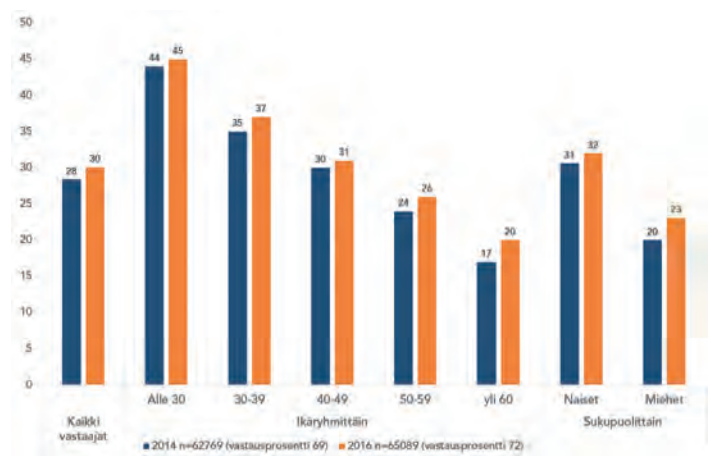
Ammateittain tarkasteltuna eniten asiakasväkivalta- ja uhkatilanteita onkin sosiaali- ja terveystoimen ja opetustoimen töissä. Eniten asiakasväkivalta- ja uhkatilanteita raportoivat erityisopettajat (79 %), koulunkäyntiavustajat (78 %), hoitajat ja lähihoitajat (75 %). Seuraavaksi eniten väkivalta- ja uhkatilanteita raportoivat lastenhoitajat (61 %), palomiehet ja vartijat (59 %) sekä kodinhoitajat (44 %).

Naiset raportoivat miehiä enemmän uhka- ja väkivaltilanteita. Myös sukupuolieroa selittänee ammattien sukupuolijakaumat; sosiaali-, ter-

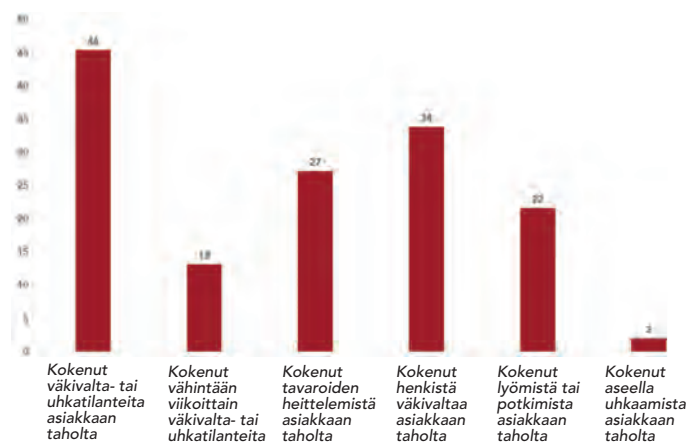
veys- ja opetusalan työt ovat hyvin naisvaltaisia.

Vuonna 2018 tehdyssä Kunta10-kyselyssä 46 % kuntatyöntekijöistä oli kokenut väkivalta- tai uhkatilanteita asiakkaiden taholta viimeisen 12 kuukauden aikana. Kysymyksen muotoilu oli hieman erilainen kuin aiempina vuosina, jolloin väkivalta- ja uhkatilanteita kysyttiin suhteessa kuluvaan vuoteen, mikä vastausajankohtaan suhteutettuna tarkoitti noin 9–10 kuukauden jaksoa. Vertailu edellisiin vuosiin on siis hankalaa, mutta arvioimme että reaalista kasvua on noin 5 prosenttiyksikön verran.

Yleisin väkivallan muoto oli henkinen väkivalta, jota oli kokenut 34 % vastaajista. Vastaavasti tavaroiden heittelemistä tai paikkojen rikkomista oli kokenut 27 %, ruumiillista väkivaltaa, kuten lyömistä tai potkimista 22 % ja ampuma-, terä- tai lyömäaseella uhkaamista 2 % vastaajista. Huolta herättää myös se, että 13 % raportoi kokevansa väkivalta- ja uhkatilanteita työssään vähintään viikoittain. (Kuvio 2.)

Kuvio 1. Niiden vastaajien prosenttiosuus, jotka raportoivat väkivalta- tai uhkatilanteita asiakkaiden taholta kuluvaan vuoden aikana kyselyvuosina 2014 ja 2016. Kunta10-tutkimus.

Kuvio 2. Väkivalta- ja uhkatilanteet Kunta10-kyselyssä vuonna 2018. Vastaajia oli 64066 (vastausprosentti 71).

Ammateittain tarkasteltuna eniten asiakasväkivalta- ja uhkatilanteita on sosiaali- ja terveystoimen ja opetustoimen töissä.

MITÄ VÄKIVALTA-TILANTEISTA SEURAA

Kunta10-tutkimuksessa on havaittu, että naispuoliset erityisopettajat raportoivat yleisopettajia useammin psyykkistä kuormittuneisuutta ja eroa selitti runsaampi henkisen väkivallan kokeminen työssä. Vaikka erityisopettajat sukupuolesta riippumatta raportoivat enemmän väkivalta- ja uhkatilanteita kuin yleisopettajat, eniten väkivaltatilanteita raportoivat miespuoliset erityisopettajat. Mieserityisopettajien henkisen väkivallan riski oli kolminkertainen ja fyysisen väkivallan riski viisinkertainen miesyleisopettajiin verrattuna. Naisilla erityisopettajien henkisen väkivallan riski oli lähes kaksinkertainen ja fyysisen väkivallan riski kolminkertainen. Koulujen välillä oli suuria eroja väkivaltatilanteiden yleisyydessä. Opettajien työssään kohtaamia väkivaltatilanteita tutkittiin 4 919 yleis- ja 841 erityisopettajan joukossa, jotka olivat vastanneet kyselyyn joko vuonna 2004 tai 2008. (Ervasti ym. 2012.)

Opettajien kohtaamalla väkivallalla on havaittu yhteys myös unettomuuteen. Oikeudenmukaiseksi koettu johtaminen kuitenkin suojasi asiakasväkivaltaa kokeneita opettajia unettomuudelta. (Gluschkoff ym. 2017.) Väkivaltatilanteiden ehkäisyyn lisäksi niiden jälkihoitoon työpaikoilla kannattaa siis panostaa.

Psykiatristen potilaiden hoitaminen ylipaikoilla lisää työntekijöiden riskiä kohdata väkivaltaa työssään jopa kolminkertaiseksi. Tutkimukseen osallistuneista psykiatristen akuuttiosastojen työntekijöistä 46 % työskenteli osastoilla, joissa täyttöaste ylittyi vähintään 10 prosentilla. Vain 30 % työskenteli osastoilla, joissa ei hoidettu potilaita ylipaikoilla. Tämä kävi ilmi Kuntasektorin seurantatutkimuksessa, johon kuuluvat sekä Kunta10-tutkimus että erikoissairaanhoidon työntekijöihin kohdistuva Sairaalahenkilöstön hyvinvointitutkimus. Pitkittäistutkimuksessa seurattiin osastotason täyttöastetta kuukausittain 90 osastolla 13 psykiatrisessa sairaalassa. Tutkimukseen osallistui 1098 työntekijää, sekä lääkäreitä että hoitohenkilökuntaa. (Virtanen ym. 2011.)

MITEN ASIAKASVÄKIVALTA VOI EHKÄISTÄ

Jollain toimialoilla kuten varhioinnissa riski asiakasväkivallan kohtaamiseen on osa työtä ja siihen on varauduttu systemaattisesti. Jollain toimialoilla asiakasväkivallan kohtaaminen on epäsäännöllisempää, mutta siitä huolimatta siihen tulee varautua ja pyrkiä tilanteiden ennalta ehkäisyyn. Työn riskien arviointi ja ennakointi ovat pohjana työjärjestelyjen, tilojen ja toimintatapojen suunnitteluun. Kaikkia riskejä kuten

KUNTA10-TUTKIMUS

Kunta10-tutkimus on Suomen laajin kunta-alan valtakunnallinen seurantatutkimus. Työntekijöiden työtä ja hyvinvointia seurataan kahden vuoden välein tehtävillä kyselyillä. 2018 kyselyyn vastasi 64066 kuntatyöntekijää ja vastaaja-aktiivisuus oli 71 prosenttia. Kunta10-tutkimuksessa ovat mukana Helsinki, Espoo, Vantaa, Tampere, Turku, Oulu, Raisio, Naantali, Nokia, Valkeakoski ja Virrat. Lisätietoa: <https://www.ttl.fi/tutkimushanke/kunta10-tutkimus/>

esimerkiksi yksintyöskentelyä ei voida aina poistaa, mutta työntekijällä tulee olla mahdollisuus saada mahdollisimman nopeasti apua ja tukea uhkaaviin tilanteisiin. Työntekijöiden kouluttaminen ja ammatillisen osaamisen vahvistaminen mm. hankalien asiakkaiden kohtaamisessa on osa ennaltaehkäisyä.

Asiakasväkivallan ehkäiseminen on työnantajan vastuulla, mutta siihen tarvitaan koko työyhteisöä. Toimivassa työyhteisössä työntekijä voi luottaa siihen, että tukea on saatavilla esimieheltä, kollegoilta, työsuojelusta ja työterveyshuollosta. ■

Ervasti on erikoistutkija, Kalavainen johtava konsultti ja Oksanen johtava asiantuntija Työterveyslaitoksella.

LÄHTEET

Ervasti Jenni ym. *Work-related violence, lifestyle, and health among special education teachers working in Finnish basic education. Journal of School Health* 2012;82:336–343.

Gluschkoff Kia ym. *Organisational justice protects against the negative effect of workplace violence on teachers' sleep: a longitudinal cohort study. Occup Environ Med.* 2017;74(7):511–516.

Oksanen Tuula. *Asiakasväkivalta kuormittaa varsinkin nuoria kunta-alalla. Työelämä* 10.4.2019. <https://tyoelamatiето.fi/#/fi/articles/customerViolence>

Virtanen Marianna ym. *Overcrowding in psychiatric wards and physical assaults on staff: data-linked longitudinal study. Br J Psychiatry* 2011;198(2):149–55.

■ JYRI PAASONEN

Väkivalta leimaa vartiointityötä

Artikkelissa käsitellään vartijoihin ja järjestyksenvalvojiin kohdistunutta väkivaltaa, joka on tilastotiedon perusteella varsin yleistä. Lisäksi kerrotaan uudesta tutkimuksesta, joka valaisee heidän tekemäänsä väkivaltaa.

Kansainvälisten tutkimusten mukaan vartiointi- ja suojelutyötä tekeville ammattiryhmillä on suurin riski joutua työssään väkivallan kohteeksi. Tällaisiin ammattiryhmiin luetaan turvallisuusviranomaiset ja yksityisellä turvallisuusalalla työskentelevät vartijat sekä järjestyksenvalvojat. Vaikka kotimaista tutkimusta aiheesta on vähän, olemassa olevat tietolähteet osoittavat yksityisen turvallisuusalan työntekijöiden kohtaavan usein väkivaltaa työssään myös Suomessa.

Turvallisuusalan työntekijöiden oma toiminta asiakastilanteissa on myös herättänyt keskustelua. Saarikkomäen väitös-

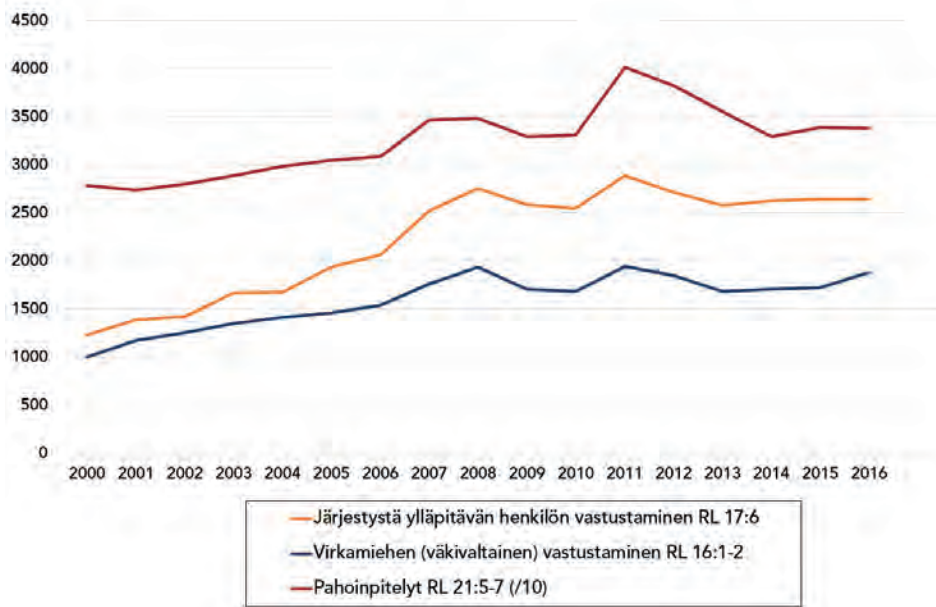
kirjassa (2017) tutkittiin nuorten suomalaisten kohtaamia vartijoiden kanssa sekä vartijakontrollin kohteeksi joutumiseen yhteydessä olevia tekijöitä. Tutkimuksen nuorista lähes 30 prosenttia ilmoitti joutuneensa vartijakontrollin kohteeksi kuluneen vuoden aikana, mikä kertoo osaltaan yksityisen turvallisuusalan merkittävästä roolista nyky-yhteiskunnassa.

Turvallisuusalan työntekijöiden kokeman väkivallan käänköpuolena onkin tarkasteltava tilanteita, joissa vartijat tai järjestyksenvalvojat puolestaan käyttävät liikaa voimakeinoja ja syyllistyvät väkivaltarikoksiin. Liialliseen voimankäyttöön

liittyvä tutkimus on toistaiseksi kohdistunut turvallisuusviranomaisiin, erityisesti poliiseihin. Olemme tehneet kotimaista tutkimusta aiheesta viime vuosien aikana ja tässä kirjoituksessa käydään läpi keskeisiä tutkimustuloksia.

VARTIJAT JA JÄRJESTYKSENVALVOJAT VÄKIVALLAN KOHTEENA

Vartijoiden kokeman väkivallan kehitystä poliisin tietoon tulleen väkivallan osalta kuvaa rikoslain 17 luvun 6 §:n mukainen järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisen kehitys vuosina 2000–2015, Seurantajakson alussa tämän rikosnimikkeen

Kuvio 1. Poliisin tietoon tulleet rikokset 2000–2015: järjestystä ylläpitävän henkilö vastustaminen, virkamiehen (väkivaltainen) vastustaminen ja kaikki pahoinpitelyt. Pahoinpitelyjen lukumäärä jaettu kymmenellä. Lähde: Tilastokeskus.

osalta vuosittainen tapausmäärä oli noin 1000, mutta määrä kasvoi suhteellisen nopeasti vuoteen 2008 saakka, jolloin rikosten määrä oli noussut yli 2500 tapaukseen. (Kuvio 1.)

Sittemmin kehitys on tasaantunut, ja määrä on vakiintunut noin 2500–2800 vuosittaiseen tapaukseen. Kiinnostavan vertailukohdan tarjoaa virkamiehen (väkivaltaisen) vastustamisen (rikoslain 16:1–2) vastaava trendi. Vaikka näidenkin rikosnimikkeiden mukaisten tapausten määrä kasvoi vuosina 2000–2008, vaikuttaa siltä, että vartijoihin ja järjestyksenvalvojiin kohdistuvat pahoinpitelyt ovat lisääntyneet tarkastelujaksolla voimakkaimmin. Tuon kasvun jälkeen kaikkien pahoinpitelyiden, järjestystä ylläpitävien henkilöiden vastustamisten ja virkamiehen vastustamisten kehitys on ollut varsin yhdenmukaista.

Miten rikosepäilyille lopulta käy ri-

kosprosessissa? Vaikka käytetty aineisto ei sisällä tietoa siitä, johtiko rikosepäily lopulta rangaistusmääräykseen tai tuomioistuinkäsittelyyn, voidaan tuomioistuintilastojen perusteella tehdä tästä jotain päätelmiä.

Jos katsotaan vuoden 2013 rikosseuraamuksia päärikosperustaisesti seuraamuksen vakavimman rikoksen mukaan, havaitaan, että järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisesta rikosseuraamuksia tuomittiin yhteensä 2082 kappaletta.

Näistä valtaosa, noin 90 prosenttia, oli rangaistusmääräyksiä, loput pääosin tuomioistuinsakkoja. Kun tätä verrataan noin 2500 poliisin tietoon tulleen tapauksen vuosittaiseen määrään, voidaan päätellä rikosepäilyjen johtavan varsin usein myös tuomioon. Aiheesta tarvittaisiin kuitenkin tarkempaa tutkimusta, jossa yksittäiset rikosepäilyt linkitettäisiin syyttäjä- ja tuomioistuinaineistoon läpi prosessin.

VARTIJOIDEN JA JÄRJESTYKSENVALVOJIEN TEKEMÄ VÄKIVALLTA

Tilastokeskuksen tiedot poliisiin tietoon tulleesta väkivallasta eivät sellaisenaan auta arvioimaan vartijoiden ja järjestyksenvalvojen tekemän väkivallan määrää, ja tarkempi analyysi vaatii rikosilmoitusten sisällön erittelyä sen mukaan, onko rikoksesta epäiltynä ollut järjestystä ylläpitävä henkilö.

Tätä tarkoitusta varten Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin rekistereistä tehtiin haku, jossa etsittiin vuosien 2005–2013 rikoslain 21 luvun mukaisen rikoksen sisältävät kaikki rikosilmoitukset, joissa mainittiin sanat ”vartija”, ”järjestyksenvalvoja”, ”järjestysmies”, ”vahtimestari”, ”portsari” tai ”ovimies” (mukaan lukien eri taivutusmuodot).

Tulosten perusteella maininnat järjestyksenvalvoista ovat lisääntyneet rikosilmoituksissa jonkin verran vuosina 2005–2013, lukumäärän ollessa korkeimmillaan vuonna 2011 (noin 4700 tapausta). Tätä muutosta selittää kuitenkin hyvin pitkälle poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyiden muutos, joiden määrä on muuttunut vastaavalla tavalla seurantajakson aikana.

Poiminnan tapausten suhteellinen osuus kaikista rikoksista on pysynyt lähes identtisenä kaikkina yhdeksänä vuotena, noin 11–12 prosentissa. Tämä viittaa siihen, että poimintaan päätyneiden rikosten trendi vastaa hyvin pitkälle väkivaltarikollisuuden yleisempää kehitystä.

Sanahaku ei kuitenkaan kerro vielä sitä, kuinka suuressa osassa kaikkia pahoinpitelyrikoksia vartijat ja järjestyksenvalvojat olivat itse asiassa epäiltynä. Tätä tarkoitusta varten tuosta laajemmasta aineistosta poimittiin kolme 200 henkilön otosta seurannan alusta (2005), keskeltä (2009) ja lopusta (2013). Näiden 600 rikosilmoituksen aineisto luettiin läpi ja koodattiin sen mukaan, kuinka monessa tapauksessa vartija tai järjestyksenvalvoja oli epäiltynä rikoksesta. Tämän lisäksi koodattiin tiedot tapahtumapaikasta.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että yksityisen turvallisuusalan toimijat kokevat työväkivaltaa erittäin paljon.

→ Koodatusta aineistosta käy nopeasti ilmi, että järjestyksenvalvojat ja vartijat ovat pääosin olleet väkivaltatilanteissa sivullisen roolissa, eivät rikoksesta epäiltyinä tai asianomistajana. Aineiston tyyppillisin rikos on ravintolassa tapahtunut, usein päihtyneiden asiakkaiden välinen väkivaltatilanne, jossa järjestyksenvalvoja on väliin tulijan tai silminnäkijän roolissa. Suurin osa sanahaulla löytyneistä rikosilmoituksista ei siten sisällä vartijan tai järjestyksenvalvojan rikosepäilyä.

Noin 14 prosenttia löydetystä tapauksista oli sellaisia, joissa vartijaa tai järjestyksenvalvojaa epäiltiin väkivallasta. Verrattuna järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamiseen, nämä tapaukset ovat vielä voimakkaammin keskittyneet ravintoloihin, sillä lähes neljä viidestä tapahtui tällaisessa ympäristössä. Pääosin kyse on väkivaltatilanteista (noin 75 % tapauksista), joissa asiakkaan ja järjestyksenvalvojan välillä on ollut konflikti tai asiakas syyttää järjestyksenvalvojaa liiallisesta voimankäytöstä ravintolasta poistamisen yhteydessä.

Koodauksen perusteella syntyneen estimaatin avulla voidaan haarukoida rikosilmoitusten vuosimäärää. Sanahaussa löytyi vuosittain keskimäärin noin 4200 rikosilmoitusta, joissa järjestystä ylläpitävä henkilö mainittiin. Näistä tapauksissa vastaavasti noin 14 prosenttia oli sellaisia, joissa henkilöä epäiltiin asiakkaaseen kohdistuvasta väkivallasta. Tällöin rikosepäilyjä, joissa vartijaa tai järjestyksenvalvojaa epäiltäisiin väkivallasta (rikoslain 21 luku), tulisi vuositasolla poliisiin tietoon arviolta noin 600 kappaletta.

Tämä arvio on varsin karkea, eikä sisällä kaikkia rikosnimikkeitä, joiden alle tällainen väkivalta voisi kuulua. Pienistä otoksista on vaikea tehdä varmaa arvioita muutoksen suunnasta, mutta saman aineiston analyysin perusteella niiden poliisiin tietoon tulneiden tapausten osuus, joissa järjestystä ylläpitävää henkilöä

epäiltäisiin rikoksesta, on pikemminkin laskussa kuin nousussa kolmen tarkastelun vuoden aikana. Varmuus tähän asiaan vaatisi kuitenkin kaikkien saatavilla olevien vuosien aineiston analyysia suuremmilla otoksilla.

YHTEENVETOA TUTKIMUSTULOISTA

Tutkimustulosten perusteella vartijoihin ja järjestyksenvalvojiin kohdistuva väkivalta lisääntyi 2000-luvun alkupuolella, ja määrä on vakiintunut viime vuosina reiluun 2500 tapaukseen vuodessa. On todennäköistä, että vartijoiden määrän lisääntyminen vuosituhannen alussa saattaa osin selittää tapausten lisääntymistä. Viime vuosien trendi poliisiin tietoon tullessa rikollisuudessa seuraa sekä yleisempää pahoinpitelyrikollisuuden kehitystä että virkamiehen (väkivaltaisista) vastustamisia.

Tietoa järjestystä ylläpitävien henkilöiden väkivaltarikosepäilyistä on vaikeampi saada valmiista tilastoista. Rikosilmoitusten selosteisiin kohdistuneen sanahakumme perusteella sellaisten tapausten osuus, joissa järjestystä ylläpitävä henkilö mainitaan rikosilmoituksella, on pysynyt vakaana vuosina 2005–2013. Suurin osa sanahaun löydöksistä on ”väärinä positiivisia”: noin joka seitsemännessä tapauksessa järjestystä ylläpitävää henkilöä epäiltään väkivallasta, ja nämä väkivaltatilanteet tapahtuivat voittopuolisesti ravintoloissa.

Rikosilmoitukset vartijoiden tekemistä pahoinpitelyistä ovat siten järjestyksenvalvoja harvinaisempia. Vaikuttaa siltä, että tämän tyyppinen poliisiin tietoon tuleva väkivalta liittyy pääsääntöisesti perinteiseen ravintoloiden järjestysvalvontaan kuin turvallisuusalan kasvun myötä voimakkaasti lisääntyneeseen vartiointitoimintaan esimerkiksi kauppakeskuksissa ja julkisissa tiloissa.

Poliisiin tietoon tulleen rikollisuuden

määrää ja muutosta analysoitaessa on pidettävä mielessä, että se kuvaa vain viranomaisen tietoon tulleen rikollisuuden määrää. Järjestystä ylläpitävien henkilöiden kokemasta ja tekemästä väkivallasta olisi hyvä saada myös vaihtoehtoisia kyselypohjaisia mittareita.

Tämän takia olemme tehneet kyselytutkimuksen yksityisen turvallisuusalan toimijoille työväkivaltakokemuksista. Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että yksityisen turvallisuusalan toimijat kokevat työväkivaltaa erittäin paljon. Suurin osa koetusta väkivallasta on loukkaavaa käytöstä ja väkivallalla uhkaamista, mutta myös potkimista ja lyömistä on kokenut jopa joka neljäs vastaaja. Väkivallan kokemisesta ja riskistä huolimatta vastaajat eivät olleet kovin huolissaan siitä, että heihin kohdistuisi erilaisia väkivallan muotoja työtehtävissä. Tämä saattaa johtua siitä, että yksityisen turvallisuusalan toimijat ovat niin tottuneita väkivallan riskiin ja sen kokemiseen, että he ikään kuin pitävät sitä työhönsä kuuluvana elementtinä. Lisäksi yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset, kuten yksityisen turvallisuusalan toimijoiden määrällinen kasvu ja uudet tehtävät yleisillä paikoilla, ovat varmasti kasvattaneet heihin kohdistuvien rikosentekotilaisuuksien määrää. ■

Lähteet ovat saatavissa kirjoittajalta.

OTT, dosentti Jyri Paasonen toimii tutkijatohtorina Itä-Suomen yliopistossa.

Väkivallan ennalta torjunta perustuu uhka-arviointiin

Artikkelissa tarkastellaan uhka-arvioinnin käyttöä ja sen haasteita erityisesti radikalisoitumisprosessin kuvaamisessa. Rikostutkinnan painopiste on yhä enenevässä määrin siirtymässä rikosten selvittämisestä niiden ennalta estämiseen ja torjuntaan.

Kaikki ei ole estettävissä, mutta moneen asiaan voidaan ennakolta vaikuttaa. Joidenkin väkivalta-rikosten jälkikäteisessä arvioinnissa on todettu, että viitteitä riskikäyttäytymisestä on ollut havaittavissa etukäteen. On tärkeä tunnistaa näitä viitteitä ja niihin kytkeytyvä riskikäyttäytymisen polku, joka edetessään voi johtaa väkivallan käyttöön. Uhkien arviointi on tiedon keräämistä, analysointia ja tiedon merkityksen ymmärtämistä. Arviointi mahdollistaa oikeiden interventtiivisten ratkaisujen löytämisen.

Arviointi perustuu ihmisen käyttäytymisen ja toiminnan arvioimiseen sekä tietojen hankkimiseen eri lähteistä. Oikeuspsykologisesta näkökulmasta siihen kuitenkin liittyy aina riskitekijöitä. Tulevan käyttäytymisen ennustaminen muulla kuin selvällä vahvalla entisyydellä ja siihen liittyvällä kohonneella uusimisriskillä,

on aina haasteellista. Impulsiivisia tekoja on vaikea estää, vaikka henkilöllä olisi vahvaakin entisyyttä väkivaltaisesta käyttäytymisestä. Tulevan käyttäytymisen ennustamiseen liittyy suurta vaihtelua, koska merkittävä osa vakavaan väkivaltaan syyllistyneistä ei uusi tekoaan. Toisessa ääripäässä ovat tapaukset, joissa uusimisriski voi olla lähes sataprosenttinen, mutta koska henkilö toimii impulsiivisesti, ennalta estäminen on erittäin haasteellista. Impulsiivisen henkilön toiminnan estäminen edellyttäisi lähes täysiaikaista seurantaa, etenkin silloin, jos henkilö itse ei tunnista omaa käyttäytymistään ja väkivallan käytön syntymekanismia.

Rikostutkinnallisesti tavoite ei voi olla pelkästään esitutkintapöytäkirjojen tuottaminen vaan uhkien torjunta – vaikkakin esitutkintakynnyksen ylittyessä rikostutkinta toki tehdään. Rikostutkinta

on useimmiten jälkijättöistä, valmistelurikosta lukuun ottamatta, ja siksi painopisteen pitääkin olla ennalta estämisessä. On myös mahdollista, että uhka tunnistetaan, mutta puuttumiskeinot ovat vähäiset. Huolta aiheuttavien henkilöiden taustalta löytyy usein persoonallisuushäiriöitä ja mielenterveyden sairauksia. Monissa tilanteissa toimitaan mielenterveystyön ja poliisityön haasteellisessa välimaastossa. Viranomaisilta edellytetään toimenpiteitä myös tilanteissa, joissa rikostutkinnan edellytykset eivät täyty, henkilö ei itse tunnista avuntarvettaan, eivätkä myöskään mielenterveystyön puuttumiskeinot ole käytettävissä. Toisaalta joissain lievissä tapauksissa mielenterveyden tukipalveluihin ohjaaminen, palveluiden turvaaminen sekä avohoidon toteutumisen seuranta toimivat hyvinä ennalta estävinä keinoina.

UHKA-ARVIINTI ON RIKOSTUTKINNAN OLENNAINEN OSA

Poliisilla on valtakunnallisessa käytössä huolta aiheuttavien henkilöiden arviointia varten kohdennetun väkivallan seulontatyökalu. Tällaisella väkivallalla tarkoitetaan tekijän etukäteen valmistelemaa ja suunnittelemaa väkivallan käyttöä, joka kohdentuu ennakolta valittuun kohteeseen, esimerkiksi henkilöön, henkilöryhmään tai rakennukseen. Huolta aiheuttavat henkilöt aiheuttavat toiminnallaan huolta väkivaltaisesta käyttäytymisestä tai käytöksen kehittymisestä siihen suuntaan. Uhka-arvio itsessään ei torju mitään, mutta se on ennalta estämisen ja rikostutkinnan prosessin oleellinen osa. Tarkoituksena on, ettei toimenpiteitä päätetä ja mitoiteta pelkästään omien käsitysten ja kokemusten perusteella. Uhkiin liittyviä rikosnimikkeitä voivat olla esi- →

Mitään indikaattoria ei pidä tulkita yksinään vaan nähdä uhka-arviointi eri riski- ja suojaavien muuttujien kokonaisuutena.

→ merkiksi yksilöön kohdistuvat vainoaminen ja laitton uhkaus tai tiettyyn kohteeseen tai ihmiseen kohdistuva törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu.

Uhka-arviointiin liittyy useita indikaattoreita eli muuttujia, työkaluja ja malleja. Indikaattoreilla tarkoitetaan kohonneeseen riskiin viittaavia käytöksen tai toiminnan kaavamaisia muutoksia. Mitään indikaattoria ei pidä tulkita yksinään vaan nähdä uhka-arviointi eri riski- ja suojaavien muuttujien kokonaisuutena.

Mikäli henkilöllä on tukiverkkoa, perhettä ja esimerkiksi työ- tai opiskelupaikka, voi yksittäisten indikaattorien merkitys jäädä vähäiseksi ja uhka matalaksi. Yhden indikaattorin olemassaolo voi olla yksinään joko kokonaan merkityksetön tai osoittaa huolta mutta ei olla vielä millään tavoin konkreettinen viite väkivaltaisen teon suunnittelusta. Esimerkiksi sosiaalinen eristäytyminen yksittäisenä muuttujana ei välttämättä ole merkityksellinen, sillä eristäytyminen voi johtua monesta seikasta. Eristäytyminen voidaan kuitenkin nähdä riskitehtäjänä muille kuin väkivaltaan liittyville ongelmille kuten mielenterveyden häiriöille, syrjäytymiselle ja työttömyydelle. Kun eristäytymiseen liittyy vahva vääryyden kokemus, voivat nämä yhdessä aikaansaada enemmän huolta henkilöstä. Jos tähän liittyy konk-

reettinen väkivaltaisen teon suunnitteluun tai valmisteluun viittaava seikka, esimerkiksi tekovälineen hankkimisen yritys, uhka on jo selvästi vakavampi ja edellyttää nopeaa puuttumista.

RADIKALISOITUMISPROSESSIN VAIHEET VAIHTELEVAT HENKILÖITTÄIN

Yhtenä uhka-arvioinnin indikaattorina voidaan tutkia radikalisoitumista ja sen merkitystä. Suojelupoliisin kansallisen turvallisuuden katsauksen ja terrorismin uhkarvion (10.12.2018) mukaan merkittävimmän terroristisen uhkan muodostavat yksittäiset henkilöt tai pienryhmät, jotka saavat motivaationsa radikaali-islamistisesta propagandasta. Radikalisoitumisen ja ääriajattelun kehittymisen prosessi on kuvattu poliittisen, uskonnollisen tai muun ideologisen ajattelumallin kehittymisenä, joka lopulta johtaa äärimmäiseen, rajoittuneeseen ajatteluun. Prosessissa kaikki ääriajattelua tukevat elementit, kuten sosiaalinen verkostoituminen ja aktiivinen tiedonhankinta, vahvistavat radikalisoitumisen etenemistä. Eri vaiheet kuitenkin vaihtelevat yksilökohtaisesti. (Carter ym.) Yksittäisen henkilön radikalisoitumisen taustalla voi yksilöllisten syiden lisäksi olla esimerkiksi kokemus henkilökohtaisesta vääryydestä, joka voi toimia kimmokkeena ajattelumallin kehittymiselle radikaaliin suuntaan. (McCauley &

Moskalenko 2008)

Radikalisoituminen voi liittyä monen tyyppiseen ääriajatteluun ja se voi toimia myös lopulta katalysaattorina terrorismiin kytkeytyvälle toiminnalle. Vaikkakin viimeaikaisessa keskustelussa radikalisoituminen liitetään usein jihadismiin, yhtä lailla äärimmäisyyksiin viety äärioikeistolainen ajattelu voi olla radikalisoitumista. Radikalisoitumista kuvataan eri tavoin vaihteeltaisena prosessina ja joissain radikalisoitumismalleissa terrorismi nähdään radikalisoitumisen viimeisenä vaiheena. (Mandel 2009)

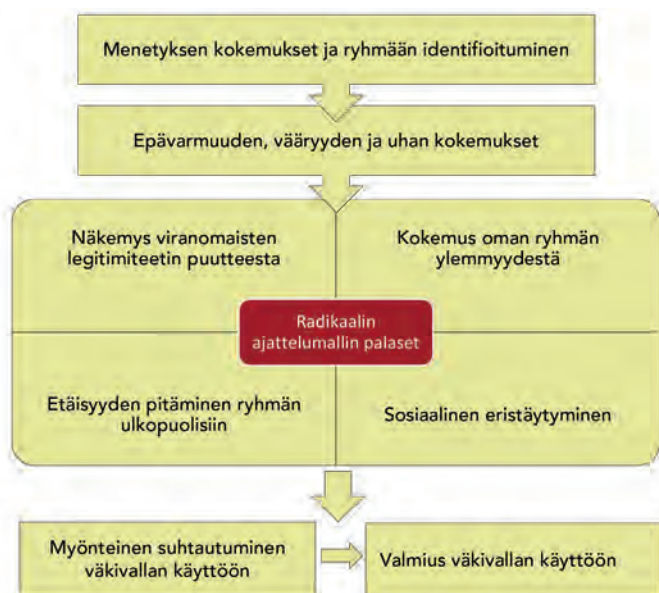
Terrorismin ja radikalisoitumisen yhteyttä kuvattaessa on kuitenkin oltava tarkkana, jotta sitä ei nähtäisi automaattisena kausaalisenä syy ja seuraus-suhteena. Vaikkakin radikalisoituminen voi osaltaan lisätä väkivallan käytön riskiä, se ei automaattisesti sitä aiheuta tai tarkoita. Kirjallisuudessa painotetaan myös sitä, että radikalisoituminen on erotettava selkeästi terrorismista ja väkivaltaisesta ekstremismista. Väkivaltainen ekstremismi on aatemaailmalla oikeutettua ja perusteltua väkivallan käyttöä. Terrorismi on väkivaltaista ekstremismia mutta kaikki väkivaltainen ekstremismi ei ole välttämättä terrorismia. Radikaali ajattelu voi liittyä terrorismiin, mutta on myös terrorismia ilman radikaalia ajattelua. (Mandel 2009)

Alankomaissa tehdyssä tutkimuksessa musliminuor-

ten ajattelun kehittymisestä väkivallalle myönteisempään suuntaan on tunnistettu taustalla kolme keskeistä tekijää: henkilökohtainen epävarmuus, vääryyden kokemus sekä kokemus omaan viiteryhmään kohdistuvasta uhasesta. Kokemus epävarmuudesta voi liittyä oman itsensä tutkimiseen ja ymmärtämiseen mutta myös laajemmin maailmankuvaan ja käsitykseen omasta merkityksellisyydestä. Epävarmuuden ajatellaan tekevän alttiimmaksi sille, että radikaali ajattelumalli saa jalansijaa. Vääryyden kokemus voi olla henkilökohtainen tai jonkun läheiseen kokema. Kollektiivinen kokemus vääryydestä voi liittyä esimerkiksi yhteisen asuinpaikan menetykseen. Se voidaan liittää myöhemmin koettuihin uusiin menetyksiin, jolloin vääryyden kokemus vahvistuu. Kokemus henkilökohtaisesta vääryydestä voi myös saada aikaan sen, että henkilö alkaa ryhmäytyä saman kokeneiden kanssa. Ryhmän paine vaikuttaa osaltaan siihen, miten asioista aletaan ajatella tai minkälaisina asiat tulkitaan. (Monahan 2011) Vääryyden ja epäoikeudenmukaisuuden merkitystä taustatehtäjänä ei pidä kuitenkaan korostaa liikaa. Vääryydet ja epäoikeudenmukaisuudet koskevat usein laajoja ihmisryhmiä ja vain erittäin harva tästä joukosta ryhtyy väkivaltatekoihin. (Hafes ym. 2015)

Vaikka tutkimuksessa to-

Uhka-arvioinnin johtopäätöksenä tuotetaan arvio siitä, kuinka paljon ja minkälaista tukea ja interventiota henkilö tarvitsee herättämänsä huolen johdosta.

Radikaalin ajattelumallin palaset

detut tekijät voidaan nähdä altistavan radikaalille ajattelulle, johtopäätöksenä ei voi suoraan pitää, että nämä tekijät tai taustamuuttujat johtavat väkivaltatekoihin. Kausaalista suhdetta muuttujien ja tekijöiden sekä terrorismin välillä ei ole todettu, eikä valmius väkivallan käyttöön tarkoita tai ennusta väkivallan käyttöä. (Doosje ym. 2013) Radikaalin ajattelumallin ja myönteisen suhtautumisen kehittymiseen on ajateltu johtavan useita eri polkuja. Radikalisoitumisen kehittyminen ei siten kulje yhtä samanlaista polkua kaikkien kohdalla. On samoin mahdotonta sanoa, miten eri muuttujat ja tekijät korreloivat keskenään eri tilanteissa.

UHKA-ARVIOINNIN HAASTEET

Uhka-arviointi on moninaisten indikaattoreiden kokonaisuus, eikä yhdelle yksittäiselle asialle kokonaisuudessa voi antaa ratkaisevaa merkitystä muita indikaattoreita tai suojaavia tekijöitä huomioimatta. Indikaattoreita ei ole myöskään tarkoitus käyttää tulevan väkivaltaisen toiminnan ennustamiseen vaan huolta aiheuttavien henkilöiden arvioinnin tukemiseen ja toimenpiteiden priorisointiin. Indikaattorien mittaamisen haasteena on, että vertaileva tutkimustieto puuttuu, eikä voida luotettavasti arvioida, kuinka indikaattoreita esiintyy yleisesti väestössä. Vaka-

van kohdennetun väkivallan esiintyvyys on vähäistä ja käyttäytymisen ennustaminen on yleensäkin haastavaa, ja vielä haastavampaa on harvinaisen käyttäytymisen ennustaminen. (Gill 2015) Uhka-arvio itsessään ei torju tai ennalta estä mitään, vaan tehokas ennalta estäminen edellyttää konkreettista puuttumista viranomais- ja sidosryhmäyhteistyössä.

Uhka-arviointi on haasteellista jopa silloin, kun on käytössä tieteellisesti valideja muuttujia ja strukturoitu malli, jonka avulla tietoa kerätään. Merkitystä riskin ja uhkan toteutumisen kannalta on sillä, kantaako henkilön motivaatio konkreettiseen toimintaan asti ja onko henkilöllä myös todellinen kapasiteetti teon toteuttamiseen. On myös haasteellista tietää, mikä merkitys ajan kulumisella on kussakin tapauksessa. Valmistelu voi viedä vuosia tai toisaalta edetä nopeastikin. Eri muuttujat ja indikaattorit edellyttävät erilaista ajallista puuttumista.

Radikalisoitumista ei suoraan voida liittää juuri terroristisiin uhkiin. On mahdollista, että henkilö on radikalisoitumassa, vaikkakaan ei suunnittelemitään konkreettista väkivallan tekoa. Radikalisoitumiseen ja ääriajattelun kehittymiseen vakavampaan suuntaan voidaan kuitenkin jo tässä vaiheessa vaikuttaa ennalta estävillä toimenpiteillä. Radikalisoitumisen kehittymiseen viitataan indikaattoreihin, kuten

esimerkiksi vääryyden kokemukseen epätasa-arvoisesta ja epäoikeudenmukaisesta kohtelusta kouluissa tai muissa yhteisöissä, on yhteiskunnassa puututtava. Uhka-arvioinnin johtopäätöksenä ei tuoteta arviota väkivallanteon todennäköisyydestä, vaan arvio siitä, kuinka paljon ja minkälaista tukea ja interventiota henkilö tarvitsee herättämänsä huolen johdosta. Tälle kaikelle on viranomaisten yhteinen tavoite – väkivallan uhkien torjunta. ■

Jonna Turunen työskentelee Helsingin poliisin rikostutkinnan päällikkönä. Artikkelin on osa kirjoittajan Oikeuspsykologian erikoistutkijakoulutuksen tutkimustyötä aiheesta ”Radikalisoitumisprosessi uhka-arvioinnin näkökulmasta”.

Lähteet saa verkkoversiosta <https://haaste.om.fi>.

Vangin lapsi tarvitsee monenlaista tukea

Suomessa on 8000–12 500 alaikäistä lasta, jonka vanhempi on vankilassa. Kun äiti tai isä on pitkään poissa perheen arjesta, voi tilanne olla lapselle vaikea ja pelottava. Ensi- ja turvakotien liiton Vanhempi vankilan portilla -hankkeessa on selvitetty, miten rikosseuraamusasiakkaan lapsen arki on erilaista ja mitä erityistä turvaa lapsi tarvitsee, kun hänen vanhempansa on vankilassa.

Lastensuojelulain ja lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus pitää yhteyttä molempaan vanhempaansa, mikäli se on lapsen edun mukaista. Lapsella on oikeus turvalliseen kasvuun ja kehitykseen ottaen huomioon kaikki toimintaympäristöt – koti, hoitopaikka, koulu ja harrastukset sekä rikosseuraamusasiakkaan lapsella myös vankilat ja yhdyskuntaseuraamustoimistot. Lapsen tulee saada olla lapsi, ei vangin lapsi. Hankkeessa on pohdittu, miten eri tavoin eri ammattilaiset voivat lisätä lapsen turvallisuutta. Lapsi erityisine tarpeineen ei saa jäädä näkymättömäksi monitoimijaisissa verkostoissa.

Vanhempi vankilan portilla -hankkeen (2017–2019) tavoitteena on ollut kehittää toisaalta rikosseuraamusasiakkaiden perheiden kanssa tehtävää työtä ja toisaalta

heidän kanssaan työskentelevien monitoimijaisista yhteistyötä. Perhetyötä ja vanhemmuuden tukemista on kehitetty jo vankeusaikana, mutta erityisesti koevapauteen tai ehdonalaaiseen siirtymisen vaiheessa. Erityisenä punaisena lankana on ollut lapsen ja hänen oikeuksiensa näkyväksi tekeminen sekä lapsen osallisuuden tukeminen.

Rikosseuraamuslaitoksen lisäksi yhteistyökumppaneina ovat olleet Kriminaalihuollon tukisäätiö, Vankien Omaiset sekä Ensi- ja turvakotien liiton Hämeenlinnan, Lahden ja Kuopion yhdistykset. Alueellista kehittämistyötä ovat toteuttaneet monitoimijaiset kehittämisyöryhmät. Ryhmissä on tarkasteltu omia työtapoja siitä lähtökohdasta, miten ne vaikuttavat lapsen kokemukseen, arkeen ja turvallisuuteen. Vaikuttamis- ja koulutustyötä on tehty valtakunnallisesti. Lähtökohtana

Jokelan vankila, lavastettu kuva.

ovat olleet Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjaukset. Hanke on ollut mukana tänä vuonna päivitettyjen linjausten juurruttamistyössä pilottialueilla.

PERHEET MUKANA TYÖTÄ KEHITTÄMÄSSÄ

Perheiden kanssa asetetut tavoitteet ja tuen tarpeet

ovat liittyneet muun muassa vanhemmaksi tulemiseen tuomion aikana. Hanketyöllä on mahdollistettu isän tai äidin säännölliset tapaamiset ja suhteen luominen tai varhainen vuorovaikutus. Vanhemmat ovat tarvinneet myös tukea siihen, miten lapselle kerrotaan vankeusrangaistuksesta. Osa van-

hemmistä on tarvinnut tukea vanhemmuusidentiteetin vahvistamiseen ja toisissa perheissä lapset ovat olleet pääasiallisia asiakkaita. Muutama perhe on saanut riittävän avun yksittäisestä käynnistä tai puhelusta. Perhetyössä on huomioitu kaikki perheenjäsenet, suoraan tai välillisesti. Perheiden toiveita ja ideoita sekä perheenjäsenen vuorovaikutussuhteita on huomioitu yhteistä tekemistä tukien. Asiakasperheitä on pilottialueilla ollut mukana reilut 40.

Lapsille on ollut omien tapaamisten lisäksi tarjolla vertaisryhmä. Siitä on tulossa mallinnus vankien lasten vertaisryhmien ohjaamiseen. Asiakasperheille järjestettiin myös perheleiri yhteistyössä Vilppulan vankilan kanssa. Leirillä painotettiin lasten kanssa työskentelyä. Myös yhteistyökumppaneiden kanssa järjestetyt perhepäivät ovat olleet suosittuja.

Haasteelliset perhetilanteet ovat vaatineet verkostojen kokoamista, laajaa dialogia ja jaettua asiantuntijuutta. Kehittämisessä tärkeintä on ollut saattaa kokemusasiantuntijoiden, sekä lasten että aikuisten, ääni kuuluviin.

VANGIN PERHEEN POLKU -TYÖVÄLINE

Hankkeen kehittämistyön tuloksena on syntynyt Vangin perheen polku -työväline, jossa rikosseuraamusprosessi on jaettu viiteen vaiheeseen: rikos tapahtuu/siviili, tutkinta, rangaistuksen suorittaminen, vapautuminen ja uusi arki. Työväline sopii yksilö-, parija perhetapaamisiin sekä tiedonsiirtopalaveriin ja viranomaisyhteistyön kehittämiseen. Polkua on käytetty myös osana koevapauden valmisteluvaiheen lapsen

mielipiteen selvittämiprosessia. Lisäksi polun läpikäyminen ennen Lapset puheeksi -keskustelua on ollut hyvä ja yhteistyötä vahvistava aloitus vanhemmuustyöskentelylle. Työväline tuo esille niin lapsen kuin aikuisenkin osallisuuden sekä voimavarojen ja oman asiantuntijuuden vahvistumisen.

ASIAKASTYÖSSÄ OIVALLETTUA

Lapsille on harvoin tarjolla palveluita, joissa he saavat tietoa vankilan ja tuomioiden käytännöistä sekä voivat puhua tunteista, joita vanhemman tuomio herättää. Lasta kiinnostaa esimerkiksi, miten vanhemman valvottu koepaus tai rikostutkinta vaikuttaa hänen arkeensa ja yhteydenpitoon vanhempansa. Asiakkaat ovat antaneet palautetta, että riittävän pitkäkestoinen, tarpeenmukainen, joustava ja säännöllinen tuki saman työntekijän kanssa on keskeistä. Luottamuksen rakentumista ja perheen sitoutumista on lisännyt työntekijän riittävä osaaminen sekä lastensuojelusta että rikosseuraamusprosessista. Tärkeää on myös kartoittaa ja koota verkostot perheen asioiden hoitamiseksi yhteistyöneuvotteluun.

HANKETYÖN HELMIÄ

Hankkeessa on ollut olennaista tiivis yhteistyö monien yhteistyökumppaneiden kanssa, sekä alueellisten että valtakunnallisten. Koulutusten järjestäminen Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa on mahdollistanut osallistumisen ympäri maata videoyhteydellä. Oppilaitosyhteistyö on ollut vilkasta. Olemme yhdessä Kriminaalihuollon tukisäätiön kanssa

kouluttaneet Laurea-ammattikorkeakoulun rikosseuraamusalan sosionomiopiskelijoita. Hankkeeseen on tehty useita opinnäytetöitä, joita voidaan hyödyntää vankiperheiden kanssa tehtävässä työssä. Meidän on otettu mukaan Hämeenlinnan ja Keravan vankiloiden suunnitteluun ja asiakaslapset ovat saaneet esittää toiveitaan Hämeenlinnan vankilan tapaamistilaan. Helsingin vankilassa olemme olleet mukana suunnittelemassa isäsynnytsvalmennusta. Ryhmä pilotoidaan tänä syksyllä. Tuotamme vankiloille myös julisteen, jota voi käyttää apuna valmistellessa lasta vankilakoiran kohtaamiseen.

TULEVAISUUDEN POHDINTAA JA VISIOITA

Hankkeessa on pohdittu lapsi- ja perhetyön tulevaisuutta. Asiakastyö on osoittanut, että lapsi tarvitsee tukea läheisiltä, mutta myös vankilan portin molemmilta puolilta työskenteleviltä ammattilaisilta. Vankilassa oleva vanhempikin tarvitsee tukea ja kannustusta. Halu tulla paremmaksi isäksi tai äidiksi voi motivoida rikoksettomaan elämäntapaan. Isän tai äidin vapautuminen on suuri muutos ja vaikuttaa koko perheeseen. Silti vankien lapset ja puoliset jäävät usein vangin vapauden suunnittelussa vähälle huomiolle. Vuonna 2017 vain kymmenessä prosentissa rangaistusajan suunnitelmia oli maininta vanhemmuustyöskentelystä.

Jos ajatellaan, että vahvempi vanhemmuuden identiteetti voisi ehkäistä uusintarikollisuutta, työntekijän tulisi aktiivisemmin tarjota tätä mahdollisuutta. Häpeä ja syyllisyys voivat estää vangin aloitteellisuuden asiassa.

Lapsella on oikeus molempiin vanhempiinsa ja oikeus pitää yhteyttä myös siihen vanhempaan, joka ei ole huoltaja. Lapsi hyötyy myös siitä, jos vanhempi toteaa, ettei hänestä ole lähivanhemmaksi. Vanhemmuustyön suunnitelmallisuutta ja tulokellisuutta edistäisi erityinen vanhemmuustyön ohjelma.

Sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeenarviointi on vielä huonosti tunnettu. Tuen tarpeen kartoitus vangin perheen polulla erityisesti nivelvaiheissa olisi perheille suunnattua matalan kynnyksen tukea. Eri perheenjäsenien tuen tarpeet ilmenevät myös eri vaiheissa. Yhteistyö muurin yli helpottaa tiedon siirtoa ja työnjakoa ja koituu lapsen ja perheen parhaaksi. Lastensuojeluilmoituksen teko on myös tarvittaessa helpompaa.

Hankkeessa on koottu ja kehitetty hyviä käytäntöjä rikosseuraamusasiakkaan ja hänen perheensä kanssa työskenteleville. Hanke tuottaa Rikosseuraamusalan koulutuskeskukselle perhetyön täydennyskoulutuskokonaisuuden, jolloin jokainen rikosseuraamusalan ammattilainen voi päivittää osaamistaan mm. lapsiystävällisistä käytännöistä, lapsen kohtaamisesta ja oppia Vangin perheen polku -työvälineen käyttöä. ■

Artikkelin kirjoittajat työskentelevät Vanhempia vankilan portilla -hanketiimissä.

Luvattomiin poissaoloihin puuttuminen lapsen etu

Sijaishuoltopaikasta poistutaan luvatta vuosittain yli 3000 kertaa, tosin tarkkaa määrää ei tiedetä. Erityisen pitkät sekä toistuvat poissaolot erottuvat riskiryhmänä. Poissaoloissa näyttää tapahtuvan samankaltaista kasautumista kuin nuorisorikollisuudessa. Toistuvasti luvattomasti poistuvat lapset esimerkiksi ajautuvat muita herkemmin rikosten uhreiksi ja tekijöiksi.

Väitöskirjani käsittelee lasten luvattomia sijaishuoltopaikasta poissaoloa ja sijaishuoltopaikkaan palaamatta jäämistä eli lastensuojelutermein ”hatkaamista”. Kyseessä on vähän tutkittu mutta merkittävä lastensuojeluun liittyvä ilmiö, joka koskettaa vuositasolla 7–8 prosenttia kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista.

Tutkimuksessa luvattomia poissaoloa tarkastellaan oikeudellisenä ongelmana ja yhteiskunnallisena ilmiönä. Lisäksi tutkimuksessa esitetään kehittämisehdotuksia luvattomiin poissaoloihin puuttumiseksi. Tutkimustulokset osoittavat, että luvaton poissaolo itsessään sekä vallalla olevat toimintakäytännöt ovat vastoin lapsen etua ja sen ensisijaisuuden periaatetta.

Väitöstutkimuksen keskeisin uusi tieto on koottu tutkimuksen empiirisestä osuudesta, jossa keskityttiin kaikkiin poliisin tietoon tulleisiin luvattomiin poissaoloihin

vuosina 2013–2014. Nämä tiedot on haettu poliisiasiain tietojärjestelmästä (PATJA). Tutkimusta varten tehtiin myös otantatutkimus 200 luvattomasti poistuneen kaikkien lasten rikosepäilyistä, rikosten uhriksi joutumisesta sekä muista kirjauksista tietojärjestelmään samoina vuosina.

PUUTTUMISESSA ON HAASTEITA

Tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että luvattomia poissaoloa sijaishuoltopaikasta ei oteta vakavasti. Tämä tuli ilmi muun muassa poissaoloista tehdyistä kirjauksista ja kirjausten puutteista. Myös viranomaisten toimintakäytäntö eli virka-avun antaminen ja siihen liittyvä sääntelyn jäykkyys nähdään luvattomaan poissaoloon puuttumisen kannalta haasteellisenä.

Suomessa vallalla olevan käytännön mukaisesti sijaishuoltopaikkaan sijoitetun lapsen luvattomia poissaoloa käsitellään poliisin lastensuo-

jeluviranomaiselle antamana virka-apuna ja näin ollen asiasta kirjataan myös ilmoitus PATJAan virka-avun antamisesta. Virka-apua voi ahtaasti tulkiten pyytää vain toimivaltainen lastensuojeluviranomainen eli lapsen kotikunnan, kuntayhtymän tai sen sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijä. Virka-avun pyytämisen ulkopuolelle jäävät siis yksityiset sijaishuoltopaikat ja valtion koulukodit.

Virka-apukäytäntö johtuu Poliisihallituksen ohjeesta, jonka mukaisesti lapsen luvattomia poissaoloa, mikäli hänen ei epäillä olevan konkreettisesti vaarassa, on ensisijaisesti lastensuojelutehtävä ja poliisi antaa asiaan liittyen virka-apua. Ohjeessa ei anneta tulkintaohjeita konkreettiselle vaaralle. Käytännön poliisitoiminnassa konkreettisen vaaran arviointi kahden vuoden otannan perusteella juurikaan tehdä. Pitkiä, yli sadankaan päivän poissaoloja ei käsitellä kadonneena henkilönä, joka puolestaan on

poliisin ydintehtävä.

Poliisitoiminnallisesti luvaton poissaolo on siis toissijainen henkilön katoamiseen nähden eikä poliisi juuri etsi luvattomasti poissaolevia lapsia. Tutkimuksen valossa myös lastensuojeluviranomainen ja sijaishuoltopaikat ovat voimattomia poissaolojen pysäyttämiseksi. Näyttää siltä, että luvaton poissaolo ei kuulu kenenkään vastuulle. Samanaikaisesti kyse on yhteiskunnan heikoimmista, jotka yhteiskunta on ottanut huostaan ja samalla tehnyt lupauksen heidän suojelemisestaan.

Tutkimuksessa ehdotetaan virka-apukäytännön muuttamista kadonneen henkilön etsinnäksi, joka mahdollistaisi poliisille ilmoittamisen myös sijaishuoltopaikoille tai muulle lasta lähellä olevalle taholle.

YLI VIIKON POISSAULOJA KOLMASOSA

Lastensuojeluviranomaiselle annettavia virka-apuilmoituksia oli kirjattu 5009 kappaletta

vuosina 2013–2014. Tämä ei kuitenkaan ole luvattomien poissaolojen kokonaismäärä, sillä poliisi antaa virka-apua lastensuojeluviranomaiselle myös mm. kotikäyntien turvaamiseksi ja tietojen luovuttamistarkoituksessa. Noin kolme neljästä virka-apuilmoituksesta liittyi luvattomiin poissaoloihin. Kävi myös ilmi, että luvattomia poissaoloa koskevassa ilmoituksessa voi olla useampia saman henkilön perättäisiä poistumisia tai useampia samasta paikasta samanaikaisesti poistuneita lapsia. Tämän lisäksi Helsingin poliisilaitoksessa kirjattiin järjestämällisesti kaikki samana ajankohtana luvattomasti poissaolevat lapset samaan ilmoitukseen. Tällaiset kirjauksensa käyttänyt ovat ongelmallisia sekä tilastoinnin että yksilön tietosuojaan kannalta.

Lopputuloksena oli, että vuosina 2013–2014 poliisin lastensuojeluviranomaiselle antama virka-apu käsitti 6389 luvattomia poissaoloa. Kuitenkin 200 lapsen otantatutkimus osoitti, ettei tämäkään ole luvattomien poissaolojen kokonaismäärä. Otannan mukaan luvattomia poissaoloja oli kirjattu toistuvasti myös muuna kuin lastensuojeluviranomaiselle annettavana virka-apuna. Pelkästään vuosina 2013–2014 tällaisten kirjausvirheiden vuoksi noin 16 prosenttia poissaoloista jäi huomioimatta varsinaisessa tutkimuksessa. Koko elämän aikana lähes joka toisella lapsella vähintään yksi luvaton poissaolo oli kirjattu väärin poliisin rekistereihin. Todellisuudessa luvattomia poissaoloja on kahden vuoden ajanjaksolla ollut siis arviolta 7500.

Tutkimuksessa tarkastellaan myös luvattomien poissaolojen kestoja: 39 prosenttia poissaoloista päättyi samana

tai seuraavana päivänä. Puolet poissaoloista oli päättynyt kahden päivän kuluessa. Alle viikossa oli päättynyt 69 prosenttia poissaoloista. Loput 31 prosenttia (n=2004) kestivät vähintään viikon ja näistä muodostui PATJAn mukaan 81 399 poissaolovuorokautta. Kahden vuoden aikana vähintään kaksi viikkoa kestäneitä luvattomia poissaoloja oli 1262. Yli 100 vuorokautta kestäneitä poissaoloja oli 179.

Kirjauksiin liittyvät haasteet olivat yksi tutkimuksen keskeisiä havaintoja, ja ne ovat nähtävissä osana vähäntelevää suhtautumista ilmiöön.

LUVATTOMAAN POISSAOLON LIITTYVÄ RISKI

Virka-apukäytännön voi nähdä lapsen edun vastaisena toimintana, jossa poissaoloa ei oteta vakavasti. Kyse on pohjimmiltaan ilmiöön liittyvien riskien tunnistamisesta ja tunnustamisesta erityisesti poliisin puolelta. Vaihtoehtona virka-aputoiminnalle on kadonneen henkilön etsintä. Tällaista aktiivista etsintää tulisi Poliisihallituksen ohjeen mukaan suorittaa silloin, jos henkilön voidaan epäillä eksyneen, joutuneen rikoksen tai onnettomuuden uhriksi, tämän voidaan muuten epäillä olevan konkreettisesti vaarassa (esim. itsetuhoon käyttäytyminen, kylmä vuodenaika) tai kadonnutta ei ole kohtuullisessa ajassa muuten tavoitettu ("kohtuullinen aika" on tulkittava kulloisenkin tilanteen mukaan, eikä sitä voi ohjeella määrittellä).

Samanaikaisesti tutkimuksessa tuli ilmi, että luvattomiin poissaoloihin liittyy mm. lapsen lääkkeitä vaativia perussairauksia, lapsen kehityshäiriöitä, lapsen kielitaidottomuutta, lapsen taipumusta hakeutua itseään vanhempaan vastak-

kaisen sukupuolen seuraan, vaaraa lapsen uhriutumista, lapsen päihdeongelmia, lapsen itsetuhoisuutta ja lapsen väkivaltaisuutta sekä edellä todettuja kohtuullisen ja erittäin pitkiä poissaoloja.

Luvattomasti poissaolevat lapset ovat säännöllisesti osallisena rikoksissa. Keskimäärin luvattomasti poissaolevat lapset on ollut epäiltyinä 8,4 rikosilmoituksessa. Luvattoman poissaolon aikana rikosepäily oli kirjattu 32 prosentille lapsista. Sekä luvattoman poissaolon aikaista että sen ulkopuolista rikollisuutta kuvastaa niiden vakavuus. Molemmissa kategorioissa yksittäisen lapsen vakavin rikosepäily oli ryöstö tai törkeä ryöstö.

Luvattoman poissaolon aikana rikoksen uhriksi oli joutunut 10 prosenttia lapsista, ja kaikkiaan luvattomasti poissaolleista lapsista 31 prosenttia oli joutunut jonkun rikoksen uhriksi. Rikoksen uhriksi joutumisessa pahoinpitely- ja seksuaalirikokset olivat yleisimpiä rikoslajeja.

HUOMIO ENNALTAEHKÄISYYS JA JÄLKIPUUNTIIN

Luvaton poissaolo voi sen keston tai poissaolon tai poissaolijan erityispiirteiden vuoksi muodostaa vakavan riskin lapsen kehitykselle ja turvallisuudelle kasvuun. Tutkimuksessa luvattomat poissaolot on jaoteltu suomalaisten erityispiirteiden sekä kansainväliseen lähdemateriaaliin nojaten kolmeen luokkaan: lyhyisiin luvattomiin poissaoloihin, luvattoman poissaolon kautta itsenäistyviin lapsiin ja luvattomiin poissaolojen riskiryhmään.

Ensimmäisessä luokassa on kyse enemminkin teini-ikäisen kuuluvasta käyttäytymisestä, jossa lapsi on poissa lyhyen ajanjakson ja palaa omatoimisesti takaisin. Jos lasta ei olisi

otettu huostaan, ei vastaavasta poissaolosta olisi tehty ilmoitusta poliisille. Luvattoman poissaolon kautta itsenäistyvien lasten taas ei ole tarkoituskaan palata lastensuojelujärjestelmään, vaan heillä on toimiva verkosto, jonka kautta välttää viranomaisia ja kiinnijäämistä. Tähän luokkaan kuuluvat mm. luvattoman poissaolon aikana täysi-ikäiseksi tulevat lapset, joita on vuosittain muutamia kymmeniä. Riskiryhmään kuuluvat toistuvasti tai pitkään luvattomasti poissaolevat sekä nuoret, joilla on vaara rikoksen tai kaikenlaisen hyväksikäytön uhriksi ajautumiseen tai joilla on taipumus rikolliseen käyttäytymiseen.

Koska luokkien rajat eivät ole ehdottomia ja niiden välillä on liikkuvuutta, tulisi jokainen poissaolo ottaa vakavasti ja laatia aina riskiarviomake, joka toimisi etsinnän aikana myös tehtävälistanana.

Tutkimuksessa ehdotetaan myös jokaisen luvattoman poissaolon jälkipuutia lapsen kanssa hänen turvallisuutensa varmistamiseksi ja tulevien poissaolojen ennalta ehkäisemiseksi. Luvattomaan poissaoloon sisältyy aina vetovoimatekijöitä ja sijaishuoltopaikkaan voi liittyä samalla tavalla työntö- ja vetovoimatekijöitä, joita lapsen ympärillä olevat tahot eivät välttämättä tunnista. Muiltakin osin tutkimuksessa vedotaan poliisin, lastensuojeluviranomaisen ja sijaishuoltopaikan aktiivisempaan yhteistyöhön lapsen edun ensisijaisuuden varmistamiseksi. ■

Artikkeli perustuu kirjoittajan julkis-oikeuden väitöskirjaan "Sijaishuoltopaikasta luvatta poistuminen ja sinne palaamatta jääminen poliisin lastensuojeluviranomaiselle antaman virkaavun näkökulmasta". Tutkimus on luettavissa osoitteessa <https://osuva.uwasa.fi/handle/10024/8186>.

Palstaa pitää rikosentorjuntaneuvoston sihteeristö.

■ S A I J A S A M B O U

Rikoskierteen katkaisu vaatii tukea ja tietoa nuoren tarpeista

Rikoksia ja syrjäytymistä ehkäisevien palveluiden kehittämisen vaatimus tunnistettiin Sisäisen turvallisuuden strategiassa (SM 2017). Haikkolan ym. (2019) tuore tutkimus nuorten rikoksiin puuttumisen käytännöistä osoitti, että Suomessa systematisoidut mallit keskittyvät varhaiseen puuttumiseen ja ensikertalaisten puhuttamiseen. Rikosten uusijoiden ja vakavammin oireilevien nuorten rikosten uusimista ehkäiseviä ja päihteiden jättämistä tukevia menetelmiä ja palveluja ei ole kehitetty riittävästi. Rikosoikeuden ja lastensuojelun prosesseja ei myöskään soviteta yhteen nuoren edun mukaisesti ja nuoren palvelukokoukselta puuttuu selkeä vastuutaho.

ERITYISEN TUEN KOHDISTUTTAVA RIKOKSIA TOISTUVASTI TEKEVIIN

Vaikka nuorten tekemät rikokset ovat tällä vuosikymmenellä vähentyneet, osoittavat kyselyt, että huomattava osa nuorista syöllistyy elämänsä aikana johonkin kiellettyyn tai lainvastaiseen tekoon (Näsi 2016). Useimmille nuorille lainvastaiset teot ovat kuitenkin satunnaisia, ja ne tehdään esimerkiksi ajattelemattomuutta, näyttämisen paineesta tai jännityksen tavoittelemiseksi.

Nuorista vain harvat syöllistyyvät vakaviin rikoksiin, toistuvasti ja pitkäkestoisesti (Nuorten kokonaisrikollisuus 1996–2016; Näsi 2016). Kun lainvastaiset teot alkavat kasautua ja syrjäytymisen riski

kasvaa, taustalla on yleensä nuoren ongelmallinen elämäntilanne laajemmin. Riski kasvaa edelleen, kun nuori puuttuu koulusta ja kuvaan tulevat päihteet. Toistuva rikosten tekeminen on monella tavalla yhteydessä kasautuviin ongelmiin. Ristikari ym. (2016, 2018) osoittivat, että lastensuojelun toimenpiteenä kodin ulkopuolelle sijoitetut tai sijaishuollossa olleet nuoret ovat muita ryhmiä taipuvampia rikollisuuteen niin nuoruudessa kuin aikuisiällä.

Oikeusministeriön asettama työryhmä etsi uusia ratkaisuja ja ehdotti toimintamallia juuri niille nuorille, joille vakavat ja toistuvat rikokset kasautuvat. Ristikarin ym. (2018) tutkimuksen mukaan vuonna 1997 syntyneiden kohortissa 5,2 prosenttia tytöistä ja 19,5 prosenttia pojista oli saanut joko tuomion tai rangaistusmääräyksen 18 vuoden ikään eli vuoden 2015 loppuun mennessä. Tämän tutkimuksen pohjalta työryhmä arvioi rikoksilla oireilevia nuoria olevan noin 7000.

KOKONAIKVASTUU YHDELLE TYÖNTEKIJÄLLE JA PALVELUT YHDESTÄ YKSIKÖSTÄ

Työryhmä ehdotti kesäkuussa raportissaan (OM 2019) rikoksilla oireilevan nuoren tilanteeseen puuttumiseksi mallia, jonka tarkoitus on välttää päällekkäinen työ ja jättää ensikertaa rikoksia tehneiden nuorten kohtaaminen Ankkuri-mallille (SM 2019). Koska Haikkolan ym. (2019)

tutkimuksen mukaan nuorten palvelut ovat pirstaleisia ja puuttuminen kunnissa useiden ammattilaisten ja hallinnonalojen vastuulla, etsi työryhmä vastauksia myös tämän haasteen ratkaisemiseksi. Varsinkaan nuorelle itselle ei aina ollut selvää, keitä kaikki ympärillä pyörivät, nuorta ja perhettä eri tahoista auttamaan pyrkivät työntekijät ovat ja mikä on heidän roolinsa (OM 2015, Sambou 2015).

Toimintamalli tarttuu siis vain niiden nuorten tilanteeseen, joita on epäilty syölliseksi useampiin ja vakavampiin rikoksiin ja joiden tilanteesta nuoren kohdanneella viranomaisella tai muulla toimijalla on herännyt erityinen huoli päihteiden käytöstä tai muusta syrjäytymisen riskistä. Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15-vuotiaana, mutta rikoksilla oireilevat nuoret voivat olla myös alle 15-vuotiaita.

Ehdotetulla toimintamallilla tuetaan nuoria kohti rikoksetonta ja päihteetöntä elämää. Mallin etuna on, että nuori saa tuen ja palvelut yhdestä paikallisesta tai alueellisesta yksiköstä. Lisäksi nuoren tilanteen kokonaisvastuu kuuluu yhdelle rikoksilla oireilevan nuoren asioihin erikoistuneelle työntekijälle, jolla pitää olla osaamista rikosprosessin etenemisestä ja rikoksilla oireilevien nuorten erityisistä tarpeista. Vastuutyöntekijän täytyy hallita yhteistyö, verkostotyö ja ymmärtää jatkuvuuden tärkeys, koska hän kulkee nuoren rinnalla koko prosessin ajan, ja varmistaa nuorelle tarvittavat moniam-

Mitä varhaisemmassa vaiheessa nuori saa tukea rikos- ja päihdekierteen katkaisuun, sitä vähemmän syntyy inhimillisiä ja taloudellisia kustannuksia.

matilliset ja poikkihallinnolliset palvelut. Yksiköstä löytyvät ainakin rikosseuraamusalan, sosiaalityön, mielenterveys- ja päihdetyön osaaminen. Muut nuoren tilannetta tukevat palvelut on kytketty malliin, sillä tukea voidaan tarvita myös peruskoulun päättämiseen, koulunkäyntiin ja mahdollisen lastensuojelun jälkihuollon järjestämiseen. Myös järjestöjen tekemä tärkeä työ mahdollistetaan paikallisilla yhteistyösopimuksilla.

NUORELLE TARPEEN MUKAISET PALVELUT JA TUKEA MYÖS PERHEELLE

Ehdotetun toimintamallin lähtökohtana on nuoren tilanteen selvittäminen ja yksilöllisten tarpeiden tunnistaminen. Tilanteen arvioon ehdotetaan esimerkiksi BAROfi-menetelmää, sillä systemaattisen arvioinnin etuna on vähentää arviointiin liittyvää sattumanvaraisuutta. BAROfi-arviointi mahdollistaa sen, että kriteerit ovat dokumentoitavissa ja ehdotettu tuki pystytään perustelemaan nuorelle. Arviointityökalua kannattaisi hyödyntää jo ennen syyttäjältä tulee seuraamus selvityspyynnö, jotta arviointityömenetelmä palvelisi nuoren etua oikea-aikaisesti ja ennaltaehkäisevästi.

Toimintamallissa työntekijät käyttävät monipuolisia näyttöön perustuvia työmenetelmiä hyvän asiakassuhteen luomiseksi tavoitteena saada rikoksilla oireileva nuori vastaanottamaan tukea. Esimerkiksi päihteitä käyttävä tarvitsee erityistä motivointia ja tukea palveluihin sitoutumiseen. Työskentelyä tehdään nuorilähtöisesti, mutta tukea annetaan koko perheelle. Nuori voi saada myös tukihenkilön, joka toimii tukena tarvittaessa myös virka-ajan ulkopuolella. Hyvän luottamussuhteen nuoreen omaavan tukihenkilön tarve voi olla keskeinen nuoren rikoksettomaan ja päihdeettömään elämään tukemisen kannalta. Järjestön tukihenkilö saattoi hakea retkahtaneita nuoria kadulta takaisin kuntoutukseen (OM 2015, Sambou 2015). Tukihenkilö

voidaan järjestää yhteistyössä esimerkiksi järjestösektorin kanssa.

MALLIN JÄRJESTÄMINEN JA KUSTANNUSSÄÄSTÖT

Työryhmä ehdottaa järjestämisalakia, jossa säädettäisiin poikkihallinnollisen viranomaismallin toimivalta, yhteistyö ja velvollisuudet. Tiedonvaihtoa koskevia sääntelyjä on ehdotettu siksi, että tiedonvaihto voidaan varmistaa silloinkin, kun nuori ja hänen vanhempansa eivät olisi antaneet tähän lupaa. Toimeenpanoa johtaisi, ohjaisi ja kehittäisi sosiaalihuoltoon liittyvien asioiden osalta sosiaali- ja terveysministeriö, rikosseuraamukseen liittyvien asioiden osalta oikeusministeriö ja toimeenpanon osalta Rikosseuraamuslaitos. Opetus- ja kulttuuriministeriö olisi mukana koulutus- ja nuorisotyön palveluiden osalta. Toimintamallissa jokaisen viranomaisen työtä ohjaisi oman ammattikunnan taustalainsäädäntö ja eettiset ohjeet. Kokonaisvastuuta ja poikkihallinnollista yhteistyötä korostavan työotteiden implementoinnin varmistamiseksi tarvitaan koulutusta ja erityisosaamista nuorten rikosentekijöiden seuraamuksia ja tukemista tekevistä Rikosseuraamuslaitoksesta (päihde- ja elämänhallintaohjelmat ja motivoivat haastattelut).

Jatkon valmistelussa tulisi huomioida myös lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän ehdotukset, koska syrjäytymisen vähentäminen edellyttää uudenlaista eri sektoreiden kokonaisvaltaista ja koordinoitua yhteistyötä eri hallinnonalojen irrallisten palvelujen sijaan. Myös jälkihuollon asiakkaille on suunniteltu tavoitteellista ja räätälöityä nuorten aikuistumisen ja itsenäistymisen tukea. Mallia ehdotetaan kokeiltavaksi aluksi vähintään kolmella paikkakunnalla tai alueella, jolloin toteutusta ja vaikutuksia arvioidaisiin tutkimuksella. Työryhmä arvioi toimintamallin tuovan selviä säästöjä rikosoikeusjärjestelmälle ja yhteiskunnalle vähentämällä nuorten syrjäytymistä.

JATKOKEHITTÄMISEEN LÖYTYY HALUA

Oikeusministeriö lähetti kehittämistyöryhmän ehdotuksen lausuntokierroksele. Lausuntoja saatiin yli 30 ja alustava tarkastelu osoittaa, että periaatteita kokonaisvaltaisesta nuoren ja perheen auttamiseen tähtäävästä, yhdessä yksikössä toimivasta mallista pidettiin kannatettavina. Lähes kaikki lausunnon antaneet tahot olivat kiinnostuneita osallistumaan oman roolinsa puitteissa jatkokehittämiseen ja myös halukkaita kokeilupaikkakuntia ilmoittautui. Useilla oli kiinnostusta osallistua myös oman osaamisensa jakamiseen, yhteiskehittämiseen ja seurannan suunnitteluun. Kaikki lausuneet tahot pitivät tärkeänä sitä, että toimintamallilla tavoitellaan myös alle rikosoikeudellisen vastuukärrajan olevia eli alle 15-vuotiaita nuoria. Myöskään ohjautumista malliin ei pitäisi rajoittaa, vaan sen tulisi tapahtua monikanavaisesti, sieltä käsin missä nuoren tilanne havaitaan.

Myös Rinteen hallitus on nostanut esille rikosten uusimisen ehkäisemisen. Hallitusohjelmasta ilmenee, että jo poliisin, syyttäjän ja tuomioistuinten tulisi ohjata kohtaamansa henkilöt tarvitsemiensa palveluiden piiriin, kuten taloustai velkaneuvontaan, päihdehuoltoon tai väkivallan katkaisuohjelmiin. Myös vanhila- tai yhdyskuntaseuraamusrankautuksen saanut henkilö tulee ohjata sosiaali- ja terveyspalveluihin ja rikollisuutta ehkäiseviin kuntoutusohjelmiin.

Lokakuussa julkaistavassa lausuntoyhteenvedossa tuodaan esille tarkemmat ideat ja jatkokehittämisen tarpeet liittyen nuorten rikoksilla oirehtivien toimintamallin järjestämiseen, sen edellyttämään tietojen jakamiseen ja yhteistyön varmistamiseen. Mitä varhaisemmassa vaiheessa nuori saa tukea rikos- ja päihdekierteen katkaisuun, sitä vähemmän syntyy inhimillisiä ja taloudellisia kustannuksia. ■

Lähteet verkkoversiossa haaste.om.fi.

Palstalle ajankohtaisista tutkimusaiheista kirjoittavat Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin tutkijat.

■ T I I N A M A L I N

Uusien medioiden seuraaminen yhteydessä rikoskäsitelyyn

Rikosuutisten seuraaminen sosiaalisesta mediasta ja vastamedioista lisää rikospelon kokemisen riskiä. Lisäksi uusien medioiden seuraajat kokevat herkemmin väkivallan määrän olevan kasvussa verrattuna perinteisen median käyttäjiin.

Sosiologiset ja kriminologiset aikakausiteoriat ovat jo useiden vuosikymmenten ajan kuvanneet kulttuurin tuottamien riskikäsitelysten yleistymistä. Kriminologinen tarkastelu painottuu rikoskäsitelyyn. Niitä on tärkeää tutkia, sillä ne vaikuttavat ihmisten henkilökohtaiseen hyvinvointiin, rikoksista annettaviin tuomioihin ja jopa rikollisuuden määriin. Kriminologisessa tutkimuksessa mediaseurannan ja rikoskäsitelysten välisiä suhteita on tutkittu varsin paljon ja niiden välillä on myös todettu olevan yhteyksiä.

Mediakenttä on kuitenkin varsin lyhyessä ajassa kokenut suuria murroksia internetin ja sosiaalisen median myötä. Verkkolähteistä on mahdollista hankkia entistä laajemmin tietoa, kun taas samanaikaisesti verkon yhteisöt luovat riskin tietolähteiden yksipuolistumisesta. Uusia rikostiedon lähteitä ei ole vielä kattavasti tarkasteltu osana ilmiötä, sillä esimerkiksi sosiaalisen median yhteyttä

rikoskäsitelyyn on tutkittu pitkälti vain nuoriin käyttäjiin keskittyvällä tutkimuksella. Tässä artikkelissa tarkasteltavan maisterintutkielman tavoitteena oli selvittää, onko rikosuutisoinnin seuraaminen eri lähteistä yhteydessä rikoskäsitelyyn.

Kattavan aineiston ilmiön tarkasteluun tarjoo Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin keräämä Kansallinen rikosuutitutkimus (KRT), joka on kansallisesti edustava otos suomalaisesta 15–74-vuotiaasta väestöstä. Aineistona käytetyssä vuoden 2017 kyselyssä oli mukana kysymyspatteristo, jossa mediaseuranta eriteltiin kahteenkymmeneen erityyppiseen lähteeseen. Analyysissa tarkasteltiin neljää eri ryhmää: 1) rikosuutisia seuraamattomia, 2) rikosuutisia perinteisestä mediasta seuraavia sekä rikosuutisia uusista medioista eli 3) sosiaalisesta mediasta ja 4) vastamedioista (MV-lehti ja Hommaforum) seuraavia. Ryhmät ovat osin päällekkäisiä niin, että

suurin osa sosiaalista mediaa seuraavista seuraa myös perinteisiä medioita ja suurin osa vastamedioita seuraavista seuraa myös perinteisiä ja sosiaalisia medioita.

TARKASTELUSSA RIKOSKÄSITELYN ERI ULOTTUVUUDET

Rikoskäsitelyt jaettiin kolmeen ulottuvuuteen, jotka kuvaavat väkivallan kokemusta emotionaalisesti, kognitiivisesti ja toleranssiperusteisesti. Emotionaalinen käsitys pohjaa väkivallan pelkoon, kognitiivinen perustaa todellisten väkivallan riskien arviointiin ja toleranssiperusteinen liittyy väkivallan tulkintakehykseen.

Nämä ulottuvuudet ovat oletettavasti yhteydessä toisiinsa. Niille, jotka kokevat rikollisuuden määrän olevan kasvussa, rikollisuus saattaa myös näyttäytyä uhkaavampana kuin muille. Toisaalta myös rikospelkojen on todettu ennustavan rikoskäsitelyä. Jos taas henkilö määrittää tekoja herkästi väkivallaksi, hän oletettavasti kokee rikollisuuden määrätkin suu-

remmiksi. Tarkastelu ei kuitenkaan kohdistunut näiden ulottuvuuksien keskinäisiin suhteisiin, vaan koostui kolmesta regressioanalyysistä, joissa tarkasteltiin erikseen ulottuvuuksien suhteita mediaseurantaan ja muihin taustamuuttujiin.

Pelkomuuttuja syntyi katuväkivallan pelkoa mittaavasta kysymyksestä. Toinen vastemuuttuja kuvaa käsityksiä väkivallan lisääntymisestä Suomessa kansallisella tasolla. Peräti 70 prosenttia suomalaisista koki väkivallan lisääntyneen viime vuosina ylipäättään. Muuttuja muodostettiin kaksiluokkaiseksi niin, että väkivallan voimakasta lisääntymistä kokeneet (20 % vastaajista) saivat arvon yksi ja ne joiden mukaan väkivalta on lisääntynyt jonkin verran, pysynyt ennallaan tai vähentynyt saivat arvon nolla. Kolmas, toleranssiperusteinen, vastemuuttuja pohjasi kriminologiseen herkistymisteoriaan, jonka mukaan ihmisten herkkyys tulkita tekoja väkivallaksi on kasvanut. Muuttuja luotiin faktorianalyysillä KRT:n väkivallan tulkin-taan mittaavasta kysymyspatteristosta.

ANALYYSIN TULOKSET

Logistinen regressioanalyysi osoitti mediaseurannan olevan yhteydessä kahteen ensimmäiseen vastemuuttujaan: rikospelkoihin ja käsityksiin väkivallan voimakkaasta lisääntymisestä. Uusien medioiden seuraamisen havaittiin olevan perinteisen median seuraamista vahvemmin yhteydessä näihin, voimakas riski molempiin oli vastamedioita seuraavilla. Heillä riski rikospelkoihin oli 2,5-kertainen ja käsityksiin väkivallan lisääntymisestä yli 4,7-kertainen rikosmediaa seuraamattomiin nähden. Sosiaalista mediaa seuraavilla vastaavat riskit olivat 1,8- ja 2-kertaiset. Herkkyys tulkita tapahtumia väkivallaksi ei sen sijaan ollut tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä mediaseurantaan.

Analyysissä vakioitiin myös useita taustamuuttujia mediaseurannan ja rikoskäsitysten välisten yhteyksien säilyes-

sä voimakkaana. Tilastollisesti merkitseviksi riskitekijöiksi peloille osoittautuivat kiinnostuneisuus rikosuutisointiin, toimeentulon haasteet, aiemmat väkivallan uhrikokemukset, naissukupuoli, nuori ikä ja korkea koulutus. Käsitykset väkivallan lisääntymisestä olivat yhteydessä kiinnostuneisuuteen rikosuutisoinnista, toimeentulon haasteisiin, aiempiin väkivallan uhrikokemuksiin, naissukupuoleen, korkeaan ikään ja matalaan koulutukseen. Riskitekijöiksi herkkyydelle määritellä tekoja väkivallaksi osoittautuivat toimeentulon haasteet, naissukupuoli, korkea ikä ja korkea koulutus.

RIKOSUUTISOINNIN ROOLIT JA PÄÄMÄÄRÄT

Käytetty analyysi ei kommentoi mediaseurannan ja rikoskäsitysten välisten suhteiden kausalisuutta. Tulokset kuitenkin osoittavat yhteyden mediaseurannan sekä rikospelkojen ja käsitysten rikollisuuden lisääntymisestä välillä, sekä riskin näihin kasvavan systemaattisesti erilaatuisten seurattujen medialähteiden lisääntyessä. On siis aiheellista keskustella median roolista rikollisuuden raportoinnissa: Voiko vastuuta totuudenmukaisesta rikosuutisoinnista jakaa? Onko se ylipäättään mahdollista, jos eri tahot pyrkivät viestinnällään erilaisiin lopputulemiin?

Toimittajia kritisoidaan usein uutisoinnin sensaatiohakuisuudesta, mikä saattaa ilmetä esimerkiksi klikkiotsikoinnin harhaanjohtavuutena. Toimittajatkaan eivät voi yksin vaikuttaa rikollisuuden medianäkyvyyteen. Tekijöitä on enemmänkin, kuten sosiaalisen median toiminta algoritmien kautta, verkkouutisissa luetut kommentit tai jopa täysin valheelliset uutiset. Myös tutkimusta tekeville instituutioille voisi antaa enemmän vastuuta tiedon levittämiseen esimerkiksi juuri sosiaalisen median kanavissa.

Lisäksi on huomioitava yksilön oma vastuu. Vaikka internet on pistaloittanut

mediakenttää, se mahdollistaa myös tiedon paremman saatavuuden. Tähän sisältyy haaste totuudenmukaisen informaation löytämisestä ja tunnistamisesta. Kuitenkin on huomattava, että vaikka korkea koulutus pienensi riskiä kokea rikollisuuden lisääntyneen, se lisäsi riskiä kokea rikospelkoja. Kyky etsiä totuudenmukaista informaatiota ei siis välttämättä suojaa peloilta, mikä kuvaa sekä pelkojen tunneperustaisuutta että niiden ehkäisyn haasteellisuutta.

LOPUKSI

Sosiaalisen median ja vastamedioiden sisältämät valeutiset ovat olleet keskeisessä roolissa viime vuosina esimerkiksi Donald Trumpin nousun Yhdysvaltojen presidentiksi ja Ison-Britannian Brexit-kansanäänestyksen yhteydessä. Viime kevään eurovaalien aikana Euroopan unionissa panostettiin valeutisten ja valheellisen vaalivaikuttamisen torjumiin ennennäkemättömällä kampanjalla. Myös tutkimuksessa tarkastellut suomalaiset vastamediat MV-lehti ja Hommaforum kytkeytyvät vahvasti politiikkaan ja niissä jaetulla maahanmuutovastaisella sisällöllä voidaan nähdä selkeitä poliittisia tavoitteita.

Edeltävät esimerkit osoittavat uusien medioiden tutkimuksen tarpeen luultavasti vain kasvavan lähitulevaisuudessa. Toistaiseksi valeutisista ja mielipidevaikuttamisesta keskusteltaessa painopiste on ollut politiikassa, ja poliittiset päämäärät lienevätkin keskeisiä tekijöitä niiden takana. Tämän tutkimuksen valossa uusien medioiden käyttö on kuitenkin yhteydessä myös rikoskäsityksiin. Aiheeseen onkin tärkeää perehtyä lisää kriminologisistakin näkökulmista. ■

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston kriminologian opintosuunnan ensimmäisen opiskelijakohortin opiskelija. Artikkelin pohjautuu hänen keväällä valmistuneeseen maisterintutkielmaansa. Tutkielma on luettavissa verkossa osoitteessa <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/302325>

Vankiloiden yliasutus ongelmana Euroopassa

Euroopan neuvosto (EN) järjesti yhteistyössä EU:n komission kanssa vankilayliasutusta koskevan konferenssin huhtikuussa Strasbourgissa. Konferenssissa etsittiin ratkaisuja vankilayliasutukseen ja heikkoihin vankilaoloihin Euroopassa, ja kohderyhmänä olivat tuomarit, syyttäjät ja lainvalmistelijat. Suomi oli tiiviisti mukana konferenssin järjestelyissä, koska oli tuolloin EN:n ministerikomitean puheenjohtajamaa.

Vankilayliasutusta on ainakin kolmanneksessa Euroopan neuvoston jäsenvaltioista ja sitä voidaan tarkastella niin ihmisoikeuksien kuin eurooppalaisen rikosoikeudellisen yhteistyön näkökulmasta.

Euroopan neuvoston varapääsihteerin **Gabriella Battaini-Dragoni** totesi, että vaikka vankilayliasutus on suurelle yleisölle näkymätön ongelma, sen käytännön vaikutukset vangeille ovat varsin kouriintuntuvia. Vangeilla on vähemmän tilaa ja yksityisyyttä kuin mitä kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet edellyttävät, ja hygieniolot heikkenevät yliasutuissa vankiloissa. Muita seurauksia ovat heikentynyt turvallisuus ja järjestys, kasvavat itsemurhatilastot ja vankien tai vankien ja vankilohenkilökunnan välinen väkivalta.

Euroopan kidutuksen vastaisen komitean presidentti **Mykola Gnatovskyy** lähestyi teemaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen vastaisen kidutuksen, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun näkökulmasta. Komitea edellyttää, että yksilöllisessä asuvalla vangilla on oltava vähintään kuusi neliometriä tilaa ja jaetussa sellissä asuvalla vähintään neljä neliometriä. Useat EN:n jäsenvaltiot ovatkin muuttaneet lainsäädäntöään vastaamaan näitä vaatimuksia. Samalla on havaittavissa päinvastaistakin kehitystä, sillä sellit ovat joskus vain neliometrinen kokoisia. Tilanahtaus johtaa ihmisoikeusloukkausten lisäksi muun muassa vanki-

en väliseen väkivaltaan. Myös rikosoikeusjärjestelmän kehitys on keskeisessä asemassa, sillä ankarimmista seuraamuksista seuraavat pidemmät vankeusajat täyttävät vankiloita. Vankilayliasutus on myös eräissä maissa johtanut tilapäisten ratkaisujen etsimiseen, joissa ihmisoikeudet ovat ohitettu ainakin tilapäisesti.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuintuomari **Síofra O'Leary** kertoi, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaissut jo 1 300 vankilaoloihin liittyvää tapausta, jotka liittyivät kidutuksen vastaiseen kieltoon, ja juttujonossa on edelleen jopa 12 000 tapausta. Ihmisoikeustuomioistuin on useassa ns. pilotituomioissa määrittänyt vankila- ja tutkintavankilaolojen hyväksyttävyyttä suhteessa ihmisoikeussopimuksen vaatimuksiin. Päämääränä on, että nämä ratkaisut antavat tulkinta-apua myös uusissa tapauksissa. Ihmisoikeustuomioistuimen haasteena on kuitenkin, ettei sen tehtävä rajoitu vain esimerkiksi sellien kokoon, vaan sen on otettava huomioon kaikki osatekijät, jotka voivat vaikuttaa ihmisoikeusloukkauksiin. Siedettävien sellien lisäksi vangeille on turvattava esimerkiksi riittävästi sellin ulkopuolista aikaa ja taroituksenmukaista toimintaa.

Euroopan komission oikeus- ja kulluttaja-asioiden pääosaston pääjohtaja **Tiina Astola** totesi vankilayliasutuksen ja heikkojen vankilaolojen olevan ongelma myös EU:n valmisteleminen rikosoikeudellista yhteistyön instrumenttien, eurooppalainen pidätysmääräyksen ja EU:n vankien siirtoa puitepäätöksen, käytännön toimintaedellytysten kannalta. Yhteistyön lähtökohtana on vastavuoroinen tunnustaminen, joka edellyttää luottamusta toisen jäsenvaltioon ja sen oloihin. Yliasutetut vankilat kuitenkin johtavat pitkiin odotusajoihin ennen kuin epäilty tai tuomittu voidaan siirtää

toiseen jäsenvaltioon ja vankilaolot vaihtelevat suuresti EU:ssa ja jopa jäsenvaltioiden sisällä. EU:n tuomioistuin onkin todennut, etteivät tuomarit automaattisesti voi luottaa toisen EU-maan vankilaoloihin. Astola piti ongelmallisena, että tuomarit joutuvat arviomaan sitä, voivatko he soveltaa EU:n lainsäädäntöä vai voisiko epäillyn luovuttaminen toiseen EU-maahan johtaa kidutukseen tai epäinhimilliseen kohteluun. Hän kiinnitti myös huomiota vankeuden vaihtoehtojen merkitykseen. EU:n jäsenvaltiot ovat sitoutuneet hyväksymään vaihtoehtoja vankeudelle, mutta käytäntö vaihtelee.

Suomalaisista alustajista professori **Tapio Lappi-Seppälä** esitteli vankilukujen kehitystä Pohjoismaissa ja kertoi, miten lukuja on tietoisilla päätöksillä saatu vähennettyä. Yhdyskuntaseuraamusten lisääminen on ollut merkittävä tekijä vankiluvun hallinnassa. Yhdistelmäyksikön johtaja **Kaisa Tammi-Moilanen** kertoi valvotusta koevapaudesta onnistuneena vankeusaikaa lyhentävänä ja ehdonalaisista vapauttamista tukevana mahdollisuutena.

Konferenssin esitelmät herättivät runsaasti keskustelua. Tärkeä johtopäätös oli, että vankilayliasutus on kaikkien rikosoikeusketjuun osallistuvien yhteinen asia. Syyttäjillä ja tuomareilla on oltava riittävästi tietoa eri rangaistusten vaikutuksista tuomitsemisvaiheen jälkeen, jotta näitä voidaan harkita ajoissa. Syyttäjien, tuomareiden, rikosseuraamusviranomaisten ja lainvalmistelijoiden välinen vuoropuhelu käytännön ongelmista on myös tärkeä, jotta valmistelijat voivat viestiä niistä poliittisille päätöksentekijöille.

Suomi jatkaa konferenssin teemaa EU-puheenjohtajakaudellaan syksyllä 2019 pitämällä yllä keskustelua vankeudelle vaihtoehtojen seuraamusten tärkeydestä.

Hämeenlinnan naisvankilan rakentaminen etenee

Hämeenlinnassa muurattiin elokuussa uuden satapaikkaisen naisille tarkoitetun vankilan peruskivi. Vuoden 2020 syksyllä valmistuva vankilaympäristö on ensimmäinen uuden vankilakonseptin mukaisesti toteutettava kohde ja kansainvälisesti ainutlaatuinen hanke. Tavoitteena on, että vapautuessaan vangeilla on paremmat edellytykset rikoksettomaan elämään.

Hämeenlinnan uusi vankilaympäristö toteutetaan uudella vankilakonseptilla. Sen ovat kehittäneet yhteistyössä Rikosseuraamuslaitos ja Senaatti-kiinteistöjen asiantuntijaverkosto. Työhön ovat osallistuneet muun muassa vankilan henkilöstö, vangit ja eri alojen asiantuntijat. Suunnittelun pohjana on myös hyödynnetty laajasti tutkimustietoa ja sekä

kokemuksia Pohjoismaiden ja Keski-Euroopan parhaista käytännöistä. Konseptin pohjalta tavoitteena on rakentaa maailman edistynein vankila.

Uuden vankilaympäristön tavoitteena on vähentää uusintarikollisuutta. Toiminnalla ja tilaratkaisuilla tähdätään vankien rikoksettomaan elämään: vangit vapautuvat mahdollisimman hyväkuntoisina ja heillä on taitoja ja kykyä sopeutua ja löytää paikkansa yhteiskunnasta. Vankeusaika mahdollistaa myös digitaalisen yhteiskunnan kehityksessä mukana pysymisen. Sellit ovat digiselle eli niissä on sellipäätteet, joita kehitetään parhaillaan Älykäs vankila -hankkeessa.

– Tavoitteena on toimia rikoksettoman elämän oppimisympäristönä, jossa valmennetaan vankien valmiuksia toimia

vastuullisina ja yhteiskuntaan osallisina kansalaisina. Samalla voimme suunnata henkilökunnan toiminnan painopistettä enemmän kuntouttavaan vuorovaikutukseen. Digisellit tukevat myös vankien digitaalisia taitoja rangaistusaikana. Kaikessa suunnittelussa on otettu huomioon naisten erityistarpeet, toteaa Hämeenlinnan vankilan johtaja **Tuomo Kärjenmäki**.

Vankila rakennetaan vanhan, nykyisin tyhjiään olevan vankilarakennuksen läheisyyteen samalle tontille. Vankilaympäristöön toteutetaan uuden vankilarakennuksen lisäksi kattavat ulkoilualueet, joissa on muun muassa luontopolku ja hyvät mahdollisuudet ulkoiluun, liikuntaan ja esimerkiksi kaupunkiviljelyyn.

Tuoreet raportit kartoittavat korruption torjunnan keinoja

Korruption torjumiseksi on julkaistu kaksi raporttia, joiden tarkoituksena on tehostaa korruption ennaltaehkäisyä, tunnistamista ja paljastamista. Raportit ovat osa vuosille 2016–2020 laadittua harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimenpideohjelmaa.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston julkaisema raportti kokoaa keinoja, joilla voidaan ehkäistä korruptiota julkisissa hankinnoissa. Julkisten hankintojen yhteenlaskettu arvo on viime vuosina ollut vähintään 30–35 miljardia euroa vuodessa. Hankintojen osuus Suomen bruttokansantuotteesta on noin viidennes, joten niiden taloudelliset vaikutukset ovat merkittäviä.

Korruption ehkäisy keinoiksi raportti nostaa hankintaosaamisen vahvistamisen, kuntien sisäisen valvonnan

kehittämisen, korruption torjunnan ottamisen osaksi sisäistä valvontaa, julkisen toiminnan yhtiöittämiseen liittyvien riskien tiedostamisen ja avoimuuden lisäämisen, julkisten hankintojen tarjoustietojen saatavuuden ja analysoinnin kehittämisen, rikosrekisteriotteiden tarkistamisprosessin tehostamisen sekä velvoitteidenhoitoselvitysten käyttömahdollisuuksien parantamisen. Raportin mukaan keskeistä on parantaa harmaan talouden riskien tuntemusta, hankintaosaamista ja julkisen rahankäytön valvontaa ja avoimuutta.

Toinen, Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisema raportti tarjoaa rikosprosessiketjussa toimiville viranomaisille konkreettisia ohjeita ja keinoja korruption tunnistamiseksi ja korruptiorikosten paljastamiseksi. Raportin mukaan kaikille ri-

kosprosessiketjussa toimiville viranomaisille tulee järjestää koulutusta aiheesta. Myös esitutkinta- ja viranomaisyhteistyötä tulee lisätä. Lisäksi tuodaan esille, että korruptioepäilystä ilmoittavan henkilön suoja tulisi olla nykyistä selkeämpi ja että ilmoituskanavia tulee kehittää.

Opas korruption ennaltaehkäisyyn, tunnistamiseen ja paljastamisen tehostamiseen, www.vksv.fi.

Harmaa talous ja hankinnat, www.kkv.fi.

Koulukiusaaminen vähentynyt pitkällä aikajänteellä

Kouluterveyskyselyn 2019 mukaan koulukiusatuksi tulemisessa ei ole merkittävää muutosta vuoteen 2017 verrattuna, mutta kymmenessä vuodessa kiusaaminen on vähentynyt etenkin perusopetuksen 8. ja 9. luokilla. Koulukiusatuksi vähintään kerran viikossa kertoo joutuneensa seitsemän prosenttia perusopetuksen 4. ja 5. luokan oppilaista, kuusi prosenttia perusopetuksen 8. ja 9. luokan oppilaista, prosentti lukiolaisista sekä neljä prosenttia ammattiin opiskelevista.

Kouluterveyskyselyssä selvitettiin myös aiempaa laajemmin häirinnän ja väkivallan kokemuksia. Pojilla on tyttöjä enemmän fyysisen uhan kokemuksia, tytöt kokevat poikia yleisemmin seksuaalista häirintää ja väkivaltaa sekä henkistä

tai fyysistä väkivaltaa perheessä.

Tytöt kertovat poikia yleisemmin kokemastaan väkivallasta aikuiselle. Pojat kokevat saavansa tyttöjä useammin apua ja tukea väkivallan kokemuksiin koulun aikuisilta ja palveluista koulun ulkopuolelta.

Nuorten humalahakuinen juominen on vähentynyt viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana etenkin ammattiin opiskelevilla nuorilla. 27 prosenttia ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista, 18 prosenttia lukiolaisista ja 10 prosenttia peruskoulun 8.- ja 9.-luokkalaisista juo itsensä tosi humalaan vähintään kerran kuukaudessa, pojat yleisemmin kuin tytöt. Raittiiden osuus on säilynyt samalla tasolla vuoteen 2017 verrattuna.

Kokonaisuudessaan tuoreen Koulu-

terveyskyselyn tulosten perusviesti on, että suurin osa tutkimukseen vastanneista lapsista ja nuorista voi hyvin ja viihtyy koulussa. Lapset ja nuoret kokevat pääosin olevansa tyytyväisiä elämäänsä ja yhä useammalla on hyvä keskusteluyhteys vanhempiensa kanssa.

Tiedot perustuvat keväällä 2019 toteutettuun Kouluterveyskyselyyn, johon vastasi yhteensä yli 260 000 perusopetuksen 4. ja 5. luokkaa käyvää lasta, perusopetuksen 8. ja 9. luokkaa käyvää nuorta sekä lukiossa ja ammatillisissa oppilaitoksissa 1. ja 2. vuotta opiskelevaa nuorta.

Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019. Tilastoraportti 33/2019, THL.

Euroopan neuvosto tarkasteli perheväkivallan torjuntaa

Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä (GREVIO) julkaisi syyskuussa ensimmäisen Suomea koskevan raporttinsa. Asiantuntijaryhmä arvioi naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (Istanbulin sopimus) täytäntöönpanoa Suomessa. Grevio teki maavierailun Suomeen syksyllä 2018.

Grevio antaa Suomelle tunnustusta monista jo tehdyistä ja meneillään olevista toimenpiteistä. Asiantuntijaryhmä pitää Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelman (2018–2021) hyväksymistä osoituksena poliittisesta tahdosta sopimuksen täytäntöön panemiseksi. Grevio nostaa esille myös naisiin koh-

distuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunnan (NAPE) asettamisen sekä maksuttoman puhelinalvelun, Nollalinjan perustamisen. Se pitää terveltulleena myös uhreille annettavien palvelujen lisäämisessä tapahtunutta edistystä ja huomioi myönteisenä kehityksenä muassa seksuaalirikoslainsäädännön uudistuksen.

Grevio nostaa samalla esille useita asioita, jotka edellyttävät parannusta. Tällaisia ovat erityisesti ammattilaisten kouluttamiseen liittyvät seikat. Kouluttamiskysymykset liittyvät Grevion mukaan vaikeuksiin reagoida riittävästi kaikkiin naisiin kohdistuvan väkivallan muotoihin sekä lähestymiskiellon määräämiseen. Tarkastusryhmä kiinnittää erityistä huomiota myös lasten asemaan sekä oles-

keluluvan myöntämiseen liittyviin kysymyksiin. Muina keskeisinä parannusta edellyttävinä seikkoina se mainitsee sukupuolittuneen näkökulman vahvistamisen, syrjinnänkiellon noudattamisen ja uhrikeskeisen näkökulman yleissopimuksen täytäntöönpanossa. Grevio myös katsoo, että Suomessa on tarve varmistaa riittävät resurssit naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiselle työlle ja tukea järjestöjä työssään sekä ryhtyä toimenpiteisiin muun muassa tiedon keräämiseksi ja uhrien tukemisen varmistamiseksi.

Sosiaalisen median rooli vihapuheen torjunnassa

Sosiaalinen media on mullistanut tavat, joilla muodostamme kuvan yhteiskunnan tilasta. Ennen vanhaan valitsimme muutaman mieluisan median, ja seurasimme niiden tuottamia uutisia. Nyt sosiaalinen media on tullut meidän ja uutislähteiden väliin ja valinnanvapaus on siirtymässä meiltä alustojen algoritmeille. Altistumme yhä enemmän epäluotettaville lähteille ja valinnanmanipulaatioille, mikä jättää pelikentän avoimeksi vihapuheelle ja tarkoituksenhakuiselle valeuutisoinnille.

Ihmiset saattoivat ennen elää paljon vahvemmassa kuplassa kuin nykyään. Kodin ainoa sanomalehti saattoi olla vahvasti poliittisesti väritynyt ja televisiosta tuli vain yksi virallinen uutislähetys. Nämä vanhan ajan kuplat sijoituivat yhteiskunnan hyväksytyjen raamien sisällä. Vastuullinen päätoimittaja vastasi jokaisen kuplan sisällöstä, eikä niissä esiintynyt vihapuhetta tai valeuutisoitointia, ainakaan siinä muodossa kuin nykyään ne tunneimme.

Nykyajan sosiaalinen media toimii eri tavalla. Päätoimittajan rooli on siirtynyt algoritmeille, joiden tehtävä on tarjota jokaiselle käyttäjälle juuri häntä kiinnostavaa sisältöä. Algoritmit eivät ymmärrä sisällön yhteiskunnallista merkitystä, eivätkä välitä siitä. Kuplia voi syntyä minkä tahansa käyttäjiä kiinnostavan aiheen ympärille, olipa se ”sisäsiisti” tai ei. Sosiaalinen media on siis oivallinen ympäristö vihapuheen ja valeuutisten levitykseen.

Yhteiskunnan paine sosiaalisen median yhtiöitä vastaan kovenee koko ajan. Monessa maassa viranomaiset painostavat niitä rajoittamaan vihapuheen ja valeuutisten levittämistä. Yhtiöt vastaavat ilmi-antojärjestelmillä ja tekoälyyn perustavalla analyysillä. Askel on oikeaan suun-

taan, vaikka ratkaisu tuo muita ongelmia.

Sosiaalinen media on nykyään tärkein ilmaisuvapauden kanava. Alan jätit ovat kasvaneet isoiksi osittain sen takia, että ne ovat tarjonneet käyttäjille kanavan ilmaista itseään, vapaasti ja ilman sensuuria – ennen kaikkea ilman vastuullista päätoimittajaa, joka arvioi, onko mielipide poliittisesti korrekti vai ei. Tämä on tärkeä rooli yhteiskunnassa, jossa ilmaisuvapaus on perusoikeus. Yhteiskunta ei kuitenkaan aseta sosiaaliselle medialle vaatimuksia tämän tehtävän suhteen, eikä sanktioita sen laiminlyönnistä. Sen sijaan vihapuheen rajoittamisen vaatimukset tulevat sanktioiden kera. Tämä luo epäsymmetriset kannustimet: kannattaa rajoittaa puhetta mieluummin vähän liikaa kuin liian vähän.

Toinen ongelma on se, että kulttuuri ja arvot vaihtelevat paljon maittain, mutta internet on globaali. Sosiaalisessa mediassa syntyy sekä kansallisia että rajat ylittäviä yhteisöjä. Tarkkojen sääntöjen asettaminen ja sopimattoman aineiston suodattaminen on haastavaa näin heterogeenisessä ympäristössä. Sosiaalisen median jätit tuntuvat sen takia soveltavan oman kotimaansa arvoja globaalisti – siis yhdysvaltalaisia arvoja länsimaissa yleisten palveluiden osalta. Esimerkki tästä ovat Facebookin sensuroimat kuvat imettävistä naisista, vaikkamme me suomalaiset ole yhtä herkkiä alastomuudelle.

Kontrollin läpinäkyvyys on kolmas haaste. Tavallinen käyttäjä ei voi tietää, mitä hänelle on jätetty näyttämättä. Hän ei voi tietää, onko järjestelmä säästänyt hänet järjettömältä sonnalta vai muokannut hänen uutisvirtaansa tarkoituksenhakuisella tavalla. Käyttäjä, jonka sisältö on estetty, huomaa sen kyllä, mutta hänellä on olemattomat mahdollisuudet saada oikaisu, jos esto oli aiheeton. Yhtiöillä

kun ei ole lakiin perustuvaa velvollisuutta vaalia hänen ilmaisuvapauttaan. Sosiaalinen mediajärjestelmä voisi torjua sopimatonta aineistoa myös vähentämällä sen näkyvyyttä, mutta se olisi vielä sala-kavalampi tapa toimia. Julkaisija ei edes huomaisi, että hänen aineistonsa on tunnistettu haitalliseksi ja sen levitystä haitataan. Muut käyttäjät pystyisivät toki hakemaan ja lukemaan hänen aineistoaan nimellä, mutta harva olisi ylipäättänsä tietoinen tällaisesta julkaisijasta, jonka aineiston levitystä järjestelmä haittaisi.

Näistä syistä tulisi olla varovainen vaatimuksissa lisätä kontrollia sosiaalisen median järjestelmiin. Tällaiset kontrollivaatimukset tarkoittavat sitä, että yhdysvaltalaiset yritykset rajoittavat kommunikointiamme niiden arvoihin perustuvilla säännöillä ja ilman läpinäkyvyyttä kontrollin tavoitteista. Tämä on pelottava skenaario maailmassa, jossa sosiaalinen media on nousemassa uutisvirran vahvan kuraattorin rooliin.

Järkevä balanssi ilmaisuvapauden ja sopimattoman aineiston torjunnan välillä vaatisi yhteisen länsimaisen eettisen normiston. Sitä sovellettaisiin sosiaalisen median alustoihin riippumattoman tahon valvonnan alla. Yhtiöille pitäisi luoda tasapainoiset kannustimet olla levittämättä sopimatonta aineistoa ja olla loukkaamatta käyttäjien ilmaisuvapautta. Tällaisen tilanteen saavuttaminen vaatisi pitkän ja vaikean poliittisen prosessin. Toinen vaihtoehto on olla rajoittamatta sisältöä ja odottaa, että ihmiset oppivat kantapään kautta, että kaikkeen netissä luettuun ei kannata uskoa. Pitkä ja vaivalloinen tie sekin, mutta ehkä realistisempi? ■

Kirjoittaja on tietoturva- ja läpinäkyvyysasiantuntija Svenska Handelshögskolanissa.

HAASTE

ASiantuntevasti
rikosentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

Haaste-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikosentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajankohtaisia ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö ja rikosentorjuntaneuvosto.

Haaste kertoo rikoksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikosentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä julkaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä kuvauksia käytännön paikallisesta rikosentorjuntatyöstä.

Haaste on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työskenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdestä on hyötyä niille, jotka tekevät rikosentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali-, koulu- ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutus-alalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

Haaste ilmestyy neljä kertaa vuodessa. www.haaste.om.fi